

Sairaaloista hyvinvointikeitaksi?

Taide ja luonto suomalaisissa sairaalahankkeissa

Miia Heikkilä

Taidekasvatuksen maisterintutkielma

Kevätlukukausi 2018

Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta	Laitos: Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä: Miia Heikkiä	
Työn nimi: Sairaaloista hyvinvointikeitaiksi? Taide ja luonto suomalaisissa sairaalahankkeissa	
Oppiaine: Taidekasvatus	Työn laji: Maisterintutkielma
Aika: 03/2018	Sivumäärä: 82 sivua ja 2 liitesivua
<p>Ajankohtaisissa suomalaisissa sairaaloissa on havaittavissa kiinnostus esteettisesti laadukkaisiin ja elvyttäviin sairaalaympäristöihin. Erityisesti taide koetaan tärkeäksi elvyttävän sairaalaympäristön tekijäksi, jonka vuoksi erilaiset taidehankkeet ovat yleistyneet sairaaloissa. Sairaaloiden taidehankkeiden kokoavaksi teemaksi valitaan usein luonto. Luonto yhdistetään taiteen tavoin elvyttävän ympäristön tekijäksi. Tässä tutkielmassa etsin vastauksia siihen, miten luonto on tuotu osaksi sairaaloita taiteen ja ympäristösuunnittelun keinoin. Tutkin, millainen sosiaalinen ulottuvuus sairaaloissa on. Sosiaalinen ulottuvuus vastaa kysymyksiin, kuten miten sairaalakäyttäjät, eli potilaat, vierailijat ja henkilökunta, pääsevät sairaaloissa toteuttamaan itseään ja tarpeitaan yksin sekä yhdessä muiden kanssa. Tutkin, millaista mielikuvaa kohti sairaalat ovat menossa, sekä millaisia suunnittelun ja toteutuksen haasteita sairaaloiden taidehankkeet ovat kohdanneet.</p> <p>Tutkimus on toteutettu laadullisena haastattelututkimuksena. Teemahaastatteluihin on osallistunut yhteensä 15 henkilöä kuudesta sairaalasta. Olen analysoinut aineiston sisällönanalyysillä. Analyysissä olen käyttänyt hyväkseni teemoittelua. Tutkielma teoreettinen viitekehys pohjautuu ympäristöestetiikkaan ja ympäristön merkitykseen ihmisen hyvinvoinnille. Ympäristön eri ominaisuudet, kuten mielikuvat ympäristöstä, sosiaalinen ulottuvuus, esteettinen laatu ja moniaistisuus vaikuttavat yhdessä ympäristökokemukseen ja ympäristön tunnelmaan.</p> <p>Tutkimuksesta voidaan todeta, että luonto voi olla sairaaloissa mukana monin tavoin, esimerkiksi suorana luontoyhteytenä tai ympäristösuunnittelun mallina. Luonnon tunnelmaa on mahdollista tuoda sairaalaan selkeillä luontoaiheisilla tai abstrakteilla taideteoksilla. Tutkimukseen osallistuneet sairaalat haluavat tarjota käyttäjilleen enemmän mahdollisuuksia yksityisyyteen ja hiljentymiseen sekä yhdessäoloon. Toiminnallisuus, osallisuus ja yhteisöllisyys tulevat esiin sairaaloiden taidehankkeissa muun muassa osallistavan ja esittävän taiteen, sekä potilaille suunniteltujen taidepolkujen muodossa. Sairaalan käyttäjille voidaan luoda yhteyden tunne ympäristöön, esimerkiksi alueen historiatietojen tai paikkasidonnaisen taiteen avulla.</p> <p>Sairalahankkeissa ollaan pyritty taiteen ja luonnon keinoin pehmentämään perinteistä sairaalamielikuvaa. Sairaaloista on pyritty luomaan kokonaisvaltaisia hyvinvoinnin ympäristöjä, joiden ilmapiiri on salliva ja mahdollistava. Sairaaloihin on pyritty luomaan juhlan tuntua ja kodinomaista tunnelmaa. Vaikka sairaaloihin halutaan luoda esteettisesti laadukkaita ja elvyttäviä ympäristöjä, niin toteutuksessa on vielä paljon haasteita. Tämä tutkielma mahdollistaa sairaaloiden taidehankkeiden varautumisen näihin haasteisiin. Taidehankkeiden kokemien haasteiden ja usean sairaalahankkeen keskeneräisyyden vuoksi tutkielma tarjoaa paljon mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin.</p>	
Asiasanat: hyvinvointi, luonto, sairaalat, taide, ympäristö, ympäristöestetiikka	
Säilytyspaikka: JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja:	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	ELVYTTÄVÄ JA ESTEETTINEN YMPÄRISTÖ	11
2.1	Esteettinen kokemus ja ympäristökokemus	11
2.2	Elvyttävä luonnonympäristö	12
2.3	Elvyttävän ympäristön suunnittelu	13
2.3.1	Tunnelma	14
2.3.2	Moniaistisuus	14
2.3.3	Sosiaalinen ulottuvuus	15
2.3.4	Mielikuva	15
2.4	Sairaalaympäristö kokemuksena	15
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
3.1	Tutkimuksen tavoitteet	16
3.2	Tutkimukseen osallistuneet	17
3.2.1	Espoon sairaala ja Espoon modernin taiteen museo, EMMA	17
3.2.2	Hyvinkään sairaala	18
3.2.3	Keski-Suomen sairaala Nova	20
3.2.4	Kuopion yliopistollinen sairaala	22
3.2.5	Mikkelin keskussairaala, Etelä-Savon sairaanhoitopiirin ESPER- hanke	23
3.2.6	Turun yliopistollinen keskussairaala, T-sairaala	25
3.3	Aineiston kerääminen	26
3.4	Aineiston analyysi	27
3.5	Eettiset ratkaisut	28
4	ANALYYSI	28
4.1	Luonto sairaalaympäristössä	28
4.1.1	Suora luontoyhteys	29
4.1.2	Luonto suunnittelun punaisena lankana ja kokoavana teemana	30
4.1.3	Paikkojen nimet ja opasteet	32
4.1.4	Luonnonmateriaalit	32
4.2	Luonto sairaaloiden taiteessa	33
4.2.1	Taide luonnon korvaajana	33
4.2.2	Selkeästi luontoaiheinen taide	34

4.2.3	Abstrakti taide	35
4.2.4	Valotaide	37
4.3	Moniaistisuus sairaalaympäristössä.....	38
4.4	Historiallinen ulottuvuus ja paikkasidonnaisuus	39
4.5	Sairaaloiden sosiaalinen ulottuvuus.....	41
4.5.1	Käyttäjälähtöinen suunnittelu	41
4.5.2	Yksityisyys sairaalassa.....	43
4.5.3	Hiljentymisen sairaalassa	44
4.5.4	Toiminnallisuus, osallisuus ja yhteisöllisyys sairaalassa	44
4.6	Taidesuunnittelu sairaaloissa.....	48
4.6.1	Päätöksenteko	48
4.6.2	Taiteen teemat sairaaloissa.....	50
4.6.3	Taiteen sijoittelu sairaaloissa	51
4.7	Taide- ja ympäristösuunnittelun toteutuksen haasteet sairaaloissa	52
4.7.1	Monialaisuus ja vuorovaikutus	52
4.7.2	Taloudelliset resurssit.....	53
4.7.3	Taiteen teemat	55
4.7.4	Teosten huolto ja elinkaari	55
4.7.5	Hygienian ja turvallisuus.....	57
4.7.6	Muuttuva ympäristö.....	57
4.7.7	Hallinto	57
4.7.8	Liioittelu ja epärealistiset tavoitteet.....	58
4.8	Sairaalamielikuvan muutos.....	58
4.8.1	Salliva ja mahdollistava sairaala	59
4.8.2	Tulevaisuuden hyvinvointikeskus	59
4.8.3	Juhlan tuntua sairaalaan.....	60
4.8.4	Kodinomainen sairaala ja arkeen paluu	61
4.8.5	Sairaalan päätehtävä	62
5	POHDINTA	63
5.1	Sairaala elvyttävänä ympäristönä	64
5.1.1	Mielikuvat tunnelman ja kokemuksen synnyttäjinä.....	65
5.1.2	Monimuotoisuus ja kiinnostavuus.....	66
5.1.3	Historiallinen ulottuvuus – yhteyden tunne ympäristöön ja tunne siirtymästä	67
5.1.4	Moniaistisuus ja osallisuus	68

5.1.5	Sosiaalinen ulottuvuus – kohtaamisia, rauhaa ja hiljaisuutta	70
5.1.6	Tarpeiden ja toiveiden kohtaaminen	71
5.2	Tutkielman luotettavuus ja ehdotukset jatkotutkimuksiin.....	72
5.3	Lopuksi	72
LÄHTEET	73
LIITTEET	83

1 JOHDANTO

Ympäristö vaikuttaa ihmisen kehoon ja mieleen. Luonto koetaan yleisesti rauhoittavaksi ja miellyttäväksi ympäristöksi. Luontoon mennään rentoutumaan, kokemaan mielihyvää ja saamaan etäisyyttä ongelmiin. Monen suomalaisen mielipaikka löytyy luonnosta.¹ Luonto tarjoaa ympäristön, jossa ihminen pääsee säätämään olotilaansa ja vaikuttamaan hyvinvointiinsa.² Luonnon hyvinvointivaikutuksista ollaan oltu pitkään tietoisia. Tämä näkyy esimerkiksi varhaisissa sairaalarakennuksissa, jotka rakennettiin usein luonnonympäristöihin.³ Suomalaisena esimerkkinä Alvar Aallon suunnittelema Paimion Parantola, joka on rakennettu metsän keskelle. Paimion parantolan suunnittelussa otettiin huomioon erityisesti luonnonvalon merkitys potilaiden paranemisprosessissa.⁴ Kiinnostus luonnon hyvinvointivaikutuksiin näkyy lisäksi erilaisina Green Care -palveluina. Green Care toiminnassa luontoa käytetään tavoitteellisesti ja tietoisesti hyvinvoinnin edistämiseksi.⁵ Luonnon lisäksi taiteen positiiviset merkitykset sairaalaympäristöissä ovat olleet pitkään tiedossa.⁶ Taiteen merkityksistä ja vaikutuksista sairaaloissa on tehty onnistuneita tutkimuksia, muun muassa Hanna-Liisa Liikasen väitöskirjassa *Taide kohtaa elämän : Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisien hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa*.⁷

Vaikka luonnon ja taiteen merkitykset sairaalaympäristöissä on tiedostettu varhain, ne ovat kuitenkin jääneet historian kehityksessä tehokkuuden ja talouden jalkoihin. Sairalarakennusten suunnittelija ja tutkija Roger S. Ulrichin mukaan sairaaloista on muodostunut muun muassa hygieniasyiden ja tehokkuushakuisuuden vuoksi ympäristöjä, jossa ei panosteta tarpeeksi yritykseen rauhoittaa potilaita.⁸ Usein sairaalat on suunniteltu ja keskitetty fyysisen kehon ja sairauden hoitoon, jolloin potilaan mieli ja henki-

¹ Luonnonvarakeskuksen www-sivu.

² Suomen Mielenveysseuran www-sivu.

³ Ulrich 1984.

⁴ Museovirasto valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

⁵ Alén, Hirvonen, Koski & Veteli 2015.

⁶ Cork 2012.

⁷ Liikanen 2003.

⁸ Ulrich 2002.

nen hyvinvointi saattavat jäädä vähemmälle huomiolle.⁹ Tällainen ajattelu on voinut johtaa valkeaa, steriiliä ja jopa pelottavaa sairaalamielikuvaa kohti. Varsinkin psykiatriin sairaaloihin kohdistuu usein runsaasti negatiivisia mielikuvia.¹⁰

Ulrich huomasi kuitenkin jo vuonna 2002 lisääntyneen kiinnostuksen hoitolaitoksiin, jotka toimivat käytännöllisesti tehokkaina ja hygieenisinä, mutta myös miellyttävinä ja stressiä vähentävinä ympäristöinä.¹¹ Taiteen ja luonnon avulla sairaaloista on mahdollista luoda elvyttävämpiä ympäristöjä. Ulrichin yhdessä tutkimuksessa todettiin, että pelkät kuvat ja näkymät luonnosta voivat edistää sairaalapotilaiden elpymistä. Ulrich sai selville, että leikkauspotilaat toipuivat nopeammin, kun he saivat katsella ikkunoistaan luonnonmaisemia.¹²

Ajankohtaisissa suomalaisissa sairaalahankkeissa on havaittavissa lisääntynyt kiinnostus taiteen ja luonnon mahdollisuuksiin luoda sairaaloista kokonaisvaltaisempia elpymisen ja hyvinvoinnin ympäristöjä. Tässä tutkielmassa olen tutkinut haastattelututkimuksen menetelmin, miten sairaalahankkeissa elvyttävä luonto on pyritty tuomaan osaksi sairaalarakennuksia taiteen ja ympäristösuunnittelun keinoin. Olen pyrkinyt selvittämään, miten sosiaalinen ulottuvuus on otettu sairaaloissa huomioon ja millaiseen suuntaan sairaalat ovat pyrkineet viemään perinteistä sairaalamielikuvaa. Olen kysynyt, mitä haasteita sairaalahankkeet ovat kohdanneet suunnittelussaan. Tarkoitus on, että sairaaloiden taidehankkeissa osattaisiin tulevaisuudessa varautua mahdollisiin suunnittelun ja toteutuksen haasteisiin. Tutkimukseen on osallistunut yhteensä 15 henkilöä kuudesta sairaalasta. Mukana ovat olleet Espoon sairaala, Hyvinkään sairaala, Mikkelin keskussairaala, Turun yliopistollisen keskussairaalan T-sairaala, Keski-Suomen sairaala Nova sekä Kuopion yliopistollinen sairaala.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on ympäristöestetiikassa ja ympäristön merkityksessä ihmisen hyvinvoinnille. Lähestyn ympäristöä ympäristöestetiikan mukaisesti elet-

⁹ Ulrich 2001.

¹⁰ Mielenenterveystalon [www-sivu](#).

¹¹ Ulrich 2002.

¹² Ulrich 1984.

tynä, aistein koettuna, kehollisena ja tilannesidonnaisena kokemuksena.¹³ Tutkimuksen teoria perustuu siihen, miten ympäristön eri ominaisuudet, kuten mielikuvat, esteettinen laatu, moniaistisuus ja sosiaalinen ulottuvuus muodostuvat yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja vaikuttavat ympäristökokemukseen ja tunnelmaan.

Tutkimus on monialainen, sillä siihen sisältyy taide- ja ympäristöalojen, sosiaali- ja terveysalojen lisäksi ympäristö- ja arkkitehtuurisuunnittelua. Tutkielmalla on annettavaa kaikille näille aloille. Tutkielma tarjoaa tietoa taiteen ja luonnon merkityksestä, sekä mahdollisuuksista sairaaloissa ja muissa hyvinvointilaitoksissa. Tutkielma antaa pohjaa sille, miten rakennetuissa ympäristöissä, kuten sairaaloissa, on mahdollista ympäristösuunnittelun ja taiteen keinoin pyrkiä luonnon kaltaista elvyttävää tunnelmaa kohti. Lisäksi tutkielma antaa tietoa siitä, millaisia haasteita sairaaloiden taide- ja ympäristösuunnittelussa voidaan kohdata.

Tärkeänä lähteenä tutkielmassa on toiminut Yuriko Saiton *Everyday Aesthetics* teos. Teoksessa Saito käsittelee erityisesti estetiikkaa arjen ympäristössä ja sen moraalisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia vaikutuksia. Tärkeinä lähteinä ovat toimineet myös filosofi Arnold Berleantin *The Aesthetics of Environment* teos sekä Robert S. Ulrichin tutkimukset elvyttävästä luonnonympäristöstä ja sen vaikutuksista hyvinvointiin. Gernot Böhmen ajatukset ympäristön tunnelmasta ovat muokanneet tutkimuksen teoriaa siitä, miten tunnelmaa voidaan strategisesti tuottaa ja suunnitella. Olen käyttänyt teoriaosuudessa Böhmen tekstejä tulkinneen Anne-Mari Forssin *Paikan estetiikka, eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa* -teosta, sillä joitakin Böhmen tekstejä on ollut vaikea löytää suomennettuina tai englanniksi. Olen hyödyntänyt teoriaosuudessa suomalaisen arkkitehdin Juhani Pallasmaan ajatuksia teoksesta *Ihon silmät: - arkkitehtuuri ja aistit* sekä taidekasvatuksen professori Pauline von Bonsdorffin ajatuksia väitöskirjastaan *The Human Habitat. Aesthetic and Axiological Perspectives*.

Tutkielman rakenne muodostuu alun teoriaosuudesta. Teoriaosuudessa esittelen esteettistä ja elvyttävää ympäristöä, luontoa elvyttävän ympäristön elementtinä, sekä

¹³ Forss 2007, 12.

suunnittelussa huomioitavia elvyttävän ympäristön ominaisuuksia. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimuksen tavoitteita ja toteuttamista, kuten aineiston keräämisen vaiheita ja analyysin metodeja, sekä tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Luvussa neljä keskityn aineiston analyysiin. Viimeinen luku on omaa pohdintaani tuloksista rinnastettuna lähteisiin ja tutkielman teoriaan. Tutkielman lopusta löytyvät liitteinä tutkimuksen haastattelurunko ja sopimus pohja tutkimukseen osallistumisesta.

Tärkeitä käsitteitä tutkielmassa ovat hyvinvointi, luonto, taide ja ympäristö. Seuraavaksi esittelen lyhyesti näiden käsitteiden merkitykset tutkielmassa.

Hyvinvointi

Yleensä hyvinvoinnin osatekijät jaetaan kolmeen ulottuvuuteen. Näitä ovat terveys, materiaallinen ja koettu hyvinvointi sekä elämänlaatu. Hyvinvointikäsite voi liittyä yksilön tai yhteisön hyvinvointiin. Yhteisötason ulottuvuuksia ovat muun muassa ympäristö ja elinolot. Yksilöllisen hyvinvoinnin ulottuvuuksiin kuuluvat sosiaaliset suhteet ja pääoma, itsensä toteuttaminen ja onnellisuus.¹⁴ Hyvinvoinnin käsite kattaa tutkielmassa yksilön ja yhteisön fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin sekä elämänlaadun kokemuksen. Ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille on keskeistä henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin lisäksi sosiaalinen hyvinvointi. Myös esteettinen ympäristö, jossa ihminen voi kokea elpymisen tuntemuksia, edistää hyvinvointia.¹⁵

Luonto

Luonto muuttuu konkreettisesti ihmisen toiminnan mukaan, mutta myös käsitykset ja suhteet luontoon muodostuvat ja muuttuvat historian ja kulttuurin mukana. Miten luonto koetaan ja minne sen rajat asetetaan vaihtelee kulttuurien, yksilöiden ja tilanteiden välillä. Eri ihmiset eri kulttuureista saavat kosketuksen luontoon eri tavoin. Eräille riittää ikkunamaisema, luontoaiheinen taideteos tai viherkasvi. Toinen tarvitsee luontoyhteyden muodostamiseksi kokonaisen metsän ympärilleen.¹⁶

¹⁴ Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivu.

¹⁵ Naukkarinen 2015, 94.

¹⁶ Silvennoinen 1992, 81.

Tässä tutkielmassa tarkoitan luonnolla yleisesti luonnoksi koettuja ympäristöjä, kuten esimerkiksi metsiä, puistoja, vesistö- ja viheralueita. Yleisiä luonnonelementtejä ovat esimerkiksi luonnonäänet, tuoksut, vesielementit, kivet, eläimet, puut ja kasvit. Luonto on laaja kokonaisuus, joka on jatkuvasti läsnä ihmisten elämässä. Ihminen ei voi kokonaan irtautua luonnosta, vaikka hän olisikin etääntynyt siitä.

Taide

Taiteesta ja luonnosta on mahdollista löytää monia yhdistäviä tekijöitä. Luontoa on kuvattu taiteessa kautta aikojen. Luonnonmateriaaleja on käytetty taiteen tekemiseen ja luonnonympäristöt ovat toimineet taiteen esittämispaikkoina.¹⁷ Luonto voi pitää sisällään miellyttäviä ja positiivisia asioita, kuten syntymää ja kasvua, mutta se sisältää myös epämiellyttäviä ja pelottavia asioita, kuten kuolemaa ja tuskaa. Taideteokset toimivat samankaltaisten miellyttävien ja epämiellyttävien kokemusten tasapainoilijoina.¹⁸ Vaikka taiteessa ja luonnossa on paljon yhteistä, niiden välillä on kuitenkin eroja. Taidekokemukseen vaikuttaa usein kulttuuri, jossa taide on luotu ja jossa se on vastaanotettu. Vaikka luontokokemus on kulttuurin vaikutuksen alainen, se on kuitenkin taidetta globaalimpi ilmiö.¹⁹ Luontoaiheiset teokset koetaan usein puhuttelevina, sillä luontoaiheinen taide on helposti lähestyttävää, monelle tuttua, turvallista ja merkityksellistä.²⁰

Taiteella on yhteys koettuun hyvinvointiin, terveyteen, parempaan työkykyyn ja hyvän elämän kokemuksiin.²¹ Tässä tutkielmassa taide kuvastaa kaikkien ihmisten käyttöön tarkoitettua luonnollista ja tarpeellista toimintamuotoa, sekä elämää elävöittävää ja elvyttävää esteettistä voimaa. Taide voi olla yksilön, yhteisön tai luonnon aikaansaa-
maa. Tutkielmassa taide voi merkitä minkälaista taidetta tahansa. Se voi olla yhden aistin varassa tarkasteltavaa kuvataidetta, moniaistista ja interaktiivista ympäristötaidetta, äänitaidetta, sanataidetta tai biotaidetta.

¹⁷ Rannisto 2007, 82 & 96-97.

¹⁸ Meeker 1972.

¹⁹ Mt.

²⁰ Rannisto 2007, 96-97.

²¹ Liikanen 2003.

Ympäristö

Ympäristö on monimuotoinen käsite. Arnold Berleantin mukaan ihminen ei voi erottaa itseään ympäristöstä, koska ihminen ja ympäristö ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa muokaten ja heijastaen toinen toisiaan.²² Tässä tutkielmassa tarkoitan ympäristöllä tilaa, joka on ihmisen ympärillä. Tämä tila sisältää aineellisten aistihavaintojen lisäksi aineettomia ominaisuuksia, kuten sosiaalisen ulottuvuuden. Käsittelen ympäristöä hyvinvoinnin näkökulmasta. Ympäristö voi olla merkittävä hyvinvoinnin edistäjä, mutta vastavuoroisesti huonosti suunniteltuna tai toteutettuna se voi olla hyvinvointia rajoittava ja stressiä lisäävä tekijä.

2 ELVYTTÄVÄ JA ESTEETTINEN YMPÄRISTÖ

Seuraavaksi käyn läpi esteettisen kokemuksen ja ympäristökokemuksen käsitteet. Tarkastelen, miten luonto toimii elvyttävänä ympäristönä. Elvyttävällä ympäristöllä tarkoitan esteettisesti laadukasta ympäristöä, jossa ihminen voi kokea elpymistä. Elpymistä tapahtuu esimerkiksi silloin, kun ihminen palautuu stressistä sekä silloin, kun ihminen kokee tarkkaavaisuutensa palautumista.²³ Esittelen myös elvyttävän ympäristön suunnittelussa huomioitavia elementtejä ja ominaisuuksia. Lopuksi tarkastelen sairaalaympäristöä kokemuksena.

2.1 Esteettinen kokemus ja ympäristökokemus

Esteettinen kokemus yhdistetään usein kauniisiin, miellyttäviin tai hämmästyttäviin visuaalisiin aistinautintoihin.²⁴ Esteettinen kokemus voi kuitenkin muodostua myös haastavien tai arkipäiväisten kokemusten seurauksena. Tässä tutkielmassa olen keskittynyt esteettisesti laadukkaisiin kokemuksiin. Esteettisesti laadukkaalla kokemuksella tarkoitan kokemusta, joka voi edistää elpymistä. Esteettisesti laadukas kokemus edistää muun muassa kokijan aktiivisuutta, herättää mielenkiintoa, tuo mielihyvää ja lisää

²² Berleant 1992, 2.

²³ Vattulainen 2013, 6.

²⁴ Berleant 1992, 156.

hyvinvointia. Kokemus on todennäköisemmin esteettisesti laadukas, kun se aistitaan usean aistin kautta.

Ympäristökokemuksessa ovat kaikki aistit käytössä. Eri aistimukset, kuten ympäristön lämpötila, kosteus, äänet, muodot, värit ja tuoksut sekoittuvat keskenään edistäen ja muokaten yhtenäistä kokemusta.²⁵ Berleantin mukaan ihmisen keho on merkittävin osa ympäristökokemusta, sillä ihminen kokee ympäristön kehonsa kautta.²⁶ Myös Yuriko Saito korostaa ympäristökokemuksessa kehollisuutta. Hän asettaa erityisesti aistit isoon rooliin. Saiton mukaan länsimainen kulttuuri asettaa usein visuaalisen informaation muiden aistiominaisuuksien edelle.²⁷ Myös Berleant on tätä mieltä. Hän huomauttaa, että tämä näkyy edelleen esimerkiksi rakennetuissa ympäristöissä ja ympäristösuunnittelussa.²⁸

Ympäristökokemus on harvoin pelkkien aistimusten varassa. Psykologisilla, kulttuurisilla ja sosiaalisilla tekijöillä on osuutta kokemukseen. Kokijan aiempi historia, muistot, kulttuuriset tekijät, elämäntyyli sekä mielen- ja terveydentila vaikuttavat siihen, miten kokija reagoi ympäristön aistiärsykkeisiin ja ominaisuuksiin.²⁹ Ympäristökokemus ei välttämättä perustu pelkkään todellisuuteen tai nykyhetkeen. Ihminen liittää ympäristöön symboliikkaa, henkilökohtaisia merkityksiä sekä mielikuvituksellisuutta ja mielikuvia. Esimerkiksi fiktiiviset tarinat, sadut ja ympäristön historiatiedot voivat vaikuttaa kokemukseen.³⁰

2.2 Elvyttävä luonnonympäristö

Luonto nähdään yleisesti levon, rauhoittumisen ja hiljentymisen ympäristönä, joka tarjoaa vastapainon arkisen elämän kiireelle. Luonto voi tarjota ihmiselle joko psyykki-

²⁵ Berleant 1992, 156.

²⁶ Berleant 1992, 108.

²⁷ Saito 2007, 22 & 223-224.

²⁸ Berleant 1992, 14-20.

²⁹ Mt.

³⁰ Forss 2017, 106 & 110.

sen tai fyysisen lepopaikan.³¹ Levon ja rauhoittumisen lisäksi luonto voi tarjota uusia, kiinnostavia ja poikkeuksellisia toimintamuotoja.³² Tutkijat Rachel ja Stephen Kaplan ovat määritelleet elvyttävän luonnonympäristön tekijöitä. Ensimmäinen elvyttävä tekijä on mahdollisuus irtautua ja ottaa etäisyyttä tai paeta arjen vaatimuksia, melua ja informaatiotulvaa. Toinen elvyttävä tekijä on ympäristön laajuus. Ympäristön tulee olla tarpeeksi laaja ja sen tulee pystyä tarjoamaan kokemus toisesta maailmasta, jossa kokija voi tuntea olevansa osa suurempaa kokonaisuutta. Esimerkiksi yhteyden tunne historiaan ja ajankulkuun voivat tarjota voimaannuttavia ympäristöön liittymisen kokemuksia. Kolmas elvyttävä tekijä on lumoutuminen. Lumoutuminen liitetään usein kauneuden ja estetiikan kokemukseen, kuten näyttävään auringonlaskuun. Neljäs ja viimeinen elvyttävätekijä on ympäristön tasapainoisuus ja yhteenkuuluvuus. Ympäristö ei vaadi kokijalta ylivoimaisia suorituksia, vaan on tasapainossa hänen omien tarpeiden ja toiveiden kanssa.³³

Viherympäristöjen terveys- ja hyvinvointivaikutuksiin perehtynyt Erja Rappe kirjoittaa, että elvyttävä ympäristö aktivoi kiinnostuksen, aistit ja tunteet. Elvyttävä ympäristö synnyttää iloa. Sen tulee olla myös tarpeeksi monipuolinen, vaihteleva, mutta samalla ennakoitava ja tuttu. Ennen kaikkea elvyttävä ympäristö tarjoaa Rappen mukaan monipuolisen esteettisen aistielämyksen ja mahdollisuuden aistien kehittämiseen.³⁴

2.3 Elvyttävän ympäristön suunnittelu

Ihminen rakentaa identiteettiään suhteessa ympäristöönsä. Siksi ympäristösuunnittelijat ja arkkitehdit ovat vastuullisessa asemassa suunnitellessaan ja säädellössään ympäristön miellyttävyyttä, elvyttävyyttä ja esteettisyyttä. Suunnittelijoilla on mahdollisuus vaikuttaa tilojen käyttäjien hyvinvointiin.³⁵ Seuraavaksi tuon esiin elvyttävän ympäristökokemuksen ominaisuuksia, jotka on hyvä huomioida ympäristösuunnittelussa ja joihin on mahdollista vaikuttaa.

³¹ Ulrich 2002.

³² Kirjonen 1992, 34.

³³ Kaplan & Kaplan 1989.

³⁴ Rappe 2005, 25 & 33.

³⁵ Niskanen 1996, 42 & 46.

2.3.1 Tunnelma

Ympäristön tunnelma on keskeistä ympäristökokemuksen muodostumisessa. Ympäristön tunnelmaan vaikuttavat ympäristöstä havaittavat objektit ja materiaalit. Kuitenkin Juhani Pallasmaan mukaan ympäristön tunnelma ei muodostu pelkästään ympäristön visuaalisista havainnoista. Tunnelmaan vaikuttavat kaikki aistihavainnot.³⁶ Aistihavaintojen lisäksi tunnelmaan vaikuttavat muut ympäristön ominaisuudet, kuten esimerkiksi ympäristön sosiaalinen ulottuvuus, säätila, vuorokauden- tai vuodenaika. Taiteella saattaa Pallasmaan mukaan olla merkitystä tunnelman muodostumisessa.³⁷ Pauline von Bonsdorffin mukaan rakennuksen tunnelma voi olla riippuvainen sen historiasta ja käyttötarkoituksesta.³⁸

Koska tunnelmaan vaikuttavat lukuisat eri asiat, se ei ole koskaan täysin muuttumaton. Tunnelma saattaa muuttua jonkin ympäristön elementin, kuten esimerkiksi valaistuksen, varjojen, taideteosten, värien tai ihmisten vaihtuessa. Vaikka tunnelma ei ole ympäristön pysyvä ominaisuus, sitä voidaan Böhmen mukaan muokata ja luoda päämäärähakuisesti, esimerkiksi esineiden sijoittelun, musiikin tai valaistuksen avulla.³⁹

2.3.2 Moniaistisuus

Saiton mukaan rakennetussa ympäristössä moniaistinen ja kehollinen kokeminen ovat erityisen tarpeellisia, koska ainoastaan tällaisten kokemusten kautta ihminen voi aistia fyysisen ja henkisen hyvinvointinsa muutoksia. Ympäristöt, jotka on suunniteltu herättelemään aisteja lisäävät Saiton mukaan kokijan tietoisuutta omasta itsestään ja omasta kehostaan.⁴⁰ Luonnossa ympäristö koetaan kaikkien aistien kautta. Näköaistin lisäksi ihminen kuulee ympärillään surraavat hyönteiset, tuulen ja linnut. Hän tuntee oksat, nurmikon, hiekan ja lehdet jalkojensa alla, sekä ilman lämmön ja kosteuden ihollaan. Aistien välinen vuorovaikutus voi Pallasmaan mukaan vahvistaa ja jäsentää ihmisen todellisuudentajua sekä lisätä mielikuvitusta. Aistien pelkistäminen esimerkiksi näkö-

³⁶ Pallasmaa 2014.

³⁷ Mt.

³⁸ Von Bonsdorff 1998, 140.

³⁹ Böhme 2014, 45 & Forss 2007, 117-119.

⁴⁰ Saito 2007, 226-227.

aistiin saattaa vastavuoroisesti rajoittaa kokemusta, todellisuudentajua ja mielikuvitusta. Aistien rajaaminen voi aiheuttaa Pallasmaan mukaan kokonaisvaltaisen aistijärjestelmän sirpaloitumisen, joka saattaa johtaa kokijan ulkopuolisuuden ja irrallisuuden tunteeseen.⁴¹

2.3.3 Sosiaalinen ulottuvuus

Hyvin suunniteltu ympäristö sisältää kommunikaatioyhteyden ja tarjoaa mahdollisuuksia yhdessä olemiseen sekä yksityisyyteen ja yksinoloon. Sairaalan sosiaaliseen ulottuvuuteen on mahdollista ottaa osaa potilaana, vierailijana, työntekijänä tai pelkkänä ohikulkijana. Sairaala vaikuttaa sairaalakäyttäjien elämään tarjoten mahdollisuuksia, mutta myös rajoituksia. Von Bonsdorff viittaa ympäristön sosiaaliseen tunnelmaan paikan käytännöllisten järjestelmien määrittäjänä.⁴² Ympäristö voi kannustaa ihmisiä toimintaan, osallistumiseen ja sosiaaliseen yhteyteen toisten ihmisten kanssa. Ympäristö voi kehottaa ihmisiä istumaan, kävelemään tai hidastamaan tahtia. Ympäristö voi pakottaa ihmiset toimimaan tietyllä tavalla tai estää heitä täyttämästä tiettyjä tarpeita.

2.3.4 Mielikuva

Mielikuvat vaikuttavat ympäristökokemukseen ja siihen, miten ihminen havaitsee ympäristöään. Mielikuvien kautta ympäristö saatetaan kokea epämiellyttäväksi tai elvyttäväksi. Mielikuvien muodostumiseen vaikuttavat useat asiat, kuten kulttuuriset tekijät tai tiedot paikasta ja sen historiasta. Myös kokemukset kyseisessä paikassa vaikuttavat mielikuvan muodostumiseen.⁴³

2.4 Sairaalaympäristö kokemuksena

Sairaaloita voidaan pitää stressaavina ympäristöinä, joissa on kirkkaita valoja, kaikuvia käytäviä, kovaäänisiä laitteita, outoja hajuja ja kiireisiä ihmisiä. Se, miten potilasta, sairaalavierailijaa tai henkilökuntaa kohdellaan vaikuttaa siihen, millaisena ihminen kokee

⁴¹ Pallasmaa 2016, 14 & 32-37.

⁴² Von Bonsdorff 1998,143.

⁴³ Forss 2017, 101-103.

sairaalan. Elaine Feder-Alford kirjoittaa artikkelissaan *Only Peace of Meat* kokemuksistaan sairaaloissa. Hänen kirjoituksistaan välittyy, miten potilaasta tulee sairaalassa ”pala lihaa”. Potilaan fyysisiin vaivoihin ja toimintoihin keskitytään niin paljon, että potilaan tunteita, psyykettä ja ajatuksia ei enää huomioida. Feder-Alford käyttää yhtenä esimerkkinä omista henkilökohtaisista tavaroistaan luopumista ja sitä, kun hän sai niiden tilalle sairaalaan identiteettittömän uniformun. Feder-Alford koki tällaisen kohtelun loukkauksena itsetuntoaan ja arvokkuuttaan kohtaan.⁴⁴

Artikkeli koskee Yhdysvaltojen sairaaloita, joten se ei välttämättä ole Suomessa totuudenmukainen. Artikkelin on kirjoitettu vuonna 2006, joten yli kymmenessä vuodessa on toivottavasti tapahtunut paljon muutoksia. On kuitenkin hyvä tiedostaa, millaista kohtelua potilaat voivat sairaaloissa kohdata ja miten he saattavat sen kokea.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tavoitteet, tutkimukseen osallistuneet sairaalat ja haastatteluihin osallistuneet henkilöt. Käyn läpi aineiston keräämisen tapoja, miten valitsin haastateltavat ja mitä metodeja käytin aineiston analyysissä. Lopuksi tuon esiin tutkimuksen eettisiä ratkaisuja.

3.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten suomalaisissa sairaalahankkeissa on pyritty tuomaan luonnon elvyttävä tunnelma osaksi sairaalarakennusta ympäristösuunnittelun ja taiteen avulla. Tavoitteenani oli tutkia, millä tavalla sosiaalinen ulottuvuus näkyy suunnittelussa ja mitä haasteita sairaaloiden taidetyöryhmät ovat kohdanneet. Lopuksi kartoitin tulevaisuuden mielikuvaa sairaaloista.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten luonto on tuotu taiteen ja ympäristösuunnittelun avulla sairaaloihin?

⁴⁴ Feder-Alford 2006.

2. Miten sosiaalinen ulottuvuus tulee esiin sairaaloissa?
3. Millaisia haasteita sairaaloiden taidehankkeet ovat kohdanneet?
4. Millainen on tulevaisuuden sairaalamielikuva?

3.2 Tutkimukseen osallistuneet

Tutkimukseen on osallistunut useita sairaalahankkeita. Olen halunnut tuoda tutkielmaan erilaisia näkökulmia ja huomioida, minkälaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eri sairaalahankkeiden välillä on. Laajalla aineistolla olen pyrkinyt kokoamaan tutkimusaiheesta kokonaisvaltaisen näkemyksen. Tärkeää sairaaloiden valikoinnissa on ollut, että taide on koettu sairaaloissa merkityksellisenä. Luontoteeman ei ole tarvinnut olla erityisesti esillä.

Haastatteluihin on osallistunut yhteensä kuusi sairaalaa; Espoon sairaala, Mikkelin keskussairaala, Hyvinkään sairaala, Keski-Suomen sairaala, Kuopion yliopistollinen sairaala ja Turun yliopistollisen keskussairaalan T-sairaala. Haastateltavina ovat olleet EMMA:n edustaja Henna Paunu, Mikkelin sairaalan ESPEER –hankkeen edustajat Riitta Moisan-der, Heidi Huovinen, Emma Pukkila, Mari Hytönen ja Tuulia Rajaniemi, Hyvinkään sairaalan edustajat Eveliina Mäki-Opas, Tiina Valkeapää ja Ville-Matti Rautjoki, Keski-Suomen sairaalan edustajat Juha Kinnunen, Elina Nikanne, Pauliina Lapio ja Teija Isohauta, Kuopion yliopistollisen sairaalan edustajat Maarit Hakkarainen ja Jaana Partanen sekä Turun yliopistollisen keskussairaalan T-sairaalan edustaja Matti Tainio.

3.2.1 Espoon sairaala ja Espoon modernin taiteen museo, EMMA

Vuonna 2016 Jorvin sairaalan viereen valmistui Espoon kaupungin laajin julkinen hanke, eli uusi sairaala. Hankkeen kustannukset olivat yhteensä 175 miljoonaa euroa. Espoon sairaalassa on 255 osastopaikkaa ja niiden lisäksi 15-paikkainen saattohoitoyksikkö. Potilashuoneet ovat yhden hengen huoneita.⁴⁵ Espoon sairaala nivoutuu osaksi Espoon vanhusten palveluita. Sairaalalla on keskeinen rooli sairaalatasoisten palveluiden tuottamisessa Espoon asukkaille heidän tarpeidensa mukaisesti. Suunnittelun reu-

⁴⁵ Länsiväylä 2016.

naehtoina ovat olleet asiakaskeskeisyys, kuntouttava ja esteetön ympäristö, toimivat työolosuhteet henkilöstölle, uudet teknologiset ratkaisut, sujuvat prosessit ja logistiikka, monikäyttöisyys ja muunnettavuus, laadun ja kustannusten hallinta sekä ympäristöystävällisyys.⁴⁶

Sairaalan taidekokonaisuus koostuu kuudesta tilausteoksesta ja poliklinikan odotustilan videoteoksesta. Lisäksi eri tiloihin on sijoitettu noin 270 teosta EMMA:n ja Saastamoisen säätiön kokoelmista.⁴⁷ Espoon sairaalan tilausteokset ovat suurimmaksi osaksi integroitua taidetta. Integroiduilla taiteella tarkoitetaan suoraan arkkitehtuurin rakenteisiin liitettyä taidetta. Taiteen tarkoitus sairaalassa on edistää hyvinvointia, hyvää elämää ja tervehtymistä.⁴⁸

Espoon sairaalassa taidehankinnat ja yhteistyö EMMA:n kanssa tulivat tilaajan, eli Espoon sosiaali- ja terveystoiminnan taholta. Tilaajalla oli alusta asti vahva visio siitä, että taide kuuluu sairaalan rakennushankkeeseen. Espoon sairaalan taidetoiminnasta on vastannut taidetoimikunta, johon kuuluvat sairaalan, eli tilaajan edustaja Espoon sairaalan perusturvajohtaja Juha Metso, projektipäällikkö Anneli Kylmänen, suunnittelija Kari Palaste, Espoon kaupungin kehityspäällikkö Juha Iivanainen, teatterijohtaja Kirsi Siren sekä kaksi EMMA:n edustajaa Henna Paunu ja Pilvi Kalhama.⁴⁹ Turun T-sairaalan taidekoordinaattori, Matti Tainio on toiminut aikaisemmin myös Espoon sairaalassa taidekoordinaattorina.⁵⁰

Espoon sairaalasta haastatteluun osallistui Espoon modernin taiteen museon, EMMA:n taideintendentti Henna Paunu. Paunu esitteli minulle henkilökohtaisesti Espoon sairaalaa opastetulla kierroksella ennen haastattelua.

3.2.2 Hyvinkään sairaala

Hyvinkään kaupungilla ja HUS -kuntayhtymällä on ollut yhteisrakentamisen hanke

⁴⁶ Espoon sairaala – toiminnallinen suunnitelma.

⁴⁷ Huhtala 2017.

⁴⁸ Espoon kaupungin www-sivu 2015.

⁴⁹ Paunu 2017.

⁵⁰ Tainio 2017.

käynnissä vuodesta 2012. Uudisrakennuksen on tarkoitus valmistua vuonna 2018. Uudisrakennukseen tulevat sijoittumaan kaikki Hyvinkään kaupungin terveystieteiden osastot. Niiden lisäksi rakennukseen tulee tiloja kuntoutukselle ja psykososiaaliselle yksikölle. HUS tulee keskittämään uudisrakennukseen Hyvinkään nuorisopsykiatrian, Hyvinkään psykiatrisen päiväsaston, yleissairaalapyykiatrian poliklinikan ja Nurmijärven mielialahäiriöpoliklinikan. Uuteen rakennukseen tulee lastensairaala ja aikuisten infektio-osasto. Kantasairaala ja uusi sairaalarakennus tulevat linkittymään toiminnallisesti toisiinsa.⁵¹ Hyvinkään sairaalamäen hankkeen kustannusarvio on yhteensä noin 63,9 miljoonaa euroa.⁵²

Hyvinkään taidehankinnoista ja -suunnittelusta vastaa taidetyöryhmä. Taidetyöryhmä koostuu kahdesta taiteen asiantuntijasta, jotka toimivat hankkeen taidekoordinaattoreina. Mukana on arkkitehtitoimiston edustaja, Hyvinkään – taidemuseon edustaja sekä rakennuttajan, eli tilaajan edustaja sekä HUS:ista että Hyvinkäältä. Kaupungin valtuutettuja on mukana kaksi kappaletta. Lisäksi mukana on henkilökunnan edustajia.⁵³

Taidekoordinaattoreiden kirjoittaessa sairaalan taidesuunnitelmaa ja sairaalan tarinaa, heille kävi melko nopeasti selväksi, että luonto ja erityisesti Hyvinkään luonto tulee olemaan suunnittelun lähtökohta. Sattuman kautta kävi ilmi, että vuonna 2001 Hyvinkäällä määriteltiin ensimmäisenä kaupunkina Suomessa meluselvityksen pohjalta seitsemän hiljaista aluetta. Hiljaisiin alueisiin kuuluu luonnonsuojelulla suojeltuja alueita, jotka edustavat eri maisematyyppejä, kuten soita, lehtoja, lintuvesiä ja harjuja. Nämä maisemat kasvustoineen ja eläimistöineen päätettiin ottaa sairaalan ja taidesuunnittelun lähtökohdiksi.⁵⁴

Vanhassa sairaalassa on jo ennestään taidetta Hyvinkään taidemuseon kokoelmista. Uudissairaalaan on tarkoitus hankkia uusia tilausteoksia varta vasten sairaalan tee-

⁵¹ Hyvinkään Sairaalamäen uudisrakennuksen taidesuunnitelma.

⁵² Hyvinkään kaupungin www-sivu 2017.

⁵³ Mäki-Opas 2017.

⁵⁴ Hyvinkään Sairaalamäen uudisrakennuksen taidesuunnitelma & Valkeapää 2017.

maan liittyen, jotta saataisiin aikaan selvä kokonaisuus värimaailmojen ja muun suunnittelun kanssa. Pyrkimyksenä on saada sairaalaan mahdollisimman monipuolista taidetta ja teoksia sairaalan toiminta-alueen taiteilijoilta.⁵⁵

Hyvinkään sairaalan yksilöhaastatteluihin osallistui Eveliina Mäki-Opas Arkkitehtistudio Kujala & Kolehmainen Oy:sta. Eveliinan työnkuvana on ollut sairaalan sisätilojen suunnittelu ja tilojen kalustaminen, pintamateriaalien valinnat sekä värien ja irtokalusteiden suunnittelu. Haastateltavina olivat myös taidekoordinaattori Tiina Valkeapää sekä mu-seonjohtaja Ville-Matti Rautjoki Hyvinkään taidemuseosta.

3.2.3 Keski-Suomen sairaala Nova

Keski-Suomen keskussairaalan alueelle, Kukkumäkeen, valmistuu uusi sairaala vuonna 2020. Sairaalan pääsuunnittelijana toimii Arkkitehtitoimisto JKMM Oy. Sairaala on kokonaispinta-alaltaan noin 100 000 brm². Tiloista suurin osa tulee erikoissairaanhoidon ja osa Jyväskylän kaupungin perusterveydenhuollon käyttöön. Sairaalan projektiura-koitsijaksi on valittu SRV: Rakennus Oy. Rakentamisen kustannusarvio on 411 miljoonaa euroa. Kustannukset jakautuvat Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin 21 omistajakunnan kesken. Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin 251 000 asukasta muodostaa maan neljänneksi suurimman sairaanhoitopiiriin.⁵⁶

Uuden sairaalan sijainti muuttaa alueen painopistettä niin, että alueen uusi ydinkeskusta tulee muodostumaan vanhan päärakennuksen ja uuden sairaalan väliselle alueelle. Vanha sairaala-alue tulee osaksi Kukkula-kaavaa, jonne tulevaisuudessa keskittyy erilaisia terveydenhoitoa ja hyvinvointia palvelevia asutuksia, yrityksiä ja tutkimustoimintaa. Alueelta tullaan purkamaan lähes kaikki muut kuin rakennussuojelun piiriin kuuluvat rakennukset. Kukkulan alueen suunnittelu on kuitenkin vielä tässä vaiheessa kesken.⁵⁷

Uuden sairaalan nimeksi on valittu Keski-Suomen Sairaala Nova. Nova tulee sanoista Nopea vaste, joka tarkoittaa nopean diagnostiikan, hoidonkäynnistyksen ja jatkohoi-

⁵⁵ Rautjoki 2017.

⁵⁶ Isohauta, Taideohjelma 2017.

⁵⁷ Mt.

don tarpeen ja hoitopaikan määrittelyä. Suunnittelun keskiössä on muutos potilaan hyväksi. Tavoitteina on muuttaa rakenteita, prosesseja ja logistisia ratkaisuja potilaan parhaaksi, kehittää ja parantaa terveydenhuollon tehokkuutta, terveydenhuoltoon sopivia ICT- ratkaisuja ja sijoittamalla terveydenhuollon eri alojen toiminnot sairaalaan niin, että konsultointi ja yhteistyö eri lääketieteellisten erikoisalojen kesken helpottuu.⁵⁸ Tilojen tavoitteena on terveelliset ja turvalliset tilat – ”Terve Talo” kriteerejä noudattaen. Hanke-esityksessä mainitaan tilojen energiatehokkuus, sekä parantavan ympäristön luominen luonnonvalon, värien ja äänimaailman avulla.⁵⁹

Keski-Suomen sairaanhoitopiiri on päättänyt käyttää 0,25% rakentamisen kokonaiskustannuksista taidehankintoihin. Kokonaisuudessaan taidehankintoihin käytetään yhteensä miljoona euroa. Osa rahoista käytetään integroituihin taideteoksiin, osa uushankintoihin ja esittävän taiteen toimintamallin toteuttamiseen. Osa käytetään jo olemassa olevan taidekokoelman dokumentointiin ja puhdistamiseen ja osa taidehankinnoista vastaavan henkilön työllistämiseen.⁶⁰ Novaan on suunnitteilla monenlaista taidetta kuvataiteesta veistoksiin ja esittävään sekä toiminnalliseen taiteeseen.⁶¹ Sairaallalla on jo ennestään taidekokoelma, joka käsittää yli tuhat teosta vuonna 1984 perustetun taidetoimikunnan taidehankintojen tuloksena.⁶²

Uuden sairaalan taideasioita hoitaa asiantuntijatyöryhmä, johon kuuluvat taidetyöryhmän puheenjohtaja ja kehittäjäylilääkäri Elina Nikanne, sairaanhoitopiirin puheenjohtaja Juha Kinnunen, uuden sairaalan projektijohtaja Mikko Jylhä, työryhmän sihteeri Kia Paasivirta, taiteilijaseuran vuosittain vaihtuva edustaja ja esittävän taiteen edustaja Pauliina Lapio, taiderahoituksen asiantuntija Kirsi Pitkänen, taidekoordinaattori taidehistorioitsija Teija Isohauta ja sairaalan pääsuunnittelun edustaja Teemu Kurkela Arkkitehtitoimisto JKMM:stä, sekä hänen sijaisenaan toimiva Jorma Valkama.⁶³

Keski-Suomen sairaalan ryhmähaastatteluun osallistuivat sairaalapiirin johtaja Juha

⁵⁸ Keski-Suomen sairaanhoitopiirin [www-sivu](http://www.sivu.fi).

⁵⁹ Mt.

⁶⁰ Isohauta, Taideohjelma 2017.

⁶¹ Nikanne 2017.

⁶² Nikanne, Taideohjelma 2017.

⁶³ Isohauta 2017.

Kinnunen, taidehanketoimikunnan puheenjohtaja Elina Nikanne ja taiteen ja hyvinvoinnin läänintaiteilija Pauliina Lapio. Lisäksi sain yksilöhaastattelun taidekoordinaattori Teija Isohauvalta.

3.2.4 Kuopion yliopistollinen sairaala

Koko Kuopion yliopistollisen sairaalan, eli KYSin, Puijon sairaala uudistetaan seuraavien vuosikymmenten aikana uudisrakentamalla ja peruskorjaamalla. Uudistumisen perustana on toukokuussa 2015 käyttöön otettu uusi laajennusosa, Kaarisairaala, jonne on sijoitettu sairaalan ydintoiminnot. Kaarisairaala-hankkeen keskeisenä periaatteena oli työntekijöiden osallistaminen suunnittelun alusta alkaen. Samana vuonna valmistui Sädesairaala, johon sijoittuivat sädehoitoyksikkö, syöpätautien poliklinikka ja infuusioryksikkö sekä patologian ja oikeuslääketieteen avaustilat. Puijon sairaalassa on käynnissä vanhan rakennuskannan peruskorjaus, johon kuuluu muun muassa maaliskuussa 2017 valmistunut päivystyspoliklinikka.⁶⁴

Peruskorjauksen kokonaiskustannukset ovat 14,7 miljoonaa euroa. Taidehankkeen kokonaiskustannukset ovat 145 000 euroa, josta sairaanhoitopiirin oma osuus on 100 000 euroa ja Taiteen edistämiskeskukselta saatu osuus on 40 000 euroa.⁶⁵ Tavoitteena on seuraavan vuosikymmenen aikana luoda KYSistä yksi Euroopan moderneimmista sairaalakeskuksista kehittämällä hoitoprosesseja ja toiminnan tuottavuutta. Avohoitopalvelut lisääntyvät ja toisiaan tukevat hoitoprosessit sijoittuvat lähekkäin. Toimivien tilojen avulla lisätään potilasturvallisuutta, tehostetaan hoitokäytäntöjä ja mahdollistetaan tilojen muuntaminen tulevaisuuden haasteisiin.⁶⁶

Projektissa on tehty Puijon sairaalan päärakennuksen vuodeosastojen ja poliklinikoiden peruskorjauksen toteutussuunnitelma, Uusi Sydän, vuosille 2017 – 2025. Uusi Sydän -pääsairaalan uudistamisohjelmassa peruskorjataan vuosien 2018–2025 aikana Puijon sairaalan vanhaan päärakennukseen sijoittuvat vuodeosasto-, poliklinikka- ja sydän-toimenpideyksikön tilat sekä kuvantamisen ja logistiikan tilat. Lisäksi vanhan vuode-

⁶⁴ Kuopion yliopistollinen sairaala esite 2013.

⁶⁵ Hakkarainen 2017.

⁶⁶ Kuopion yliopistollisen sairaalan www-sivu.

osastotornin yhteyteen rakennetaan 10-kerroksinen uudisrakennus. 70 % vuodeosastotiloista on yhden hengen huoneita. Koko hanke on laajuudeltaan noin 60 000 neliometriä ja sen kokonaiskustannukset ovat noin 164 miljoonaa euroa. Lopuksi puretaan vuonna 1985 rakennettu ja nykyisin käytössä oleva vuodeosastotorni.⁶⁷

KYS on pyrkinyt vuodesta 1956 lähtien hankkimaan taidetta sairaalan viihtyvyyden lisäämiseksi. Vuosien 1981-1990 aikana KYSillä oli taidehankintatyöryhmä, joka käytti taidehankintoihin n. 1,5 miljoonaa markkaa. Rahaa varattiin prosentti investoinneista. Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymän taidekokoelmaa on kartutettu myös 2000-luvulla prosenttitaiteella, kuten Jaana Partasen sekä Heikki Lamusuon *Evoluutio-*lasitaideteoksella (2015), joka kattaa koko Kaarisairaalan julkisivun, 1500 neliometriä.⁶⁸

Tutkimukseen osallistui Kuopion yliopistollisesta sairaalasta Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin taidehankkeen taideasiantuntija Maarit Hakkarainen. Hakkarainen vastasi haastattelukysymyksiin kirjallisessa muodossa. Lisäksi sain haastattelun Partanen & Lamusuo Oy arkkitehtuuri-, taide- ja muotoilustudion taiteelliselta johtajalta Jaana Partaselta. Partanen & Lamusuo Oy voitti vuonna 2008 järjestetyn kutsukilpailun KYSin sairaalan aulatilojen ja näytteenoton uudistamisesta. Partanen & Lamusuo Oy on suunnitellut KYSin Kaarisairaalan yhdessä Pekka Lukkaraisen ja Ulla-Maija Aarnion kanssa. Lisäksi Partanen & Lamusuo Oy on suunnitellut Peko1 perusparannuskohteen. Partanen & Lamusuo Oy on myös mukana Lappeenrantaan valmistumassa Etelä-Karjalan Eksoten K-sairaalan hankkeessa, jossa heidän vastuullaan ovat sairaalan julki-set sisä- ja ulkotilat.⁶⁹

3.2.5 Mikkelin keskussairaala, Etelä-Savon sairaanhoitopiirin ESPER- hanke

Mikkelin keskussairaala-alueen uudistamista on suunniteltu helmikuusta 2014 alkaen. Suunnittelun painopiste on ollut Mikkelin kaupungin perusterveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden yhdistymisessä erikoissairaanhoidon palveluiden kanssa. Mikkelissä tehtiin vuoden 2017 vaihteessa sote-uudistus ja hankkeen toinen painopiste on nykyisen sairaalan modernisointi niin, että se voi vastata Etelä-Savon sote- palvelutuotantoalu-

⁶⁷ Hakkarainen 2017.

⁶⁸ Mt.

⁶⁹ Partanen 2017.

een päivystyssairaalan vaatimuksiin. Hanke on lähtökohtaisesti rakennushanke, mutta suunnitteluvaiheessa myös peruspalveluiden ja erityispalveluiden yhdistäminen, sekä uusien toimintamallien tavoittelemisen ovat olleet suunnittelutyön perustalla. Rakennusten tulisi olla valmiita vuoteen 2020 mennessä.⁷⁰

Suunnittelun keskiössä on Pankalammen pääterveysaseman toimintojen ja joidenkin kaupungin sosiaalipalveluiden, vanhus- ja vammaispalveluiden toimintojen sijoittuminen sairaala-alueelle, sekä yhteistyö erityispalveluiden kanssa. Laajuudeltaan yhtä mitava suunnittelutyö on Moision psykiatrisen sairaalan ja psykiatristen avopalveluiden sijoittaminen sairaala-alueelle ja integraatio kaupungin mielenterveyspalveluiden, lastensuojelun ja A-klinikan päihdepoliklinikan kanssa. Mielenterveys- päihde- ja sosiaalipalvelujen kokonaisuuden työnimenä toimii Mielentalo. Kuumen sairaalan suunnitelma sisältää nykyisen erikoissairaanhoidon, ensihoidon, päivystyksen, tehovalvonnanyksikön ja leikkausyksikön. Lisäksi keskeinen kokonaisuus on Perhetalo, jossa sijaitsevat muun muassa synnytysalut, neurologian, lasten- ja naistentautien osastot sekä äitiyspoliklinikka, perheoikeudelliset palvelut ja perhetyö.⁷¹

Kyseessä on Etelä-Savon sairaanhoitopiirin historian toiseksi laajin rakentamishanke. Tilasuunnittelun kohteena on n. 93.000 bruttoneliömetrin alue ja uutta rakentamista on n. 18.800 brm². Nykyisten tilojen perusparannusta ja tilamuutoksia on n. 22.500 brm²:n alueella. Hankkeen kustannusarvio on 105 731 000 euroa.⁷² Mikkelin Kaupunginvaltuusto on tehnyt periaatepäätöksen, että kaupungin julkisten rakennuskohteiden kustannusarvion loppusummasta käytetään prosentti taideteosten hankintaan.⁷³

Etelä-Savon sairaanhoitopiirillä on ennestään taidekokoelma. Uuteen sairaalaan on tarkoitus sijoittaa uuden taiteen lisäksi teoksia tästä kokoelmasta. Aikomuksena on sijoittaa ja käyttää vanhaa taidetta hieman uudella tavalla. Yhdistelemällä uutta ja vanhaa taidetta pyritään luomaan historiallinen kaari ja ulottuvuus.⁷⁴ ESPER- hankkeessa uskotaan taiteen kykyyn parantaa arkea, erityisesti sosiaali- ja terveysalan ym-

⁷⁰ Etelä-Savon sairaanhoitopiiri 2015.

⁷¹ Mt.

⁷² Mt.

⁷³ Mt.

⁷⁴ ESPER 2017.

päristössä. Taidehankinnoilla viestitään, että ympäristö koetaan tärkeänä ja siitä halutaan pitää huolta.⁷⁵

ESPER -hankkeella on ympäristö- ja taidetyöryhmä, joissa on mukana eri organisaatioiden edustajia. Taidetyöryhmä työskentelee ostopalveluna, jonka työskentelylle on määritelty tietyt tuntimäärät.⁷⁶ Taidehankinnoissa ollaan vasta alussa. Yhteensä 11 taiteilijaa on valittu.⁷⁷ Mikkelin keskussairaalaan ryhmähaastatteluun osallistuivat puhelimen välityksellä taidetyöryhmän edustajat; taidekoordinaattorit Riitta Moisander ja Heidi Huovinen, hankekoordinaattori Emma Pukkila sekä hankesihteerit Mari Hytönen ja Tuulia Rajaniemi.

3.2.6 Turun yliopistollinen keskussairaala, T-sairaala

Turun yliopistollisen keskussairaala (Tyks) on tutkimukseen osallistuneista sairaalahankkeista vanhin. Tämän vuoksi Tyks on toiminut esikuvana ja mallina monelle muulle sairaalalle, kuten esimerkiksi Espoon sairaalalle ja Hyvinkään sairaalalle. Tyksin ikäero muihin hankkeisiin tulee esiin muun muassa arkkitehtuurissa ja taidevalinnoissa.⁷⁸ Tyksin laajentamista vanhalle Kupittaaan Saven tontille alettiin suunnitella jo 1970-luvulla. Suunnitelma saatiin alkuun, kun T-sairaalan laajennusosan aukaistiin huhtikuussa 2013.⁷⁹ Tyks koostuu viidestä sairaalasta, joita ovat Kantasairaala, Kirurginen sairaala sekä Rasion, Paimion ja Vakka-Suomen sairaalat. Kantasairaala toimii kolmessa A-, U- ja T-taloissa.⁸⁰

Tyksin T-sairaalaan on hankittu laaja kokoelma suomalaista nykytaidetta. Kaiken kaikkiaan sairaalan tiloissa on noin parisataa taideteosta 26 taiteilijalta.⁸¹ T-sairaalassa on sovellettu taiteen prosenttiperiaatetta. T-sairaalan 250 miljoonan euron kokonaisuudesta taidemäärärahat eivät yllä suuruudeltaan yhteen prosenttiin, mutta silti taidetta

⁷⁵ Etelä-Savon sairaanhoitopiiri 2015.

⁷⁶ Mt.

⁷⁷ Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän www-sivu 2016.

⁷⁸ Tainio 2017.

⁷⁹ Paasio, Tallgren, Valtonen & Keski-Kaari 2013.

⁸⁰ Mt.

⁸¹ Tainio 2017.

on sairaalassa mittavasti.⁸²

Tyksin rakennushankkeen arkkitehtina ja pääsuunnittelijana on toiminut Mikael Paatelainen, projektipäällikkönä Timo Seppälä ja sisustusarkkitehtina Pekka Kojo. Tyksin taidesuunnitelmaa on toteutettu kahdessa erässä. Ensimmäinen vaihe oli vuosina 2000-2005, jolloin taidekoordinaattorina toimi Minna-Maija Lappalainen. Toinen vaihe oli vuosina 2008-2014, jolloin taidekoordinaattorina toimi Matti Tainio. Työssä ovat olleet mukana monet valintaraatien taideasiantuntijat sekä sairaalan henkilökunta.⁸³ Uuden T3-sairaalan taidekoordinaattorina jatkaa Matti Tainio. Tainio osallistui haastatteluun ja antoi minulle opastetun kierroksen T-sairaalan tiloissa.

3.3 Aineiston kerääminen

Olen kerännyt aineiston haastattelututkimuksena. Haastatteluihin on osallistunut yhteensä 15 henkilöä kuudesta sairaalasta. Pyysin haastatteluihin myös Kainuun ja Oulun sairaalahankkeita. Aineiston laajuuden vuoksi on ollut kuitenkin järkevää rajata osallistujien määrää. Siksi haastatteluihin ovat osallistuneet vain ne sairaalahankkeet, jotka ovat osoittaneet kiinnostusta tutkimukseen osallistumiseen. Olen kuitenkin ottanut tutkielmassa huomioon muutamia asioita Etelä-Karjalan keskussairaala (Eksote) ja Kainuun sairaalasta haastateltavien kertomusten ja artikkelien pohjalta.

Olen toteuttanut haastattelut yksilö- ja ryhmähaastatteluina kasvotusten sekä puhelimen välityksellä. Olen nauhoittanut ja litteroinut haastattelut mahdollisimman nopeasti haastatteluiden jälkeen. Mikkelin keskussairaalan ryhmähaastattelun olen toteuttanut puhelimen välityksellä, jonka vuoksi en ole lähdeviitteissä viitannut erikseen yksittäisiin haastateltaviin. Yksi haastateltavista ei halunnut haastattelua nauhoitettavan, joten joukossa on yksi kirjallinen vastaus Kuopion päivystyspoliklinikalta. Haastatteluiden lisäksi olen käyttänyt aineistona sairaaloista tehtyjä artikkeleja, sairaaloiden taidesuunnitelmia ja julkaisuja.

⁸² Mt.

⁸³ Tainio 2017.

Haastattelut ovat olleet avoimia teemahaastatteluja. Olen lähettänyt haastateltaville alustavat haastattelukysymykset teemoineen hyvissä ajoin ennen haastatteluja. Haastateltavat ovat siis päässeet tutustumaan teemoihin ennen varsinaista haastattelua. Tällä tavalla olen pyrkinyt mahdollistamaan kattavan aineiston saannin.⁸⁴ Haastattelukysymysten runko sisältää kysymyksiä hankkeen taustatiedoista, tavoitteista ja päämääristä sekä taiteesta ja luonnosta sairaaloissa. Olen halunnut antaa haastateltaville vapaan sanan ja ilmaisun mahdollisuuden, jonka vuoksi kysymystenasettelu, järjestys ja muoto ovat vaihdelleet haastateltavien vastausten mukaan.⁸⁵ Olen kysynyt kaikilta haastateltavilta samat pääkysymykset, mutta esittänyt erilaisia lisäkysymyksiä haastattelukohtaisesti. Haastattelukysymyksissä olen pyrkinyt välttämään liian johdattelevia kysymyksiä. Olen pyrkinyt keskittymään niihin aiheisiin, joita haastateltavat ovat pitäneet merkittävinä ja joista heillä on riittänyt kerrottavaa. Haastattelurunko löytyy tämän tutkielman liitteistä.⁸⁶

Olen valinnut haastattelut metodiksi niiden joustavan luonteen vuoksi. Minulla on ollut mahdollisuus oikaista väärinkäsityksiä ja kysyä selventäviä lisäkysymyksiä. Haastattelut ovat antaneet mahdollisuuden käydä avointa keskustelua haastateltavien kanssa ja päästä sitä kautta paremmin selville heidän mielipiteistään, sekä saada syvällisempää tietoa tutkimus-aiheesta.⁸⁷

3.4 Aineiston analyysi

Olen analysoinut aineiston sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysin avulla pyritään usein järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon, kadottamatta tärkeää informaatiota.⁸⁸ Sisällönanalyysissä olen käyttänyt hyväksi teemoittelua. Aluksi tarkoitukseni oli käyttää ryhmittelyä ja analysoida jokainen sairaala erikseen. Teemoittelun avulla olen välttänyt liiallisen toiston ja saanut analyysin sopivaan pituuteen. Teemat ovat nousseet esiin aineistosta ja tutkimuksen teoriasta. Olen pyrkinyt valitsemaan teemoiksi

⁸⁴ Sarajärvi & Tuomi 2009, 73-75.

⁸⁵ Mt.

⁸⁶ Liite 1.

⁸⁷ Sarajärvi & Tuomi 2009, 73-75.

⁸⁸ Sarajärvi & Tuomi 2009, 108.

sairaaloita yhdistäviä tekijöitä, mutta ottamaan huomioon myös kiinnostavia eroavaisuuksia.

3.5 Eettiset ratkaisut

Haastateltavat ovat täyttäneet sopimuksen, jossa he ovat antaneet minulle luvan käyttää aineistoa tähän tutkielmaan. Sopimusmalli löytyy tutkielman liitteistä.⁸⁹ Olen myöntänyt haastateltaville pääsyn aineistoon työntekovaiheessa. Olen informoinut haastateltaville siitä, miten aineistoa käsitellään ja missä sitä säilytetään tutkimuksen jälkeen. Haastateltavat ovat saaneet tutkielman luettavakseen ennen julkaisua, jotta he ovat päässeet ilmoittamaan mahdollisista asiavirheistä.

4 ANALYYSI

Analyysissa olen ottanut tarkastelun kohteiksi aineistosta nousseita ja teorian kannalta tärkeitä ja toistuvia teemoja. Teemoiksi ovat valikoituneet luonto sairaaloissa, luonto sairaaloiden taiteessa, moniaistisuus sairaaloissa, historiallinen ulottuvuus ja paikkasidonnaisuus, sosiaalinen ulottuvuus, taidesuunnittelu sekä taide- ja ympäristösuunnittelun toteutuksen haasteet sairaaloissa. Lopussa analysoin sairaalamielikuvan muutosta.

4.1 Luonto sairaalaympäristössä

Seuraavaksi esittelen, miten luonto tulee sairaaloiden ympäristösuunnittelussa selkeästi esiin. Luonto voi tulla sairaaloissa esiin suorana luontoyhteytenä. Luonto voi toimia sairaalan suunnittelun punaisena lankana tai kokoavana teemana. Luonto voi tulla esiin opasteissa ja paikkojen nimityksissä sekä rakennusmateriaaleissa. Suorana luontoyhteytenä olen huomionut, miten sairaalat tarjoavat käyttäjilleen mahdollisuuksia yhteyden luonnonelementtien, esimerkiksi kasvien, luonnonmaiseman, luonnonvalon, ulkoilman tai eläinten kanssa. Suunnittelun punaisena lankana luonto tarjoaa mallin

⁸⁹ Liite 2.

ympäristösuunnittelun kokonaisuudelle, kuten värisuunnittelulle, materiaalivalinnoille ja muotokielelle.

4.1.1 Suora luontoyhteys

Espoon sairaalassa luonto tulee esiin sairaalan luonnonläheisen sijainnin puolesta. Mäelle rakennettu sairaala on suunniteltu niin, että sairaalakäytävien seinienkokoisista ikkunoista avautuu kaunis luonnonäkymä. Potilasosastoilla jokaisella potilaalla on oma ikkuna. Potilaille ja henkilökunnalla on pääsy parvekkeille, jossa he pääsevät hengittämään raitista ulkoilmaa.⁹⁰ Myös Hyvinkäällä, KYSin Kaarisairaalassa ja T-sairaalassa on pyritty avaamaan näkymiä mahdollisimman paljon ulos.⁹¹ Erityisesti luonnonvalolla on ollut sairaaloissa iso merkitys.⁹² T-sairaalan arkkitehdit ovat suunnitelleet potilashuoneiden ikkunat mataliksi, jotta vuodepotilaat pääsevät makuuasennossa tarkkailemaan maantasaisia tapahtumia. Näin vuodepotilailla pyritään säilyttämään yhteys sairaalan ulkopuoliseen elämään. T-sairaalassa luonto on konkreettisesti läsnä myös viherkasveissa ja vesielementeissä, kuten kahvion vesiputouksessa.⁹³

Mikkelin keskussairaalassa luonto on jatkuvasti ympärillä. Sairaalaympäristöön kuuluu vanha Carl Ludvig Engelin suunnittelema historiapuutarha, joka on tarkoitus palauttaa yhdeksi osaksi kampusta.⁹⁴ Myös Isohauta on ehdottanut, että seuraavan Novan kaavoituksen yhteyteen voitaisiin suunnitella puutarha. Puutarhan avulla sairaala voi yhdistyä ympäröivään ulkotilaan.⁹⁵

”Ja se voisi just olla vaikka joku lääkekasvipuutarha. Suomessa onkin yksi oikeen hyvä lääkekasvispesialisti. Onhan meidän ympäristössä todella paljon lääkekasveja, aivan älyttömästi. Niin niistähän voisi tehdä pienellä budjetilla puutarhan. Olin Oulussa katsomassa kasvitieteellisessä museossa. Heillä oli hirveen kiinnostava lääkekasvipuutarha, kun niissähän on useimmissa hyvin voimakkaat hajutkin.”⁹⁶

⁹⁰ Paunu 2017.

⁹¹ Valkeapää 2017 & Partanen 2017 & Tainio 2017.

⁹² Partanen 2017 & Tainio 2017.

⁹³ Tainio 2017.

⁹⁴ ESPER 2017.

⁹⁵ Isohauta 2017.

⁹⁶ Mt.

Sairaaloihin ollaan suunnittelemassa erilaisia taidepolkuja. Taidepolut kuljettavat sairaalan käyttäjiä teokselta teokselle. Novan läheisyydessä on oikea luontopolku, joka on mahdollista yhdistää taidepolun jatkeena sairaalan sisäosiin.⁹⁷

Novan taidetyöryhmän mielestä oli mielenkiintoista ja virkistävää vierailla Brysselin keskussairaalassa. Sairaalan alueelle oli rakennettu lemmikkihoitola. Potilaat ja heidän omaisensa saivat tuoda lemmikkihoitolaan oman lemmikkinsä, käydä katsomassa ja hoivaamassa sitä. Tällainen toiminta nähtiin potilaille hyvin merkityksellisenä.⁹⁸ Sairaaloihin on mahdollista tuoda myös kaverikoiria, joita käytetään muun muassa vanhainkodeissa ja akuuttisairaaloissa.⁹⁹ Kuitenkaan tämänkaltaista toimintaa ei oltu suunniteltu mihinkään sairaaloista.

4.1.2 Luonto suunnittelun punaisena lankana ja kokoavana teemana

Hyvinkäällä kaiken yhteen kokoava luontoteema näkyy vahvana. Sairaalan kerrokset on suunniteltu tiettyjen maisematyyppien mukaan. Maisematyypit kohoavat kerrosten mukaan maan tasalta kohti taivasta. Lastenosaston teemana on metsän pohja. Toisen kerroksen, eli psykososiaalisten klinikoiden osaston maisematyyppi on suo. Kolmannen kerroksen, eli toimintaterapian, kuntoutuksen ja vuodeosaston maisematyyppi on lehto. Neljännen kerroksen, eli psykososiaalisen vuodeosaston maisematyyppi on lintuvedet. Viimeisen kerroksen, joka on varattu vuode- ja infektio-osastoksi, maisematyyppinä on harju.¹⁰⁰

Hyvinkään sairaalan jokaisen kerroksen seinälle tulee iso päätäideteos. Käytävien ja potilashuoneiden akustolevyihin tulee printtitaidetta.¹⁰¹ Kerroksien taidesuunnittelu ja värimaailma määräytyvät kerroksien maisematyyppien ja päätteoksien mukaan. Lastenosaston perusvärit ovat kirkkaat ja iloiset. Lattian kuvioinnissa, printtimatoissa ja tekstiileissä seikkailee metsäneläimiä, sekä niiden elinympäristöjä ja jälkiä, kuten muuraistenpolkuja. Toisen kerroksen värimaailma muodostuu maanläheisistä väreistä,

⁹⁷ Mt.

⁹⁸ Kinnunen 2017.

⁹⁹ Nikanne 2017.

¹⁰⁰ Hyvinkään Sairaalamäen uudisrakennuksen taidesuunnitelma.

¹⁰¹ Mäki-Opas 2017.

joiden koetaan rauhoittavan ja luovan turvan tunnetta ympäristöön.¹⁰² Teosten sijoittelulla saatetaan osittain vaikuttaa luontokokemuksen muodostumiseen.¹⁰³

Luontoteema toimii suunnittelun kokoavana teemana myös Novassa. Koska uudessa sairaalassa tulevat muuttumaan sekä hoitoprosessit että henkilökunnan työskentelytavat, sairaanhoitopiiri päätti yhdessä arkkitehtitoimiston kanssa luoda sairaalan tarinan helpottamaan ja toimimaan työkaluna muutoksessa. Samalla tarina toimii punaisena lankana sisustussuunnittelussa ja taideteosten hankinnassa, sekä materiaalien, värien ja tekotapojen valinnassa. Sairaalan tarinaksi valittiin keskisuomalaiset kansallispuistot. Jokaisella potilasosastolla tulee olemaan kansallispuistoteema ja jokaiseen osastoon tehdään oma värisuunnitelma perustuen kyseisen osaston kansallispuistoon.¹⁰⁴ Yhdistämällä oikeat luontotyypit oikeisiin eläimistöihin, kasveihin ja väreihin pyritään luomaan luonnon biosfääristä tasapainoinen. Apuna on käytetty Metsähallituksen asiantuntijoita.¹⁰⁵ Vaikka luonto on hyvin vahvasti mukana Novan suunnittelussa, se on pyritty pitämään taiteilijoiden pyynnöstä suunnittelun työkaluna. Luontoteeman ei toivottu tulevan esiin sairaalassa liian osoittavasti ja selkeästi.¹⁰⁶

Luonto näkyy yhdistävänä tekijänä KYSissä. Vaikkakin hieman erilaisesta näkökulmasta kuin Hyvinkäällä ja Novassa. Ennen Kaarisairaalaan Partanen & Lamusuo Oy suunnitteli ja toteutti KYSin pääsisäänkäynnin uudistuksen ja näytteenoton tilat. Suunnittelu lähti ihmisen muotokielestä ja siitä, ettei ihmisessä ole suorakaiteisia muotoja. Pääaulan uudistuksessa sairaalaan luotiin kaarevia tiloja ja luikertelevia suonimaisia käytäviä. Muotokieltä jatkettiin Kaarisairaalan sisätilojen suunnittelussa, josta löytyy tumamaisia aukioita ja kohtaamispaikkoja.¹⁰⁷

KYSin Päivystyspoliklinikan taidehankkeen teemaksi valittiin vesi, joka symboloi terveyttä, puhtautta, elämää sekä modernisaatiota, tiedettä ja teknologiaa. Taidesuunni-

¹⁰² Hyvinkään Sairaalamäen uusirakennuksen taidesuunnitelma.

¹⁰³ Rautjoki 2017.

¹⁰⁴ Isohauta, Taideohjelma 2017.

¹⁰⁵ Kinnunen 2017.

¹⁰⁶ Lapio & Nikanne 2017.

¹⁰⁷ Partanen 2017.

telman alaotsikoksi täsmentyi Arkhimedeeseen kylpy. Tarinan mukaan Arkhimedes keksii ratkaisun epäsäännöllisten kappaleiden tilavuuden laskemiselle astuttuaan kylpyyn ja havaittuaan, että veden pinta nousi. Arkhimedes oli oivalluksestaan niin haltioitunut, että ryntäsi oikopäätä kaupungille huutaen samalla ”Heureka!”. Hankkeen tavoitteena oli, että sairaalataide pystyy parhaimmillaan tarjoamaan katsojalleen mentaalisen Arkhimedeeseen kylvyn. Taiteella haluttiin ilmaista tieteen, teknologian ja taiteen molempiin suuntiin toimivaa yhteistyötä. Arkhimedeeseen kylpy -taidehankkeen tavoitteena oli tuoda esille, ettei taide ole sairaalassa vain koriste. Taiteella on kyky tarjota väyliä uusille ajatuksille, muutoksille, läpimurroille ja jopa innovaatiolle.¹⁰⁸

4.1.3 Paikkojen nimet ja opasteet

Luonto näkyy sairaaloissa paikkojen nimityksissä ja opasteissa. Novassa paikoille on suunniteltu luontoaiheisia nimiä, kuten lehto tai lähde.¹⁰⁹ Myös Mikkelin keskussairaalan neuvotteluhuoneiden nimet tullaan nimeämään luonnon mukaan.¹¹⁰ Luontanimien odotetaan antavat uusia merkityssuhteita paikoille. Lisäksi ne saatetaan muistaa helpommin kuin perinteiset paikkojennimet. Novan huoneiden numerokoodit voidaan korvata esimerkiksi lääkäreiden lempipuiden kuvilla. Kuvat toimivat tunnisteina potilaille. Samalla kuvat voivat toimia henkisinä ”suojapaikkoina”. Potilas voi saada henkistä turvaa kokemuksesta tammen alle tai männikköön asettumisesta sen sijaan, että hän menisi numeroituun tutkimushuoneeseen.¹¹¹ Myös Hyvinkään vastaanottohuoneiden ovien printteihin on tulossa opasteina toimivia eläinhahmoja taiteilija ja satukirjakuvittajalta Anne Vaskolta.¹¹²

4.1.4 Luonnonmateriaalit

Luonnonmateriaalit ja halu käyttää niitä nousivat esiin useassa haastattelussa. Erityisesti puu on suosittu materiaali rakentamisessa ja taideteoksissa. Mainittakoon Mikkelin keskussairaala, jonka rakentamisessa on suosittu puuta ja jonka ympäristöön kuuluu vanhoja historiallisia puurakennuksia. Myös Hyvinkään sairaalan lastenosastolla on

¹⁰⁸ Hakkarainen 2017.

¹⁰⁹ Kinnunen & Lapio 2017.

¹¹⁰ ESPER 2017.

¹¹¹ Kinnunen 2017.

¹¹² Mäki-Opas 2017.

taiteilija Olli Larjon puisia kukkaveistoksia.¹¹³ Mikkelin ja Hyvinkään lisäksi Novaan halutaan tuoda mahdollisimman paljon puisia tai muita luonnonmateriaaleja.¹¹⁴

4.2 Luonto sairaaloiden taiteessa

Seuraavaksi esittelen, miten luonto tulee esiin sairaaloiden taiteessa. Teemoiksi ovat valikoituneet taide luonnon korvaajana sisätiloissa, selkeästi luontoaiheinen taide, abstrakti taide ja valotaide.

4.2.1 Taide luonnon korvaajana

Kun suoraa luontoyhteyttä ei päästä luomaan, taide voidaan nähdä sairaaloissa ikään kuin luonnon korvaajana. Isohauta painottaa, että jos Novan teoshankinnat menevät taidebudjetista, niin teosten tulee olla valokuvataiteilijoiden kädenjälkeä, eikä esimerkiksi Metsähallituksen luontokuvastosta.¹¹⁵

”Mä nään jotenkin, että se taide korvaa sen luonnon tuolla sisällä. Että kun se luonto on nyt suljettu pois sieltä sisältä, kaikkien ikkunoiden pienentämisten myötä, niin kyllähän taiteella on samanlainen ihmisten kysymyksiä herättävä ja rauhoittava vaikutus. En tiedä herättääkö luonto samalla tapaa kysymyksiä kuin ehkä taide, mutta ehkä siihen kuitenkin voi projisoida omia tunteitaan samalla tavalla.”¹¹⁶

KYSin Kaarisairaalan potilaille oltaisiin haluttu avata luonnonnäkyymiä enemmän. Tämä ei kuitenkaan onnistunut, koska ikkunat olivat suurimmaksi osaksi parkkihallia vastapäätä. Siksi Partanen & Lamusuo Oy päätti toteuttaa sairaalan julkisivuun *Evoluutio* – taideteoksen. Teos on nähtävissä ulkopuolelta, mutta myös sairaalasta sisältäpäin niin, että jokaisesta ikkunasta avautuu erillinen taideteos. Jokainen erillinen teos on samaan aikaan osa ison julkisivutaideteoksen kokonaisuutta.¹¹⁷

¹¹³ ESPER 2017 & Mäki-Opas 2017.

¹¹⁴ Isohauta 2017.

¹¹⁵ Mt.

¹¹⁶ Mt.

¹¹⁷ Partanen 2017.

KYS, Kaarisairaala, Evoluutio julkisivutaideteos, 2015, Partanen & Lamusuo Oy, kuva ©KariMattiAntero Puustinen, KYS Valokuva-arkisto

”Me saimme näin julkisivuratkaisun ja luontoelementin parkkihallin ja sairaalan väliin. Tämä leijeri vie ajatuksia ihan muualle kuin vastapäiseen seinään. Se on ulkoapäin katsottuna 1500 neliön kokonaistaideteos. Samaan aikaan sisältäpäin katsottuna joka ikisestä ikkunasta avautuu yksittäinen taideteos.”¹¹⁸

4.2.2 Selkeästi luontoaiheinen taide

Hyvinkään sairaalassa luonto tulee näkymään taiteessa hyvin konkreettisesti, helposti ymmärrettävinä ja vastaanotettavina teoksina. Kokoelmassa ei tule olemaan paljon abstrakteja teoksia. Tällä hetkellä kaikki hankittu ja suunnitteilla oleva visuaalinen taide on selkeästi luontoaiheista. Myös ääniteokset tulevat luultavasti olemaan luonnonääniä.¹¹⁹

Taiteilija Santeri Tuori toteuttaa valokuvateoksen puiden latvuksista Hyvinkään sairaalan pääsisäänkäynnin katoksen lasiseen alapintaan. Teos on läpikuultava, jolloin kuvan vaaleat alueet tulevat olemaan samanvärisiä kuin taivas teoksen yläpuolella. Tämä saa aikaan sen, että teos muuttuu hieman eri vuoden- ja päivänaikojen mukaan.¹²⁰ Neljän-

¹¹⁸ Mt.

¹¹⁹ Valkeapää 2017.

¹²⁰ Rautjoki 2017.

nessä kerroksessa, eli psykososiaalisella vuodeosastolla voidaan esittää esimerkiksi lintujen syys- ja kevätmuuttoa kuvaavia videoteoksia äänimaailmoineen.¹²¹ Myös Espoon sairaalan odotustilassa on esillä Renja Leinin Two Hour *Happy Hour* kaksituntinen dokumentaarinen videoteos lintujen ruokintapaikalta, johon kuuluvat lintujen ääntelyt.¹²²

T-sairaala on ainoa sairaaloista, jossa luontoteema ei ole ollut suorana tavoitteena tai dehankinnoissa, vaikka sairaalasta löytyy luontoaiheisia teoksia. Useimpien teosten aiheet ovat kuitenkin tavalliseen arkeen liittyviä asioita, kuten käyttöesineitä, ihmisiä ja lähiöympäristöjä.¹²³

”Totta kai on tuotu saaristokuvia siihen rinnalle, mutta se ei oo ollut mitenkään tarkoituksellista, kun niitä ei oo ollu pelkästään.”¹²⁴

Useat T-sairaalan luontoaiheista teoksista käsittelevät saaristomerta. Kiinnostavana teoksena mainittakoon Pive Toivosen *Saaristopanoraama*. Teos pyrkii luomaan sairaalan seinille illuusion saaristomaisemasta.¹²⁵ Teos vaikuttaa katsojan tilantuntuun, sillä teos koostuu useammasta pienestä saariteoksesta, jotka ympäröivät katsojan. Useat katsojan silmänkorkeudelle sijoitetut saarikuvat saavat aikaan tunteen saaristomaisen horisontin katselusta.

4.2.3 Abstrakti taide

Abstraktia taidetta on esillä erityisesti Espoon sairaalassa ja T-sairaalassa. Isohaudan mielestä suorat tai puhtaat luontokuvat eivät välttämättä anna katsojalle tarpeeksi tulkinnan mahdollisuutta ja siksi Novaan on suunniteltu taidetta, jossa luontoa lähestytään abstrahoiden ja käsitteellisesti.¹²⁶

¹²¹ Hyvinkään Sairaalamäen uudisrakennuksen taidesuunnitelma.

¹²² Paunu 2017.

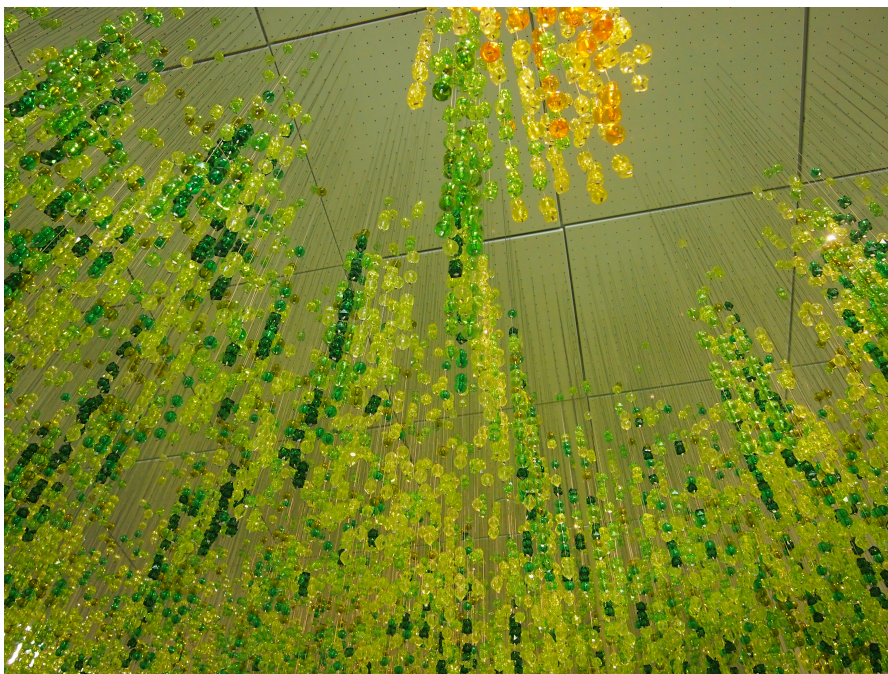
¹²³ Tainio 2013.

¹²⁴ Tainio 2017.

¹²⁵ Tainio 2003.

¹²⁶ Isohauta 2017.

Vaikka luonto ei tule Espoon sairaalan teoksissa selkeästi esiin, niin se voidaan halutes-
sa löytää melkein jokaisesta teoksesta.¹²⁷ Luonnon abstrakti taso näkyy Espoon sairaal-
assa esimerkiksi Oona Tikkaon *Helix* –teoksessa. Luonto tulee esiin teoksen säännöl-
lisenä kierremuotona, joka muistuttaa DNA-kaksoiskierrettä ja molekyyliä. Lisäksi te-
oksen värit muistuttavat luonnonelementeistä, kuten vedestä ja ilmasta.¹²⁸ Myös Han-
na Vihriälän *Ketohanhikki ja Suolaheinä* teoksien lähtökohdat ovat luonnossa, vaikka
selkeää luontoyhteyttä ei ole heti havaittavissa. Teokset rakentuvat erikokoisista, te-
räsvaljereihin pujotelluista muovihelmistä, jotka muodostavat lopulta kolmiulotteisen
kuvan kasveista. Kuvat kasveista hahmottuvat tarkastellessa teoksia suoraan niiden
alapuolelta.¹²⁹

Hanna Vihriälä -
Ketohanhikki, 2016,
teräsvaljeri, alumiini,
muovihelmet, k 115
x l 360 x s 540 cm

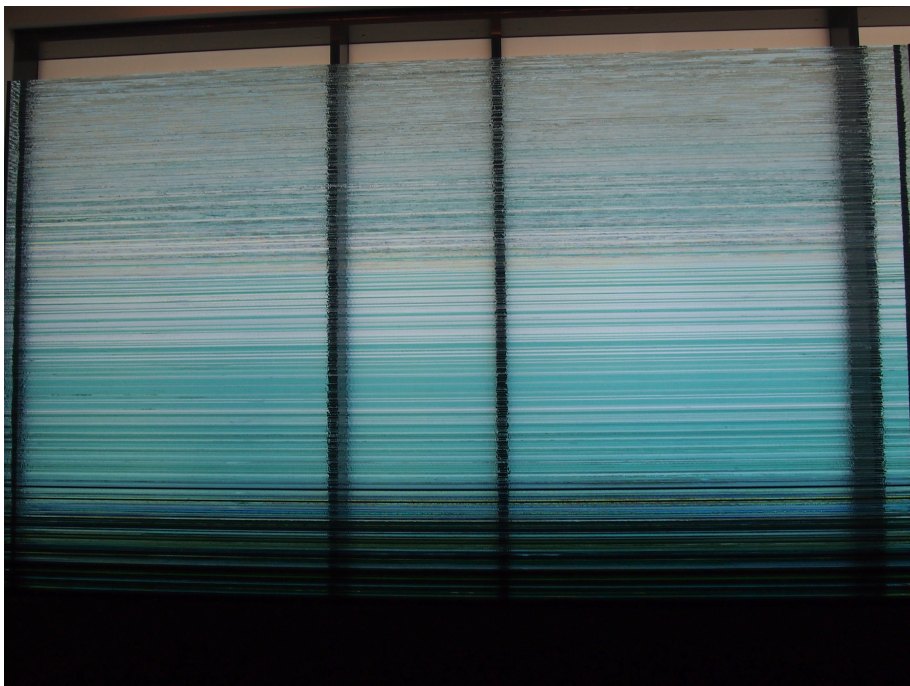
NioRautiainenToikka –työryhmän, eli Leena Nion, Taneli Rautiaisen ja Jenni Toikan
(In)Sight lasi- teos Espoon sairaalan hiljaisessa huoneessa rakentuu eri sävyisistä ja
paksuisista pitkistä lasinylijäämäpaloista, jotka on pinottu toistensa päälle. Lasien reu-
nat jäävät näkyviin ja muodostavat seinämän. Reunoista muodostuva röpelöinen pinta
läpäisee ja heijastaa valoa luoden veden kaltaisen välkehtivän pinnan. Katsojan liike

¹²⁷ Paunu 2017.

¹²⁸ Espoon modernin taiteen museon www-sivu.

¹²⁹ Mt.

teoksen edessä saa aikaan muuttuvia heijastuksia. Teoksen äärellä ollessa voi tuntea kuin istuisi meren rannalla.¹³⁰

Leena Nio, Taneli Rautiainen, Jenni Toikka - *(In)Sight*, 2016, lasi, metalli, k 325 x l 220 x s 19 cm

Muutamissa T-sairaalan abstrakteissa taideteoksissa on tutkimuksellinen ja tieteellinen näkökulma. Petri Eskelisen *Auringon tutkija* käsittelee tutkimuksen kautta avautuvia erilaisia näkymiä. Teoksessa abstraktina hahmotelmana esiintyvää oranssikeltaista auringonlohkoa voi katsoa sellaisenaan. Teos muuttuu hieman valaistuksen mukaan luoden sairaalan seinille värikkäitä heijastuksia. Teosta voi tarkastella kolmella katselulaitteella, joiden värikalvojen läpi katsominen muuttaa jonkin verran katselukokemusta. Teos sopii hyvin tutkimusnäkökulmallaan yliopistollisen sairaalan ympäristöön.¹³¹

4.2.4 Valotaide

Novan kattoon on tulossa valoteos Lighting Design Companylta. Valoaaltomaisella teoksella pyritään saamaan tiloihin kerrosten teemojen mukaisia tunnelmia ja luonnon muotoja.¹³² Lisää valotaidetta on tulossa muun muassa Mikkelin keskussairaalan pää-

¹³⁰ Paunu 2017.

¹³¹ Tainio 2003 & 2017.

¹³² Isohauta 2017.

sisäänkäynnin alueelle. Toteuttajana on valotaiteilija Kari Kola.¹³³

4.3 Moniaistisuus sairaalaympäristössä

KYSin Päivystyspoliklinikka on ainoa aineistoni valmis sairaala, jonne on haettu selkeästi moniaistista taidetta. Päivystyspoliklinikalle johtavaan aulaan tilattiin kuopiolaiselta kuvanveistäjäältä Antti Immoselta kolmiosainen *Faasit* –teräsveistossarja, joka integroituu käytävän pylväisiin. Fraasit muodostavat interaktiivisen, audiovisuaalisen, moniaistisen kokonaisuuden. Yleisöllä on mahdollisuus tutustua teosten välityksellä veden eri olomuotoihin näkö- ja kuuloaistin avulla. KYSin lastenpäivystyksen aulaan tilattiin valo-kuva- ja mediataiteilija Ulla-Mari Lindstömiltä interaktiivinen videoprojisointi, joka toteutettiin Fogscreen-sumuverhoon. *Sammakkosumu*-teosta voi koskettaa, jolloin sumu, kosketusmahdollisuus, äänet ja värit tuovat teokseen moniaistisen elementin.¹³⁴

Hyvinkäällä moniaistisuus on otettu huomioon taidesuunnitelmassa. Taidesuunnitelmassa mainitaan, että sairaalan jokaiseen kerrokseen sijoitetaan muun muassa sana- ja äänitaidetta. Äänitaide voi sisältää lauluja, runoja tai luonnon äänimaisemia. Taidesuunnitelmassa on suunniteltu lastenosastolle ja psykososiaalisen poliklinikan osastolle kosketeltavia teoksia, kuten tekstiiliteoksia.¹³⁵ Kainuun uuteen sairaalaan halutaan tuoda mahdollisimman monipuolista kuvataidetta, kuten ympäristö-, media-, ja lavastustaidetta, mutta mahdollisesti myös pelillisiä elementtejä sisältävää mediataidetta.¹³⁶

Mikkelissä on tarkoitus luoda sairaalaan mahdollisimman laaja-alainen ja monia aisteja herättelevä taidekokemus. Kuitenkin hanke on vielä niin alkutekijöissään, etteivät haastateltavat osanneet vielä kertoa, mitä kaikkea tällainen taide voi pitää sisällään.¹³⁷ Novassa on pohdittu valmiisiin teoksiin myöhemmin sovellettavaa puolta ja lisäele-

¹³³ ESPER 2017.

¹³⁴ Hakkarainen 2017.

¹³⁵ Hyvinkään Sairaalamäen uudisrakennuksen taidesuunnitelma.

¹³⁶ Sieppi 2007.

¹³⁷ ESPER 2017.

menttejä, kuten työpajoja, joiden kautta sairaalaan ja teoksiin voidaan tuoda lisää moniaistisuutta.¹³⁸

4.4 Historiallinen ulottuvuus ja paikkasidonnaisuus

Novan yhteydessä toimii Sairaalamuseo, jonka kokoelmia on sijoitettu vitriineihin ympäri sairaalaa.¹³⁹ Lisäksi Novan taidekokoelmassa on teoksia, jotka liittyvät sairaalan ja ympäristön historiaan, kuten esimerkiksi lääkäreiden muotokuvia. Isohauta toivoo, että nämä teokset saataisiin mukaan museokokoelmaan, jolloin ne tulisivat osaksi sairaalan kulttuurihistoriallista kokonaisuutta.¹⁴⁰

Mikkelin keskussairaalassa historiallinen ulottuvuus tulee esiin sairaalan vanhoista historiallisista rakennuksista 1700- ja 1800- luvun vaihteelta. Sairaala tulee koostumaan osittain vanhoista ja osittain uusista rakennuksista. Tarkoitus on saada pitkä aikajänne näkyviin. Sairaalan puutarhaa suunnitteleva puutarhuri on tehnyt kasvikartoituksen, joka tulee toimimaan puutarhan suunnittelun ohjeena. Näin historiapuutarhan vanha malli säilytetään.¹⁴¹

T-sairaalassa taiteen avulla pyrittiin löytämään yhteys menneisyyden ja tämän hetken Turun välillä. Alueen kulttuurihistoria on edelleen näkyvässä rakennuksessa ja osassa taideteoksissa. Katja Syrjän *Kupittaaan kasvit* -teossarja pohjautuu T-sairaalan alueella esiintyneiden kasvien kartoitukseen.¹⁴² Paula Ollikaisen *Aukko*¹⁴³ on näkymä Savitehtaankadulta vuoden 2009 joulukuulta, jolloin T-sairaala oli rakennusvaiheessa. Teos on kuvaus T-sairaalan piiloon jääneestä rakenteesta siltä kohtaa, jossa maalaus sijaitsee. Paikkasidonnaisuus näkyy T-sairaalan taiteen lähiöteemoissa, joissa liikutaan Turun alueen lähiöissä ja kunnioituksessa sairaalan historiaa, sekä Kupittaaan saven tonttia

¹³⁸ Lapio 2017.

¹³⁹ Keski-Suomen sairaanhoitopiirin www-sivu.

¹⁴⁰ Isohauta 2017.

¹⁴¹ ESPER 2017.

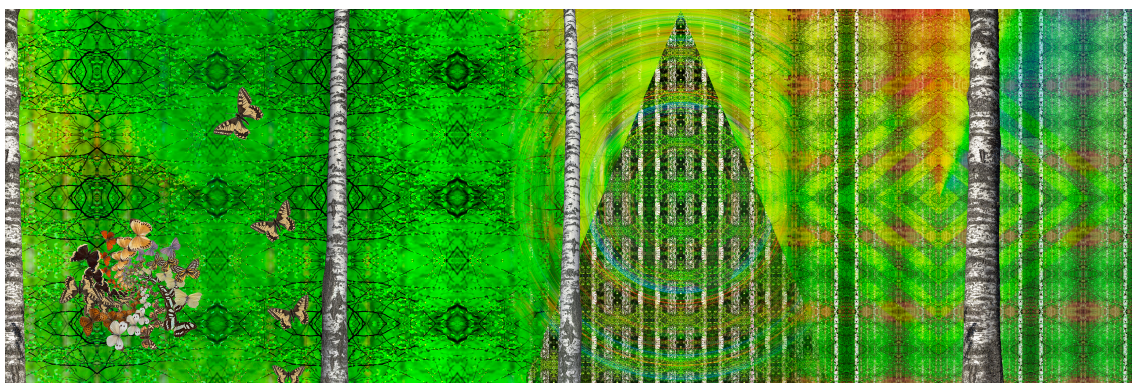
¹⁴² Tainio 2017.

¹⁴³ Ollikainen 2013.

kohtaan.¹⁴⁴

”Tämä on vanhemmalle polvelle selkeesti Kupittaaan saven tontti. Jotenkin haluttiin tuoda sitä esiin muutamassa kohtaan. Sairaalassa on ollut tietoa Kupittaaan saven historiasta ja esineitä.”¹⁴⁵

Historiallinen ulottuvuus ja paikkasidonnaisuus tulevat näkymään Mikkelin keskussairaalan Perhetalon kaksoisjulkisivun *Koivupuisto*-teoksessa, jonka toteuttaa Lauri Nykopp. Perhetalo rakennetaan entisen puiston paikalle. Rakennusmääräyksen edellytyksenä on, että puiston tulee näkyä edelleen tulevassa rakennuksessa.¹⁴⁶ Lasielementeistä koostuvan Koivupuisto-teoksen inspiraatioina ovat toimineet koivu, näkeminen, aika ja sadut sekä tarinat. Koivu symboloi terveyttä ja puhtautta. Näkemisen kautta pohditaan todellisuutta. Aika tulee teoksessa näkyviin hetkellisyytenä ja vuodenaikojen kiertokulkuna. Satujen ja tarinoiden avulla sairaalaan pyritään tuomaan lisää iloa.¹⁴⁷

Lauri Nykopp -*Koivupuisto*, Mikkelin keskussairaalan Perhetalon länsiseinä, 15,4 x 46,8 metriä

Kaarisairaalassa paikkasidonnaisuus tulee esiin *Evoluutio* teoksessa. Teoksen materiaalina käytettiin alueen tutkijoiden ja lääkäreiden kuvia potilaista. Teoksen värimaailma on sama, mitä tutkijat käyttävät kuvatessaan ihmistä ja värjätessään näytteitä. Kuvat on kuvattu Itä-Suomen yliopistolla tai KYSillä, joten kuvamateriaali on monille lääkäreille ja potilaille tuttu. Kuvaskaala ei kuitenkaan ole tunnistettava, sillä kuvat ovat luonnostaan äärettömän pieniä. Teoksessa olevat kuvat on skaalattu todella suuriksi.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Tainio 2017.

¹⁴⁵ Mt.

¹⁴⁶ ESPER 2017.

¹⁴⁷ Nykopp 2017.

¹⁴⁸ Partanen 2017.

4.5 Sairaaloiden sosiaalinen ulottuvuus

Sosiaaliseen ulottuvuuteen olen liittänyt haastatelluissa esiin nousseet teemat, joita ovat potilaslähtöinen suunnittelu, yksilökeskeisyys, yksityisyys ja hiljentyminen sairaalassa sekä toiminnallisuus ja osallistavuus.

4.5.1 Käyttäjälähtöinen suunnittelu

Sairaalassa vakavasti sairaat ja kärsivät ihmiset käyttäytyvät ja toimivat eri tavoin kuin normaalissa arjessaan. Akuutti sairaus voi laukaista ihmisessä sekä fyysisen että psyykkisen tai sosiaalisen stressitilan. On mahdollista, että potilaiden lisäksi omaiset kokevat saman stressin, sillä he voivat viettää sairaalassa paljon aikaa.¹⁴⁹ Kinnunen, Nikanne ja Lapio toteavat, että taiteella ja luonnolla voi olla tällaisissa tilanteissa potilaan ja perheen paranemisprosessissa tavattoman suuri merkitys.¹⁵⁰

”Ja sit kun se ajatus pyörii koko ajan sen sairauden tai tapahtuman ympärillä ja sitten kun siihen tulee joku elementti, että sä luet tai pääset työskentelemään taiteilijan kanssa, joka soittaa sulle vaikka sun lempikappaleen. Niin se muuttaa sitä sun ajatusta heti sinne, ehkä paranemiseenkin päin. Mahdollisuuksia on monia. Voi näyttää vaikka kuvia metsästä tai mistä tahansa, niin sitten heti tulee se inhimillisyys ja ihmisyyt sieltä. Että se sairaus ei ikään kuin vie sitä koko elintilaa. Et sit se parantuminenkin on ehkä myötämielisempää sille yksilölle ja perheelle.”¹⁵¹

Sairaalassa on monenlaisia prosesseja. Prosessit voivat olla syvästi surullisia tai iloisia tapahtumia. Erilaiset prosessit, tapahtumat ja käyttäjät luovat erilaiset tarpeet taiteelle.¹⁵² Erilaiset osastot luovat taiteelle erilaiset tarpeet ja rajoitteet. Kuntoutus-, dialyysi- ja vuodeosasto ovat osastoja, jossa potilaat voivat joutua viettämään pitkiä aikoja. Kuntoutuksen osastolla on tärkeää, että taide kannustaa potilaita liikkumaan. Synnytysosastolla täytyy olla herkkä sille, minkälaisia teoksia osastolle voidaan viedä.¹⁵³ Valkeapään mukaan taiteen tulee sairaaloissa palvella käyttäjiä sen sijaan, että se häiritسی

¹⁴⁹ Kinnunen 2017.

¹⁵⁰ Lapio, Nikanne & Kinnunen 2017.

¹⁵¹ Lapio 2017.

¹⁵² Kinnunen 2017.

¹⁵³ Isohauta 2017

heitä. Siksi sairaaloissa pitää miettiä tarkkaan, millaista taidetta niihin voidaan sijoittaa. Asioita hankaloittaa se, että ihmiset reagoivat eri tavoin samoihin taideteoksiin.¹⁵⁴

*”Ihmiset on herkillä tuollaisissa tilanteissa. Oli se sitten mikä tahansa sairaus, niin ihmiset on herkillä siinä, mitä itse kukin kestää. Joku ehkä tarvitseekin jotain synkempää purkaakseen ahdistustyön, toinen ei ja toinen halua vaan jotain kukkia. Se on aika vaikeaa. Sillähän tavalla abstrakti taide tuntuu olevan monelle sellainen pelastus. Siihen ei tarvitse heijastaa niin tuskaisia asioita.”*¹⁵⁵

Aineistosta käy ilmi, että taide koetaan tärkeäksi erityisesti lastenosastolla. Lapsille taide tuo sairaalaan viihtyisyyttä. On tärkeää tuoda sairaalaan sellaista taidetta, joka kiinnostaa lapsia. Lapsille on tärkeää, että huomio keskittyy pois sairaalan rutiineista. Jotta välttyttäisiin traumaailta ja jotta sairaalaan olisi mukava tulla uudestaan, sairaalassa tulee olla lapsille jotain kivaa ja kiinnostavaa.¹⁵⁶

Mikkelin keskussairaalan jokaisella rakennuksella tulee olemaan hieman erilaiset toimintamallit ja tarpeet taiteelle. Kuumaan sairaalaan ei saa viedä punaista väriä eikä kovin monimutkaisia pinnanmuotoja, koska puhdistettavuus ja steriiliys pitää asettaa etusijalle. Henkilökunnan toivomuksena on ollut, ettei Kuumaan sairaalaan tuoda seinäpinnoista nousevia tauluja kehyksissä, koska ne voivat kiireessä tarttua vaatteisiin. Tämä on ratkaistu valitsemalla sairaalaan muotoilija ja tekstiilitaiteilija Riikka Kaartilänmäki. Kaartilänmäki on toteuttanut kaksi kuosia, joita voidaan käyttää ja printata erilaisille tasaisille pinnoille, kuten ikkunoihin tai akustolevyihin.¹⁵⁷

Kohdennetulla suunnittelulla ja työpajoilla luodaan sairaalan erilaisille käyttäjille heidän tarpeitaan vastaavaa taidetta. Esimerkiksi Mikkelissä sairaalan työpajat on suunnattu kerättyjen taustatietojen mukaan erilaisille kohderyhmille, kuten taiteilijoille, asiakkaille ja henkilöstölle.¹⁵⁸ Novan olemassa oleva taidekokoelma on tarkoitus valokuvata ja viedä tietokantaan, josta potilaat voivat tulevaisuudessa tarkastella sitä omil-

¹⁵⁴ Valkeapää 2017.

¹⁵⁵ Isohauta 2017.

¹⁵⁶ Mäki-Opas 2017.

¹⁵⁷ ESPER 2017.

¹⁵⁸ Mt.

ta virtuaalinäytöiltään. Kokoelmasta voidaan laatia verkkonäyttelyn kaltaisia kokonaisuuksia eri aihepiirien ja kohderyhmän mukaan, kuten esimerkiksi lapsille suunnattuja kokonaisuuksia. Kohdennettua suunnittelua edustaa Taiteen edistämiskeskuksen avustama kuntoutuksen ideakilpailu, johon Nova on saanut 24 000 euroa.¹⁵⁹ Ideakilpailun tarkoituksena on luoda uusia välineitä taiteen ja muotoilun avulla, jotta kuntoutusosastosta saataisiin potilaita kannustava ja aktivoiva voimaantumisen ympäristö.¹⁶⁰

Tulevaisuuden potilaat tulevat yhä enemmän odottamaan, että heitä kohdellaan sairaalassa yksilöinä. Siksi sairaalan palvelut tulee räätälöidä heidän tarpeisiinsa. Novassa on suunniteltu tätä tarvetta varten muun muassa yksilöllisiä tekstiilejä ja sairaalavaatteita.¹⁶¹

4.5.2 Yksityisyys sairaalassa

Espoon sairaalassa jokainen potilashuone on yhden hengen huone. Jokaisessa huoneessa on taidetta EMMA:n kokoelmasta.¹⁶² Myös Novan vuodeosastoilla tulee olemaan vain yhden hengen huoneita.¹⁶³ Novan ja Espoon sairaalan lisäksi Hyvinkäällä on vähennetty potilashuoneiden potilasmääriä maksimissaan kahteen potilaaseen. Hyvinkäällä toivotaan, että perheenjäsenten, etenkin lastenosastolla, olisi mahdollista majoittua potilashuoneessa. Akustiikkaan pyritään kiinnittämään huomiota, jotta äänet eivät kaikuisi ja kantautuisi käytäviltä huoneisiin tai huoneesta toiseen. Taiteella pyritään vaikuttamaan akustiikkaan seinälle printatuilla akustolevyillä.¹⁶⁴

Mikkelin keskussairaalassa on tarkoitus sijoittaa vanhaa kokoelmassa olevaa taidetta mahdollisesti niin, että teokset kuvataan ja kuvista tuotetaan isoja printtejä, jotka peittävät esimerkiksi ovia ja ikkunoita. Printit toimivat sekä ympäristön esteettisinä elementteinä että intimitettisuojoina asiakkaille ja henkilöstölle. Varsinainen teos asetet-

¹⁵⁹ Isohauta 2017.

¹⁶⁰ Keski-Suomen sairaanhoitopiirin www-sivu.

¹⁶¹ Nikanne 2017.

¹⁶² Paunu 2017.

¹⁶³ Kinnunen 2017.

¹⁶⁴ Mäki-Opas 2017.

taan printtien lähelle, jotta vuoropuheluyhteys varsinaisen teoksen ja printtien välillä säilyy.¹⁶⁵

4.5.3 Hiljentyminen sairaalassa

Hiljentyminen ja hiljaiset tilat ovat suosittuja useassa sairaalassa. Espoon sairaalassa on hiljainen huone, jota käytetään pienimuotoisiin tilaisuuksiin ja hiljentymiseen.¹⁶⁶ Myös Mikkelin keskussairaalaan ollaan suunnittelemassa Hiljaista huonetta.¹⁶⁷ Novaan on tulossa hiljaisuuden tila/tiloja kuvanveistäjä Noora Tapperin suunnittelemina. Aluksi kyseessä oli vain yksi hiljaisuuden tila. Myöhemmin pohdittiin, kuinka hyvin ihminen ottaa vastaan vakavan uutisen, jos hän on hiljaisuuden tilassa usean ihmisen kanssa? Tapperin ehdotus oli, että hiljaisuudentila koostuu monesta pienestä tilasta, jotka muodostaisivat yhdessä ikään kuin keskisuomalaisen pihapiirin.¹⁶⁸ Novan hiljaisentilan/tilojen tarkoitus on Kinnusen mukaan tuoda nykyaikaisin ja mahdollisimman monin keinoin moniaistinen luontokokemus sairaalaan. Kinnunen ehdottaa, että tilassa voi olla esimerkiksi koko seinän kattava hiljainen suolampi äänimaailmoineen.¹⁶⁹ Isohauta on kuitenkin sitä mieltä, että videoteoksen tulee olla taiteilijan kädenjälkeä ja taiteilijan tulkinta, ei perinteinen luontodokumentti.¹⁷⁰

4.5.4 Toiminnallisuus, osallisuus ja yhteisöllisyys sairaalassa

Taide mahdollistaa hiljentymisen lisäksi yhteisiä kohtaamisia. Yhdessä oleminen, osallisuus ja toiminnallisuus ovat sairaaloissa usein esiin nousseita teemoja. Espoon sairaalan julkaisussa Reetta Kalajo kirjoittaa, että taide voi tarjota sairaalassa reittejä kohtaamisiin ja keskusteluihin. Näin sairaalan henkilökunta ja potilaat pääsevät kohtaamaan toisensa ihmisinä.¹⁷¹

Yhtenä esimerkkinä voidaan nostaa Espoon sairaalaan COMPANY:n suunnittelema toiminnallinen ja kosketeltava *Maljakkopuu*-teoskokonaisuus. Maljakkopuita on sairaal-

¹⁶⁵ ESPER 2017.

¹⁶⁶ Paunu 2017.

¹⁶⁷ ESPER 2017.

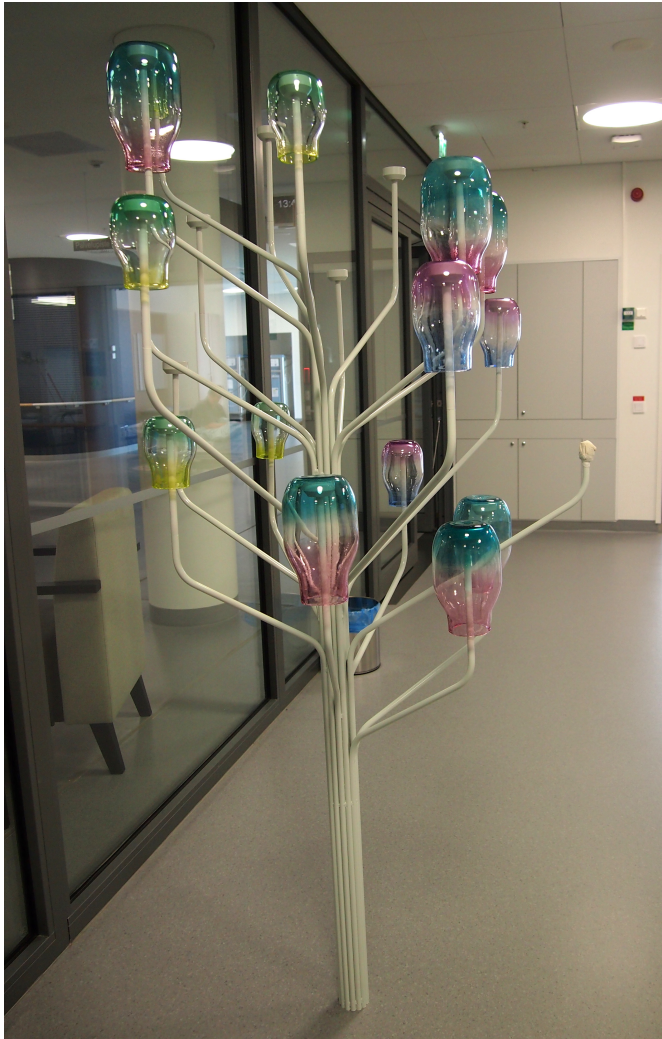
¹⁶⁸ Isohauta 2017.

¹⁶⁹ Kinnunen 2017.

¹⁷⁰ Isohauta 2017.

¹⁷¹ Kalajo 2017.

lassa 18 kappaletta. Puut ovat kaikkien kävijöiden käytettävissä. Maljakkopuut levittäytyvät ympäri sairaalan kerroksia. Maljakkopuut muodostuvat metallisista runko-osista, joiden haarakkeisiin on asetettu erikokoisia ja –värisiä puhalletusta lasista valmistettuja maljakoita. Potilaat ja heidän omaisensa saavat poimia Maljakkopuun ”hedelmiä” omaan käyttöönsä.¹⁷²

Company / Aamu Song, Johan Olin -
Maljakkopuu, 2016, teräs, suupuhallettu
lasi, korkeus 199 cm

Toiminnallisuus tulee esiin taidepolkuina, joita on suunniteltu useaan sairaalaan. No-
van lisäksi Mikkelin ja Hyvinkään sairaaloissa on ajatus eräänlaisesta kuntoutusreitistä,
jossa potilaita voidaan kuljettaa teokselta teokselle tai paikasta toiseen.¹⁷³ Mikkelissä
on tavoitteena, että osa tilausteoksista tulee olemaan osallistavia teoksia. Osallisuus
on Mikkelissä vahvasti mukana erilaisten työpajojen muodossa. Osallisuus on huomioi-

¹⁷² Espoon modernin taiteen museon www-sivu.

¹⁷³ ESPER 2017 & Mäki-Opas 2017.

tu taidelainaamon mahdollisuutena. Taidelainaamosta asiakas pääsee kirjautuessaan sisään valitsemaan itselleen mieluisan teoksen vierelleen sairaalaan.¹⁷⁴ Novan toiveissa on ollut taidekärry tai taidekioski, joka kulkee kirjastoauton tyyliestei sairaalassa. Isohaudan mukaan taidekärry ei kuitenkaan välttämättä sovi sairaalan toimintaperiaatteisiin, joiden mukaan sairaalassa vietetään maksimissaan yksi tai kaksi yötä.¹⁷⁵

”Jaksatko sellaisessa tilanteessa alkaa miettimään, että mä ottaisin nyt tähän jonkun teoksen? Ei se oikeen tunnu realistiselta musta.”¹⁷⁶

Hyvinkään taidesuunnitelmassa mainitaan lastenosastolle suunniteltavista leikin mahdollistavista toiminnallisista teoksista, kuten ”pesämaisistä” veistoksista. Veistokset voivat toimia esimerkiksi lukutiloina, istuimina tai pöytinä. Ensimmäiseen kerrokseen on suunniteltu vaihtuvien näyttelyiden seinä, jonne voidaan sijoittaa kuvataidetta ja mahdollisesti äänitaidetta. Lastenosastolle on suunniteltu erilaisia toiminnallisia pelejä. Sairaalan kolmanteen kerrokseen, eli toimintaterapia-, kuntoutus- ja vuodeosastolle on suunniteltu lisää toiminnallisia teoksia, kuten erilaisia pelejä esimerkiksi muistipelejä ja installaatioita.¹⁷⁷ Sanataide, jota on suunniteltu sairaalan jokaiseen kerrokseen, on keskittynyt sanatauluihin. Sanatauluja voivat käyttää sekä potilaat, omaiset että henkilökunta. Sanatauluihin voi kirjoittaa tekstejä ja runoja, ajatelmia tai kannustavia ja rohkaisevia viestejä.¹⁷⁸ Sanataulut mahdollistavat potilaiden, henkilökunnan ja omaisten uudenlaisen kohtaamisen.¹⁷⁹

KYSin päivystyspoliklinikan *Faasit* –teräsveistossarja ja lastenpäivystyksen *Sammakkosumu* ovat sekä moniaistisia kokonaisuuksia että interaktiivisia teoksia. *Faasit* -teosten äänimaailma kytkeytyy päälle liiketunnistimen avulla, mikä luo teokseen yllätyksellisyyttä ja tarjoaa mahdollisuuden oivalluksille. *Sammakkosumu* -teoksen sumuverhoa koskettamalla teos aktivoituu ja verhoon heijastuvista osista voi koota eläin-

¹⁷⁴ ESPER 2017.

¹⁷⁵ Isohauta 2017.

¹⁷⁶ Mt.

¹⁷⁷ Valkeapä 2017

¹⁷⁸ Hyvinkään Sairaalamäen uudisrakennuksen taidesuunnitelma.

¹⁷⁹ Valkeapä 2017

hahmoja.¹⁸⁰

Novassa taiteen prosenttiperiaatetta on laajennettu esitystaiteisiin. Taidesuunnitelmassa mainitaan esimerkeiksi sairaalamuusikko- sairaalaklovni- ja taiteilijaresidenssi-toiminta. Esittävä ja toiminnallinen taide mahdollistaa vastavuoroisen toiminnan potilaiden ja henkilökunnan välillä. Novan tavoitteena on, että tulevaisuuden taidehankintarahat ohjataan esittäviin taiteisiin. Tätä varten aulaan on suunniteltu katsomoksi soveltuva portaikko, jossa esittäviä ja toiminnallisia taidemuotoja voidaan toteuttaa.¹⁸¹ Myös Mikkelissä pohditaan, miten esittävät taiteen saataisiin mukaan kampusalueelle.¹⁸²

Kinnunen pohtii, missä määrin Nova tulee kannustamaan läheisiä ja omaisia osallistamaan ja esittävään taidetoimintaan. Omaisen tai potilaan on mahdollista tuoda yhden hengen huoneisiin, joissa äänieristys toimii riittävän hyvin, oma soitin tai hän voi kuunnella siellä mieluistansa musiikkia. Näin potilaat ja omaiset pääsevät osallistumaan tervehtymisprosessiin omilla parhaiten kokemillaan tavoillaan.¹⁸³ Esitystaidetoiminta voi tulevaisuudessa järjestäytyä Novassa niin, että sairaalassa on pysyvä ja toiminnallinen ohjeistus siitä, miten taidetta viedään eri osastoille. Tarkoitus on, ettei kaikki esittävä ja toiminnallinen taide sijoittuisi ainoastaan lastenosastolle.¹⁸⁴

Kehittyvä teknologia, esimerkiksi 3D- maailma, mahdollistaa yhä monipuolisempia ja osallistavia taidemuotoja sairaaloissa. Lapio on esimerkiksi mukana Jyväskylän yliopiston Musatorni- hankkeessa, jossa vuodepotilas voi aloittaa tabletin avulla soittamisen yksinkertaisten värikoodien kautta, vaikkei hän olisi koskaan aikaisemmin opiskellut mitään soitinta.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Hakkarainen 2017.

¹⁸¹ Nikanne, Taideohjelma 2017.

¹⁸² ESPER 2017.

¹⁸³ Kinnunen 2017.

¹⁸⁴ Lapio 2017.

¹⁸⁵ Mt.

4.6 Taidesuunnittelu sairaaloissa

Seuraavaksi käyn läpi tärkeitä ja usein esiin nousseita teemoja liittyen sairaaloiden käytännön taidesuunnitteluun. Teemoina ovat päätöksenteko, taiteen teemat ja taiteen sijoittelu sairaaloissa.

4.6.1 Päätöksenteko

Tainio kertoi, ettei hän halunnut työssään T-sairaalan taidekoordinaattorina perinteistä kuraattorin roolia, jossa hän olisi päättänyt yksin sairaalan valitut teokset. Siksi T-sairaalan päätöksenteossa on ollut mukana paljon ihmisiä, muun muassa sairaalan henkilöstön edustajia. Esimerkiksi teho-osaston henkilöstö on päässyt kertomaan suoraan, millaista taidetta he ovat kaivanneet taukotiloihinsa.¹⁸⁶

”Mä ajattelin enemmän, että nämä teokset ei oo mulle. Mulla ei oo sitä parasta asiantuntemusta valita niitä, mitä mä juuri haluan tänne. Vaan haetaan sellainen taiteilija, joka tekee tänne sairaalaan hyvää taidetta.”¹⁸⁷

T-sairaalassa taidetyö on ollut läpinäkyvää, muun muassa tasaisen tiedotuksen ja avoimen haun kautta. Tainio vertaa T-sairaalaan Espoon sairaalaan, jossa museon osallistuminen taidevalintoihin on vaikuttanut omalla tavallaan päätöksentekoon.¹⁸⁸

”Siellä (Espoon sairaalassa) hankinnat tehtiin hiljaisuudessa ja julkistettiin, kun kaikki oli valmista. Mä tykkään siitä, että osittain pitää ohjat käsissä, mutta että osittain antaa liekaa jollekin sellaiselle, mitä ei tiedä. Ja se, että periaatteessa ei tule silleen, että mulla on sulle loistava idea ja se tulee tonne nyt. Vaan että on saatu ehdottaa ja sitä on katottu ja on pohdittu. Vaikka se ei olisi siihen ryhmään noussut pohdittavaksi, niin sitä on useampi ihminen miettinyt.”¹⁸⁹

Paunun mukaan Espoon sairaalan päätöksentekoa ei tehty hiljaisuudessa. Päätöksentekoprosessissa on ollut mukana sairaalan johtoa, työntekijöitä, Espoon kaupungin Tilapalveluiden edustaja, rakennuksen pääsuunnittelija ja monialaisesti EMMA:n asian-

¹⁸⁶ Tainio 2017.

¹⁸⁷ Mt.

¹⁸⁸ Mt.

¹⁸⁹ Mt.

tuntijoita, sekä ulkopuolisena asiantuntijana espoolainen teatterinjohtaja. Päätökset on tehty Paunun mukaan moniammatillisen taidetoimikunnan toimesta avoimesti keskustellen.¹⁹⁰ EMMA:n yleisötyö tekee jatkuvasti yhteistyötä Espoon sairaalan henkilökunnan kanssa. Yleisötyön avulla pyritään tarjoamaan henkilökunnalle apuvälineitä taiteen katsomiseen ja merkityksen löytämiseen. Henkilökunta voi hyödyntää näitä taitoja omassa arkielämässään sekä asiakkaiden ja omaisten kohtaamisissa.¹⁹¹ Sairaalan henkilökunta on osallistunut osastoille ja henkilökunnan tiloihin tulevien teosten valintoihin omalla taideraadillaan. Pyrkimyksenä on ollut antaa henkilökunnalle valmiuksia kaikkeen siihen, mihin taidetta voidaan sairaalassa käyttää. Tarkoitus on ollut saada ihmiset innostumaan sairaalan taidetyöryhmän luomasta kokonaisuudesta ja viemään sitä eteenpäin. Samalla on haluttu lisätä taiteen arvostusta ja saada ihmiset huolehtimaan sairaalan taiteesta.¹⁹²

ESPER –hankkeen taidetyöryhmä on pyrkinyt ennen toimintaansa ja taidevalintojaan kartoittamaan ihmisten toiveita ja haluja haastattelujen ja työpajojen avulla. Työpajoissa on käyty pohjapiirrosten avulla taiteilijan ja henkilökunnan kesken läpi, minkälaisia asiakkaita tiloissa liikkuu. Henkilökunnalta on tullut toiveita muun muassa värien käytöstä. Aineiston keräämisen hetkellä työpajakartoituksia oltiin tehty vain henkilökunnalle. Taidetyöryhmä huomautti, että sitten, kun tiettyjä teoksia on esillä ja toteutettuina, on luultavasti mahdollista kysyä asiakkailta suoraan, mitä mieltä he ovat ratkaisuista joihin työryhmä on päätenyt.¹⁹³

Hyvinkään taidetyöryhmällä on ollut sairaalan henkilökunnan ja taiteilijoiden kanssa yhteisiä palavereja.¹⁹⁴ Tarkoituksena on, että kokouksiin, joissa päätetään yksittäisistä teoksista, kutsutaan potilasryhmien edustajia.¹⁹⁵ Myös Novan taidesuunnittelussa on ollut sairaalan henkilökunnan edustajia. Varsinaisia potilaiden edustajia päätöksenteossa ei ole ollut. Sen sijaan mukana on ollut kokemusasiantuntijoita. Lisäksi Novan tai-

¹⁹⁰ Paunu 2017.

¹⁹¹ Kalajo 2017.

¹⁹² Paunu 2017.

¹⁹³ ESPER 2017.

¹⁹⁴ Valkeapää 2017.

¹⁹⁵ Rautjoki 2017.

dekoordinaattorin yhtenä tehtävänä on ottaa selvää, haastatella, kuunnella ja keskustella potilaiden kanssa heidän toiveistaan.¹⁹⁶

4.6.2 Taiteen teemat sairaaloissa

Perinteisesti sairaaloiden taiteessa on vältetty vahvasti uskonnollisia, seksuaalisia ja ahdistavia aiheita. Aiheet, joista ihmiset saattavat loukkaantua, on pyritty karsimaan pois.¹⁹⁷ ESPER- hankkeessa ollaan pyritty välttämään negatiiviseen kierteeseen johtavaa taidetta, kuten liian kantaaottavia teoksia. Taiteen tavoitteena on synnyttää ihmisille hyvän olon tunteen kierre. Tavoite on tullut esiin henkilöstön kanssa käydyissä keskusteluissa ja henkilöstön työpajoissa. Taiteilijat ovat olleen mukana työpajoissa ja ovat tietoisia taiteen rajoitteista.¹⁹⁸

Espoon sairaalassa päädyttiin yleisesti siihen, että taiteen tulee edustaa sairaalassa positiivisuutta, elämäniloa ja terveyden edistämistä, tasapainoa, harmoniaa sekä luonnonläheisyyttä. Taiteeseen ei saanut liittyä mitään ahdistavia tai selkeästi synkkiä aiheita. Paunun mukaan taiteen tulee olla sairaalassa ihmisläheistä, koska sairaala on inhimillisen toiminnan ja hoivan ympäristö, jossa ihminen on keskiössä.¹⁹⁹

T-sairaalan kokoelman taideteoksista osa on suunniteltu nimenomaan sairaalaympäristöön sopiviksi. Esimerkiksi Ami Lindholmin kuvasarjat kuvaavat asteittain tapahtuvaa elämää, vierailuja ja paranemisia sairaalassa. Erika Adamssonin kaakeleille tulostettujen, renessanssimaalauksista lainattujen käsien teossarja *Käsihygienia* muistuttaa sairaalassa tarpeellisesta käsien puhtaudesta.²⁰⁰

Sairaaloissa on paikkoja, jotka eivät ole potilastiloja. T-sairaalan luentosalissa on teoksia, jotka liittyvät jollakin tavoin luentosaliin. Teho-osaston henkilökunnan taukotiloihin on valittu henkilökunnan pyynnöstä hieman rohkeampaa ja huumorilla kehystettyä

¹⁹⁶ Kinnunen 2017.

¹⁹⁷ Mt.

¹⁹⁸ ESPER 2017.

¹⁹⁹ Paunu 2017.

²⁰⁰ Tainio 2013.

taidetta.²⁰¹ Perinteisten elämäniloisten aiheiden lisäksi T-sairaalaan on haluttu sellaisia teoksia, joissa on jonkinlaista kitkaa, jotta sairaalan taidekokonaisuus ei olisi liian pintahelppo.²⁰²

”Mun mielestä sellanen pintahelppo taidetaso saa olla ja toiset teokset saa olla sitä kokonaan. Ne on kuitenkin niille, jotka on täällä vierailijoina tai hoidettavina ja ne aukeavat aika helposti ja niitä on kiva katsoa. Mutta sitten, kun on töissä pitkään ja kattoo teoksia vuodesta toiseen, niin meillä oli jotenkin se tavoite, että niistä teoksista löytyisi jotain vielä vuosienkin jälkeen.”

²⁰³

Lapio huomauttaa, että ahdistavia taideteoksia ei kannata sulkea sairaaloista pois, sillä ne voidaan valjastaa myöhemmin keskusteluun. Ihmiseltä voidaan kysyä, mikä teoksessa koetaan ahdistavaksi ja miksi. Tällaisten kysymysten avulla voidaan päästä pitkälle ahdistuksen hoitamisessa.²⁰⁴

4.6.3 Taiteen sijoittelu sairaaloissa

T-sairaalassa on ollut tarkoitus viedä taidetta sinne, missä sairaalan eri käyttäjät viettävät suurimman osan ajastaan. Osa teoksista muodostaa tunnistettavia sarjoja ympäri rakennusta.²⁰⁵ T-sairaalan tavoin Hyvinkään sairaalassa teoksia pyritään sijoittamaan paikkoihin, joissa niitä katsellaan. Aikomuksena on hankkia potilasosastojen kaappien oviin, lastenosaston lattiaan ja kattoon printtejä sekä seinämaalauksia. Hissien valokattoihin on tulossa Santerin Tuorin valokuvat, jotka avautuvat paareilla matkustaville potilaille.²⁰⁶

Novassa taiteen sijoittelu on suunniteltu niin, että sairaalan tilat on jaettu neljään laadulliseen kategoriaan; A:han, B:hen, C:hen ja D:hen. A edustaa tilaa, jossa liikkuu eniten ihmisiä ja jossa taiteen merkitys on koettu tärkeimmäksi. A-kategoriassa koroste-

²⁰¹ Tainio 2017.

²⁰² Mt.

²⁰³ Mt.

²⁰⁴ Lapio 2017.

²⁰⁵ Tainio 2013.

²⁰⁶ Mäki-Opas 2017.

taan kokonaisvaltaista tilan kokemusta. Käytännössä tämä tarkoittaa integroitua taidetta ja uushankintoja tai jo olemassa olevan kokoelman teoksia. B edustaa potilaslähtöisyyttä, jossa ihmisen ja tekniikan väliin tarvitaan inhimillisiä tekijöitä. Tämä alue tul- laan kattamaan integroidulla ja/tai taideteollisilla teoksilla, sekä olemassa olevan ko- koelman keskikokoisilla teoksilla. C-tiloissa taiteen merkitys on koettu vähäisemmäksi. Alueelle sijoitetaan kokoelman pieniä ja keskisuuria teoksia. D-alueet edustavat kus- tannustehokkuutta, henkilöstön tiloja, varastointia, tekniikkaa ja logistiikkaa, jonka vuoksi taiteelle ei koeta niin suurta tarvetta. Henkilöstötiloihin on tulossa kuitenkin muutamia vanhan kokoelman teoksia.²⁰⁷

4.7 Taide- ja ympäristösuunnittelun toteutuksen haasteet sairaa- loissa

Sairaalaympäristö aiheuttaa suunnittelulle kaiken kaikkiaan paljon rajoituksia ja haas- teita. Ensinnäkin sairaala on usein iso rakennus, eikä joka paikkaan ole mahdollista sijoittaa taidetta. Silti koko rakennus pitäisi saada sopivasti katettua taiteella tietyllä budjetilla.²⁰⁸ Teosten asettelu isoon rakennukseen saattaa olla haastavaa, jotta pääs- täisiin esteettisesti toimivaan, mutta sairaalalle käytännölliseen ratkaisuun. Teokset eivät saa muodostaa esteitä esimerkiksi parikuljetukselle.²⁰⁹ Kaikkia teoksia sairaalaan ei voida tuoda, liittyen esimerkiksi teosten teemoihin, sairaalassa tarvittavaan hygieni- aan sekä teosten huoltoon ja ylläpitoon.²¹⁰ Seuraavaksi käyn läpi niitä keskeisiä haas- teita, jotka nousivat haastatteluissa esiin.

4.7.1 Monialaisuus ja vuorovaikutus

Sairaaloiden taidehankkeissa saatetaan kohdata erilaisia näkemuseroja. Joissakin sai- raaloissa on vielä paljon negatiivista asennoitumista taiteeseen ja erityisesti taiteen huoltoon. Sairaalassa on paljon työntekijöitä ja siksi isot muutokset aiheuttavat tietyn- laista muutospelkoa ja epävarmuutta työntekijöiden keskuudessa.²¹¹ Monialaisuus voi

²⁰⁷ Nikanne, Taidesuunnitelma 2017.

²⁰⁸ Rautjoki 2017 & Tainio 2017.

²⁰⁹ Nikanne 2017.

²¹⁰ Kinnunen 2017.

²¹¹ Mt.

aiheuttaa keskustelua esimerkiksi siitä, mikä on tai ei ole hyvää taidetta ja mikä on niemenomaan sairaalaympäristössä hyvää, sopivaa ja sairaalan käyttäjiä palvelevaa taidetta.²¹² Näkemuserot voivat johtaa hankaliin tilanteisiin, liittyen taiteen arvostukseen ja savutettavuuteen. Valitettavan usein sairaaloissa saattaa käydä niin, että taideteosta ei osata arvostaa tai sitä ei ymmärretä.²¹³

”Sairaaloissa on potilaat ja hoitajat ja muut ja pitää miettiä, et miten se taide sit istutetaan sinne, että se ei häiritse käyttäjiä vaan palvelee käyttäjiä. Plus, että se taide voi olla sitten omassa rauhassaan, ettei käy niin, että maalauksen edessä on joku hylly ja kukaan ei näe sitä maalausta. Niin kuin usein valitettavasti käy sairaaloissa ja julkisissa tiloissa yleensäkin.”²¹⁴

Yhteisen kielen ja termien löytäminen taiteilijoiden, taidehankkeiden edustajien ja sairaalan henkilökunnan välillä voi olla haastavaa. Jokaisella hanketyöntekijällä on oma ammattikielensä. Rakentajat puhuvat omilla käsitteillään, kuten muotoilijat ja taiteilijat sekä sairaalan työntekijät. Siksi yhteisten ja omien käsitteiden ajoittainen selventäminen on koettu kannattavaksi.²¹⁵

4.7.2 Taloudelliset resurssit

Kenties haastavin näkemusero tulee esiin taloudellisiin resursseihin liittyvissä kysymyksissä. YLE:n uutisten artikkelissa kirjoitetaan, että Kainuun uusi sairaala, jossa taiteeseen tullaan sijoittamaan 400 000 euroa, on aiheuttanut suurta närkästystä sosiaalisessa mediassa. Taiteeseen sijoittaminen saa ihmiset miettimään, miksi samaa summaa ei ole sijoitettu esimerkiksi hoitajien palkkaukseen.²¹⁶ Hyvinkään sairaalahankkeen aikana on käyty välillä kriittistä keskustelua taiteeseen sijoitettavan rahan ja itse rakennushankkeen vaatimien resurssien välillä. Kompromisseja on jouduttu hankkeen alussa tekemään, kun kokonaisrahoitus ei ollut vielä varmistunut.²¹⁷

²¹² Valkepää 2017.

²¹³ Mt.

²¹⁴ Mt.

²¹⁵ ESPER 2017.

²¹⁶ Sieppi 2017 & Prosenttiperiaate [www-sivu](http://www.sivu).

²¹⁷ Mäki-Opas 2017 & Rautjoki 2017.

Novassa sairaalahankkeen budjetin säätelyn lähtökohta on ollut siinä, että potilaan hoitoon liittyvistä asioista ei tehdä vähennyksiä. Vähennykset on jouduttu pakon edessä tekemään ympäristön esteettisistä ominaisuuksista, kuten esimerkiksi materiaaleista, tilasta ja luonnonvalon määrästä.²¹⁸

”Totta kai se olisi mehevää, että luonnonvalo tulisi sieltä ja siinä olisi sellainen 10 miljoonan katto, fine. Mutta jos siihen ei ole varaa, niin siihen ei ole varaa. Ja kun veronmaksajien euroilla tässä touhutaan, niin se asettaa meille koko ajan sellaisen kiputilan. Koska mahdollisuuksia olisi vaikka kuinka paljon, mutta niitä ei voida kaikkia vaan tässä toteuttaa.”²¹⁹

Isohaudan mielestä Novan sairaalahankkeesta on vedetty kaikki ylimääräinen raha pois ja se on vaikuttanut sairaalan julkisivuihin ja ympäristön sisältöihin.²²⁰

”Tavallaan on lähdetty tekemään isompaa sairaalaa kuin rahkeet on riittänyt. Se on johtanut siihen, että kun viedään arkkitehtuurista kaikki raha pois, niin jollain se pitää korvata. Sen takia sen taiteen, erityisesti integroidun taiteen merkitys tulee olemaan hankkeessa todella suuri. Että saadaan siihen sellaista ilmettä.”²²¹

T-sairaalassa taiteen rahoitus on ollut alusta asti tiedossa. Taiteen budjetista ole tarvinnut neuvotella tai tinkiä. Vaikka rahahuolet eivät ole vaikuttaneet sairaalan taidehankintoihin, rahalla on ollut vaikutuksensa muihin ympäristön esteettisiin elementteihin. T-sairaalan vanhalla puolella on paljon viherkasveja ja vaikka uudelle sairaalan alueella on kasveille suunniteltuja kasvialtaita, altaat ovat silti tyhjillään. Todennäköisesti tämä johtuu siitä, että sairaalan valmistuessa Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirillä oli budjettivaje. Silloin päätettiin, että uudelle puolelle ei hankita kasveja. Kasveihin panostamista ei nähty sopivana, kun ihmisiä jouduttiin lomauttamaan.²²²

²¹⁸ Kinnunen 2017.

²¹⁹ Mt.

²²⁰ Isohauta 2017.

²²¹ Mt.

²²² Tainio 2017.

4.7.3 Taiteen teemat

Taideteoksissa havaittavat teemat ja aiheet saattavat aiheuttaa ongelmia, sillä ihmiset näkevät ja kokevat ne eri tavoin. Hyvinkään taidetyöryhmä huomasi, että esimerkiksi ihmisaiheet ovat ongelmallisia niiden monitulkinnallisuuden vuoksi.²²³ T-sairaalassa on kuitenkin paljon ihmisaiheisia teoksia. Tainio kertoo, että useimpien teosten teemojen tuominen T-sairaalaan on ollut helppoa. Kuitenkin teoksen sijainti vaikuttaa siihen, miten kyseinen teos vastaanotetaan.²²⁴

On yleistä, että julkisen taiteen ongelmaksi muodostuu halu tehdä liian varman päälle ja liian integroitua taidetta. Jos kaikki teokset valitaan aina mahdollisimman helppohoitoisiksi ja turvallisiksi, niin silloin ei päästä luomaan yhtä kokeilevaa taidetta.²²⁵ Rautjosen mielestä on harmi, että sairaalassa joudutaan usein tekemään kompromisseja taiteellisen ilmaisun kanssa, eikä monia mielenkiintoisia ja katsojaa haastavia teoksia voida valita mukaan.²²⁶ T-sairaalan taiteilijoita ei ole tarvinnut hillitä taiteen teemoissa. Heitä on pikemminkin pitänyt kannustaa tekemään taidetta, jossa on jonkinlaista kitkaa.²²⁷

*”Voitko tehdä sen näköistä kuin tavallisesti teet, vaikka tämä on sairaala. Et sen taiteen takia me ollaan haluttu tähän, eikä sen takia, et pitäisi tehdä jotain kesytettyä versiota sairaalaan.”*²²⁸

4.7.4 Teosten huolto ja elinkaari

Sairaalaympäristössä täytyy aina miettiä teosten ylläpitoa, hoitoa ja mahdollisia ongelmia, joita niihin liittyy. Sairaalaan ei voida tuoda perinteisiä näyttelyteoksia, jotka ovat esillä noin kolme kuukautta. Sairaalassa teosten tulee säilyä vuosikausia, sillä kun

²²³ Rautjoki 2017.

²²⁴ Tainio 2017.

²²⁵ Paunu 2017.

²²⁶ Rautjoki 2017.

²²⁷ Tainio 2017.

²²⁸ Mt.

teoksen elinkaari tulee tiensä päähän raha ei välttämättä riitä vanhan teoksen uusimiseen tai uuden hankintaan.²²⁹

Konkreettiseksi esimerkiksi muodostui Espoon sairaalavierailuni yhteydessä Renja Leinon sammunut videoteos. Sammumisen syytä tai sitä, kuinka kauan teos oli ollut sammuksissa emme saaneet selville. Ilmeisesti kyseessä oli tekninen vika, teoksesta häiriintyneet sairaalakäyttäjät tai väärinkäsitys. Paunu kertoo, että EMMA on antanut Espoon sairaalalle ohjeistuksen ”nautitaan katsomalla”, jotta sairaalassa vältyttäisiin mahdollisilta ongelmilta ja ilkivallalta.²³⁰

Toinen konkreettinen esimerkki oli T-sairaalassa, jossa Pive Toivosen Saaristopanoraman yksi teoksista oli kolhauksesta vääntynyt seinällä. Tainio pohti, miten taideteosten hoito toimii, jos ketään ei ole nimitetty huoltovastuuseen. Vahinkoja sattuu aina, kun taidetta viedään sairaalaan, mutta harvoin teot ovat ilkivaltaisia. Teosten vahingoittuminen on periaatteessa mahdollista aina, kun teoksia tuodaan sinne, missä on ihmisiä.²³¹

*”Siinä mennään hieman riskillä. Onko se parempi, että ne on jossain lasin takana vai tässä meidän kanssa? Musta parempi on, että ne on tässä. Tai jollain tavalla taide pitää ajatella käyttötaiteena täällä. Hyvää taidetta pyritään hankkimaan ammattilaisilta. Sellaisia, jotka mielellään kestäisi visuaalisesti pidempään aikaan.”*²³²

Myös vanhasta taidekokoelmasta ja sen ylläpidosta voi koitua haasteita. Vanhat teokset saattavat aiheuttaa home- tai sisäilmaongelmia. Ennen uuteen sairaalaan siirtämistä tarvitaan periaatepäätös siitä, kuinka vanhoihin teoksiin suhtaudutaan ja mitkä teokset voidaan siirtää uuteen sairaalaan.²³³

²²⁹ Rautjoki 2017.

²³⁰ Paunu 2017.

²³¹ Tainio 2017.

²³² Mt.

²³³ Isohauta, Taideohjelma 2017.

4.7.5 Hygienia ja turvallisuus

Moniaististen teosten tuominen sairaalaan aiheuttaa haasteita, sillä sairaalassa joudutaan katsomaan asioita hygieniapuolen kannalta. Hyvinkään sairaalassa melkein kaikki aistimukset, visuaalisia lukuun ottamatta, kuten koskettelu, äänet ja hajut on jouduttu miettimään uudestaan. Sairaaloissa mennään materiaalivalinnoissa hygienia edellä, vaikka usein rakentamisessa ja suunnittelussa ollaan haluttu päästä lähemmäs luonnonmateriaaleja ja ekologisia vaihtoehtoja.²³⁴ Lisäksi täytyy pitää mielessä sairaalan yleinen turvallisuus, paloturvallisuus, välinehuolto ja siivous.²³⁵

4.7.6 Muuttuva ympäristö

Haasteellista voi olla, kun teokset suunnitellaan tiettyihin paikkoihin. T-sairaalassa tilat alkoivat elämään heti sen jälkeen, kun sairaala oli valmistunut.²³⁶

”Yhtäkkiä tarvittiin päivitykseen hammaslääkärin vastaanotto. Teho-osastolla oli vähän ylimääräistä tilaa ja sinne tehtiin silmäkirurgian leikkaussaleja. Et tässä on tän tyyppinen tilanne, että yhtäkkiä on se ymmärrys, että ison osan teoksista pitää olla semmosia, et ne voi nostaa seinältä ja viedä toiseen paikkaan, jos se seinä katoaa.”²³⁷

Mikkelissä haasteeksi on koettu Mielentalon siirtyminen metsän keskeltä keskustaan. Ympäristön muutos on haluttu hyvittää potilaille ja henkilökunnalle, joille maisemanmuutos saattaa olla hankalaa.²³⁸

4.7.7 Hallinto

Isojen hankkeiden byrokratia ja hallinto ovat aiheuttaneet taidehankkeille haasteita. Kinnunen myöntää, että vaikka juhlapuheissa puhutaan potilaan tulevan sairaalan ajattelussa aina ensin, niin silloin, kun siirretään katse suunnitteluun, arkeen, hallintoon ja talouteen, on ajattelutapa hyvin järjestelmä- ja professiokeskeinen. Tämä näkyy kaikki-

²³⁴ Rautjoki 2017.

²³⁵ Mäki-Opas 2017.

²³⁶ Tainio 2017.

²³⁷ Mt.

²³⁸ ESPER 2017.

alla Novan toiminnassa ja suunnittelussa, jossa pohditaan ajan ja rahan käyttöä. Muutoksiin ollaan kuitenkin pyrkimässä.²³⁹

Hyvinkään sairaalan suunnittelu kahden organisaation, Hyvinkään kaupungin ja HUS:in kanssa on ollut hidasta ja haastavaa, sillä päätökset on pitänyt tehdä molemmissa organisaatioissa erikseen.²⁴⁰ T-sairaalan suunnittelun ohut organisaatio ja vakituisen taideyöryhmän puuttuminen on vastavuoroisesti keventänyt työntekoa.²⁴¹

4.7.8 Liioittelu ja epärealistiset tavoitteet

Suurien suunnitelmien julkaiseminen ja epärealististen mielikuvien välittäminen voi johtaa sairaalakäyttäjien pettymykseen, jos kaikkia suunnitelmia ei pystytä toteuttamaan. Isohauta pohtii, että kaikkien budjettileikkausten jälkeen Novan saaman negatiivisen julkisuuden rinnalle kaivattiin positiivista julkisuutta, jota haettiin taideprojektilla ja luontoteemalla. Isohautaa harmittaa, että kansallispuistoteema julkistettiin, vaikka sen tuli aluksi toimia suunnittelun työkaluna.²⁴²

”Ei ollut tarkoitus sitä julkistaa, koska se on vaan ollut työkalu, mutta jostain syystä sairaalan johtohenkilöt kertoivat sen ulos. Se on inhottavaa, jos ihmiset luulee tulevansa kansallispuistosairaalaan ja sit ne ei saakaan sellaista mielikuvaa siitä, kun ne odottaa. Että täällä on nyt joku metsä tai joku, niin sit tulee pettymys, kun huomataan, että niin ei ole.”²⁴³

4.8 Sairaalamielikuvan muutos

Seuraavaksi käyn läpi, millaista muutosta kohti haastattelemani sairaalat ovat tulevaisuuden sairaalamielikuvaa viemässä.

²³⁹ Kinnunen 2017.

²⁴⁰ Rautjoki 2017.

²⁴¹ Tainio 2017.

²⁴² Isohauta 2017.

²⁴³ Mt.

4.8.1 Salliva ja mahdollistava sairaala

Sairaaloiden historiassa ollaan menty sairaaloiden pelisääntöjen ehdolla. Sairaaloista on muodostunut pelottavia ja sääntöjä täynnä olevia ympäristöjä. Sairaalakäyttäjät kysyvät ja varmistelevat usein, saako huoneisiin tuoda esimerkiksi kukkia, kännykkää tai saako sairaalassa tehdä tiettyjä asioita.²⁴⁴ Sairaalat ovat kuitenkin muuttuneet paljon. Puolentoista tunnin vierailu- ja soittoajoista ollaan siirretty pois. Potilailla on yhä useammin mahdollisuus yhden hengen huoneisiin, jossa ilmapiiri on sallivampi ja mahdollistavampi. Nikanteen mukaan tietynlainen sallivuus ja leikkimielisyys ovat sairaaloissa suotavia, jotta sairaaloissa ei olisi niin vakavaa. Samalla ihmisillä täytyy säilyä rauha parantumiseen.²⁴⁵ Tärkeä tekijä esittävän ja toiminnallisen taiteen mahdollistamiseen sairaaloissa on Lapion mukaan ilmapiirin muutos. Toivottavaa on, että sairaaloissa rohkaistaisiin ja annettaisiin lupa toimintaan.²⁴⁶

Novassa pyritään taiteen avulla keskittämään potilaiden ajatukset pois sairaudesta ja sairaalan pelosta, jotta he pystyisivät näkemään sairaalan luonnollisena osana elämää. Myös potilaan lähipiiri voi paremmin ja pääsee helpommin jatkamaan normaalia elämää, kun he näkevät, että heidän omaisellaan on sairaalassa hyvä olla.²⁴⁷ Isohaudan mukaan Novan suunnittelussa on ollut jonkinlaista sairaalamielikuvan muutoshakuisuutta. Suunnittelun lähtöajatus on ollut, ettei lopputulos olisi perinteinen, valkoinen ja kliininen sairaala. Kuitenkin tämän tavoitteen vastapainoksi on noussut paineita, joiden mukaan sairaalassa tulisi olla myös jotain hieman perinteisempää.²⁴⁸

4.8.2 Tulevaisuuden hyvinvointikeskus

Partanen & Lamusuo Oy:llä oli heti KYSin aulatilojen uudistamisesta lähtien lähtökohdana, että he eivät suunnittele sairaaloita, joissa sairastetaan vaan tiloja, joihin tullaan parantumaan. Tähän Partanen & Lamusuo Oy on pyrkinyt tekemällä rakennuksista miellyttävämmän näköisiä ja mielenkiintoisia. Tiloista he ovat pyrkineet tekemään sel-

²⁴⁴ Nikanne 2017.

²⁴⁵ Mt.

²⁴⁶ Lapio 2017.

²⁴⁷ Mt.

²⁴⁸ Isohauta 2017.

laisia, joissa ihmiselle tulee olo, että häntä kunnioitetaan ja arvostetaan ja jossa häntä halutaan auttaa kaikin keinoin.²⁴⁹

Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tavoittelu näkyy uusien sairaaloiden nimissä, kuten Etelä-Savon terveyskeskusten ja –asemien nimissä, joihin on tullut vuoden 2017 alusta uudistus. Nykyään terveyskeskukset tunnetaan Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymän alueella hyvinvointikeskuksina ja terveysasemat hyvinvointiasemina. Tämän vuoksi Mikkelin keskussairaalan nimi on vaihtunut Mikkelin hyvinvointikeskukseksi.²⁵⁰ Erityisesti taiteella on pyritty poistamaan sairaalamaisuutta ja luomaan sairaalasta enemmän uuden nimensä veroinen hyvinvointikeskus.²⁵¹

Tyksissä sairaaloiden nimityksissä U-sairaala, eli Uusi sairaala ja T-sairaala, eli Tulevaisuuden sairaala voidaan päätellä olevan jonkinlaista sairaalamielikuvan muutoshakuisuutta. Rakenteilla olevasta sairaalaosasta puhutaan vielä T3- sairaalana, mutta jää nähtäväksi, mikä lopulliseksi nimeksi tulee.²⁵² YLE Uutisten artikkelissa *Tyksin T-sairaala ei näytä sairaalalta* kirjoitetaan, että tulevaisuuden sairaalasta suunniteltiin mahdollisimman epäsairaalamainen.²⁵³

4.8.3 Juhlan tuntua sairaalaan

Partanen & Lamusuo Oy:n lähtökohtana on ollut, että sairaaloiden tiloista tulee juhla-avia. He ovat käyttäneet esimerkiksi KYSin pääaulassa ja nykyisessä Kaarisairaalassa kultaisia ja hopeisia pylväitä. Portaat on käsitelty hopeisella pinnoitteella. Tarkoituksena on luoda ajatus, että sairaalassa olisi astetta hienompaa kuin kotona.²⁵⁴

*”Parasta oli silloin, kun 2010 valmistui pääaula. Olin itse siellä ja siellä oli pieni lapsi, joka lähtiessään sanoi: ”Äiti täällä on **niin hienoo**, tullaanhan tänne toiste!””²⁵⁵*

²⁴⁹ Partanen 2017.

²⁵⁰ Laitinen 2016.

²⁵¹ ESPER 2017.

²⁵² Tainio 2017.

²⁵³ Sarkiola 2012.

²⁵⁴ Partanen 2017.

²⁵⁵ Mt.

Juhlan tuntu tulee esiin Etelä-Karjalan Eksoten K-sairaalassa. Eksoten K-sairaalan värielementtejä täynnä oleva julkisivu herätti YLE:n Uutisissa otsikon: *”Voiko tämä olla sairaala? – Valtava uudisrakennus kuin suoraan värikartasta”*.²⁵⁶ Partasen mukaan Eksote herättää Kaarisairaalan mukaan mielenkiinnon siitä, mitä sairaalan sisällä on. Molempiin sairaaloihin on tulossa mittavasti taidetta.²⁵⁷

Juhlan tuntua on havaittavissa myös Espoon sairaalassa. Tunnelma ei ole samanlainen kuin perinteisessä sairaalassa sisään astuttaessa. Sairaalan sisääntulo muistuttaa luksushotellin aulaa. Helsingin Sanomat kirjoittaa, että Espoon sairaalasta tulee sairaalaa enemmän mieleen kauppakeskus. Potilaita kohdellaan ja heistä puhutaan ”vip-asiakkaina”, joiden kuntoutuskäyttöön on olemassa jopa uima-allas.²⁵⁸

4.8.4 Kodinomainen sairaala ja arkeen paluu

Hyvinkään sairaalan lähtökohtana on ollut psykiatrisen hoidon keskittäminen samalle kampusalueelle muun hoidon kanssa. Ympäri Suomea on pyrkimys rinnastaa psykiatriset sairaudet ja sairaalat samaan kategoriaan muiden sairauksien ja sairaaloiden kanssa, jotteivät ne olisi enää niin leimaavia. Laitosmaisesta sairaalaympäristöstä pyritään miellyttävämpään ympäristöön muuallakin kuin psykiatrisilla osastoilla. Vallitsevana trendinä on luoda sairaaloista entistä kodinomaisempia. Pyrkimyksenä on mahdollisimman miellyttävä ympäristö, joka vaikuttaa toipumiseen vähentäen muun muassa toipumisaikaa.²⁵⁹ Luonnon ja taiteen katsotaan antavan merkittävää vastapainoa sairaaloiden hyvin tekniselle ympäristölle.²⁶⁰

Hyvinkäällä kodinomaisuutta on pyritty lisäämään muun muassa yhden hengen potilashuoneilla, omaisten yöpymismahdollisuudella, kovien äänten pehmentämisellä sekä luontoteemalla ja rauhoittavilla väreillä. Kerrosten värisuunnitelmassa on pyritty välttämään perinteistä valkeaa ja mustavalkoista. Saattohoitoon rinnastettavan osaston seinissä on käytetty vinyylitapettia, joka muistuttaa kodinomaisuudesta. Myös keinu-

²⁵⁶ Kivimäki 2017.

²⁵⁷ Partanen 2017.

²⁵⁸ Aalto.

²⁵⁹ Mäki-Opas 2017.

²⁶⁰ Kinnunen 2017.

tuoleista ja nojatuoleista on ollut keskustelua.²⁶¹ KYSissä kodinomaisuus näkyy muun muassa näytteenottohuoneiden kodinomaisissa tapeteissa.²⁶²

”Olen itsekin käynyt siellä potilaana. Se on hyvin kodinomainen, kun on kukkatapetit seinällä ja henkilökunta on tuonut sinne nallea ym. Se näyttää juuri sellaiselta, et ei täällä nyt ainakaan voi pelottaa. Se on se lähtökohta ja päämäärä, mikä meillä on ollut suunnittelussa aina mukana.”²⁶³

T-sairaalan taidesuunnittelussa taiteen avulla on pyritty luomaan potilaille ikkuna tavalliseen arkeen, joka on jäänyt sairaala-ajan ulkopuolelle.²⁶⁴ Kodin ja arjen läsnäolo näkyy Espoon sairaalassa seinättömän sairaalan periaatteena, jonka mukaan potilasta pyritään hoitamaan ja kuntouttamaan hänen toiveidensa mukaan mahdollisimman paljon kotoa käsin.²⁶⁵

Luontoteeman avulla sairaalaan voidaan luoda tunnistettavuutta ja tuttuuden tunnetta. Novassa tämä näkyy kansallispuistoteemassa, jonka avulla sairaalasta on pyritty luomaan samaistuttava ympäristö, jonka käyttäjät kokevat arkielämässään tärkeäksi.²⁶⁶

”Jos joku sattuu elämään jossain Etelä-Konneveden alueella, niin sehän voi varmaan hyvinkin samaistua siihen, että siinä on alueen kansallispuistoon liittyvä joku teema. Joka on sitten muutettu taiteen tai taiteiden osaamisen kautta semmoiseksi ympäristöksi tai esitykseksi, jotka toimii siinä merkityssuhteen rakentamisessa.”²⁶⁷

4.8.5 Sairaalan päätehtävä

Sairaaloitten toiminnan kehittyessä ja taidetoiminnan juurtuessa täytyy pitää jatkuvasti kirikkaana mielessä sairaaloitten päällimmäinen tehtävä, eli sairaiden, kärsivien ja kriittisissä elämänvaiheissa olevien ihmisten auttaminen. Novan suunnittelussa on pyritty korostamaan joustavaa suunnittelua, jotta sairaala pystyisi uusiutumaan mahdollisim-

²⁶¹ Mäki-Opas 2017.

²⁶² Partanen 2017.

²⁶³ Mt.

²⁶⁴ Tainio 2017.

²⁶⁵ Teittinen 2017.

²⁶⁶ Kinnunen 2017.

²⁶⁷ Mt.

man helposti tulevaisuuden hoitomuotoihin ja tarpeisiin. Tarkoitus on, etteivät taide- ja ympäristösuunnittelu sulkisi pois sairaalahoidon kehittymismahdollisuuksia. Niiden tulisi pystyä vastaamaan sairaalan kehitykseen mahdollisimman joustavasti.²⁶⁸

”Sellanen osallistavuus on hiukan vaikeeta sairaalantapaisessa laitoksessa. Tähän (sairaala) on tehdas. Tä (sairaala) on vuokaavio siitä, mistä ihmiset tulee ja mihin ne menee ja tavallaan on laskettu, mikä on taloudellisin reitti, miten ne toimitetaan ulos. Toivottavasti paremmassa kunnossa. Niin sillä tavalla se toiminta on täällä kuitenkin ensisijaisena.”²⁶⁹

Kinnunen painottaa, että taidetta ei viedä sairaalaan siksi, että saataisiin aikaan hieno ”taidesairaala”. Taidetta ei tuoda sairaalaan sen arkkitehtuurin tai rakennuksen arvon vuoksi vaan siksi, että ympäristöä yritetään katsoa potilaan lähtökohdista. Rakennuksen arkkitehtuuri ja taide sekä potilaslähtöinen asenne voivat kuitenkin olla sovussa keskenään.²⁷⁰

5 POHDINTA

Tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että taide ja erityisesti luontoaiheinen taide ovat suomalaisissa sairaaloissa suosittuja. Luonto voi tulla sairaalaympäristössä ja sairaaloiden taiteessa monin tavoin esiin. Taiteen keinoin sairaaloista voidaan pyrkiä luomaan elvyttävämpiä ja esteettisempiä ympäristökokonaisuuksia. Luonto tarjoaa helposti lähestyttävän, elvyttävän ja monimuotoisen, mutta samaan aikaan tutun aihealueen, jota voidaan soveltaa sairaalaympäristöön monin keinoin.

Seuraavaksi käsittelemme tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja esitän omaa pohdintaa tutkimuksen teorian valossa. Pohdin elvyttävää sairaalaympäristöä ja sen suunnittelua kokonaisuutena. Pohdinnoissa olen rinnastanut tutkimuksen tuloksia muutamiin lähteisiin, joista tärkeimpinä ovat toimineet Luonnonvarakeskuksen julkaisu *Kohti suoma-*

²⁶⁸ Kinnunen 2017.

²⁶⁹ Tainio 2017.

²⁷⁰ Kinnunen 2017.

laista terveystieteiden mallia sekä Marko Leppäsen ja Adela Pajusen teos *Terveystieteiden - Tunnista ja koe elvyttävä luonto*.

5.1 Sairaala elvyttävänä ympäristönä

Sairaalasta voidaan saada aikaan esteettisesti laadukas ja elvyttävä ympäristö, josta välittyy luonnon kaltainen tunnelma. Tämä on mahdollista luomalla sairaalaan suoria luontoyhteyksiä. Mahdollisuus suoraan yhteyteen luonnonelementtien kanssa sekä pääsy ulkotiloihin ja puutarhoihin lisää ympäristön esteettistä laatua ja tarjoaa sairaalalähtöisille moniaistisia kokemuksia. Puutarhat tarjoavat lisäksi potilaille mahdollisuuden toimia hoitavina osapuolina hoidettavien sijaan. Yhtenäisen ympäristökokonaisuuden luominen sairaalaan onnistuu, kun luonto antaa kokoavan mallin ympäristösuunnittelun ja taideteosten teemalle.

Luonnon kaltaisen elvyttävän tunnelman muodostuminen ei kuitenkaan vaadi, että ympäristön ja taideteosten tulisi rajoittua pelkästään selkeisiin luontoaiheisiin. Luonto voi toimia myös uusien ja abstraktien ideoiden inspiraationa. Tunnistettuja luonnon elvyttäviä elementtejä ja ominaisuuksia on mahdollista tuoda sairaalaympäristöön suoraan tai sovelletusti erilaisten taidemuotojen avulla. Sekä selkeiden luontoaiheisten että abstraktien taideteosten avulla pystytään synnyttämään mielikuvia ja muistoja luonnosta. Abstraktin taiteen avulla voidaan herätellä mielikuvitusta ja pohtia, mitä luonto todellisuudessa on tai kuvitella uusiksi, mitä se voisi olla.

Elvyttävässä sairaalaympäristössä voidaan panostaa luonnollisen luonnon kaltaiseen kokemukseen tai luonnon elvyttävään tunnelmaan. Usein luonnollisen luonnon kaltaiset kokemukset ovat kuitenkin sairaalaympäristöissä rajoittuneita muun muassa hygieniasyiden vuoksi. Luonnollisen luonnon sijaan sairaaloiden kannattaa pyrkiä luonnon elvyttävää tunnelmaa kohti esimerkiksi taiteen avulla. Sairaalat voivat ottaa myös mallia vanhoista japanilaisista puutarhoista. Japanilaisiin puutarhoihin on luotu uudestaan luonnonmaisemasta valittuja ominaisuuksia ja piirteitä. Pyrkimyksenä on, että valitut ominaisuudet herättävät uskottavasti samoja tunteita kuin niiden kohtaaminen luonnossa. Oikeita luonnonmateriaaleja, kuten vettä ei tarvitse aina käyttää. Japanilai-

nen puutarhamestari on sopeutunut materiaalien rajoittuneisuuteen. Hän osaa luoda puutarhaan aistivihjeitä, jotka laukaisevat mielikuvituksen. Vesi voidaan korvata esimerkiksi pienillä kivillä. Tarkasti valikoidut ja puutarhaan asetetut kivet voivat esittää veden sisäisen olemuksen jopa paremmin kuin oikea vesi.²⁷¹

Elvyttävä ja esteettisesti laadukas sairaala ei muodostu pelkästään ympäristön visuaalisista ominaisuuksista. Kokemus ja tunnelma ovat kiinni kaikissa aistimuksissa, mielikuvissa sekä ympäristön sosiaalisessa ja historiallisessa ulottuvuudessa. Pohdin seuraavaksi elvyttävän ja esteettisesti laadukkaan sairaalaympäristön suunnittelua sekä miten sairaalaan on mahdollista siirtää luonnon elvyttäviä ominaisuuksia taiteen ja ympäristösuunnittelun keinoin. Elvyttävästä sairaalaympäristöstä tulee välittyä positiivinen mielikuva. Elvyttävän sairaalaympäristön tulee olla kiinnostava, monimuotoinen ja sen tulee herätellä sairaalakäyttäjien aisteja monipuolisesti. Elvyttävä sairaalaympäristö tarjoaa sairaalakäyttäjille mahdollisuuksia osallistumiseen, henkisiin ja fyysisiin siirtymiin, yksinoloon, rauhaan ja yhdessäoloon sekä yhteyden tunteen aikaan ja paikkaan. Lisäksi sairaalaympäristön tulee kohdata sairaalakäyttäjien tarpeita ja toiveita.

5.1.1 Mielikuvat tunnelman ja kokemuksen synnyttäjinä

Ympäristökokemus ja ympäristön tunnelma syntyvät mielikuvista. Taide ja luontoteema toimivat perinteisen sairaalamielikuvan pehmentäjinä. Taiteen ja ympäristösuunnittelun avulla sairaalat pyrkivät muuntautumaan entistä ihmisläheisimmiksi ja suvaitsevimmiksi ympäristöiksi, jotka tarjoavat samaan aikaan kodinomaista tuttuutta ja turvaa sekä juhlan tuntua. Kodinomaisuutta voidaan luoda sairaaloihin arkisilla esineillä, kuten nojatuoleilla, kodinomaisilla tapeteilla ja yksilöidyillä sairaalavaatteilla ja tekstuureilla. Potilaat voivat tuoda omia henkilökohtaisia tavaroitaan mukanaan sairaalaan. Myös taideteokset voivat synnyttää mielikuvia kodista ja tutusta ympäristöstä arkisten ja paikkasidonnaisten aiheiden kautta. Juhlan tuntua voidaan tuoda ympäristöön huomiota herättävillä elementeillä, kuten puutarhoilla, isoilla lasi-ikkunoilla, arkkitehtuurin muodoilla ja taideteoksilla. Juhlan tuntua voidaan lisätä sairaalan sisustukseen käyttämällä esimerkiksi kirkkaita huomiovärejä, kultaa ja hopeaa.

²⁷¹ Sawson 1987, 58 & 74.

Taiteen, luontoteeman, uutisoinnin ja käyttäjälähtöisen suunnittelun avulla sairaaläkäyttäjille voidaan välittää tietynlainen mielikuva sairaalasta jo ennen kyseisen sairaalan valmistumista. Hyvin suunniteltu sairaala tarjoaa ulkoasullaan etukäteen sairaaläkävijöille pieniä vihjeitä ja mielikuvia siitä, mitä sisällä odottaa. Esimerkkinä sairaalan ulkopuolelle sijoitetut teokset, kuten Kaarisairaalan julkisivun Evoluutio -teos tai Espoon sairaalan Helix, jotka antavat ensisilmäyksen sairaaloiden taiteeseen.

Vaikka taide ja luontoteema toimivat hyvin sairaalamielikuvien pehmentäjinä, on ongelmallista, jos taiteen ja luontoteeman ajatellaan toimivan pääasiallisesti sairaaloiden mielikuvien kiillottajina. Silloin on vaarana, että taidetta ja luontoa ei kunnioiteta ja arvosteta niiden itseisarvojen pohjalta. Mielikuvien välittämisessä tulee olla huolellinen. Mielikuvien tulee vastata toteutuvaa todellisuutta. Näin vältetään mahdollisilta sairaaläkäyttäjien pettymyksiltä.

5.1.2 Monimuotoisuus ja kiinnostavuus

Yksi luonnon elvyttävä ominaisuus on sen sisältämä monimuotoisuus ja kiinnostavuus. Terveysmetsä on metsä, joka herättää ihmisen kiinnostuksen monimuotoisuudellaan ja vaihtelevuudellaan.²⁷² Metsässä kiinnostuksen herättävät maaston ja maanpinnat korkeuserot sekä muodot.²⁷³ Sairaaloissa kiinnostavuutta voidaan lisätä esimerkiksi eri kerrosten vaihtelevilla teemoilla, kuten Hyvinkään sairaalassa ja Novassa sekä arkkitehtuurin muodoilla ja monimuotoisella taiteella. Korkeuseroja pystytään hyödyntämään arkkitehtuurissa ja taideteosten sijoittelussa. Ympäristösuunnittelussa voidaan käyttää hyväksi mahdollisimman monipuolisia orgaanisia muotoja, värejä ja materiaaleja. Sairaalassa kiinnostuksen herättävät erilaiset pelit ja ongelmanratkaisua vaativat teokset, jotka eivät avaudu sairaaläkäyttäjille heti. Kiinnostavuutta pidetään yllä, kun taideteosten aiheet eivät ole liian helppoja ja ne jaksavat herättää ajatuksia yhä uudestaan.

²⁷² Tyrväinen, Savonen, Simkin 2017.

²⁷³ Leppänen, Pajunen 2017, 51.

5.1.3 Historiallinen ulottuvuus – yhteyden tunne ympäristöön ja tunne siirtymästä

Luonnossa elvyttävä tunnelma muodostuu, kun ympäristö tarjoaa tuntemuksia aikaan, paikkaan ja ympäristön historiaan yhtymisestä. Samalla luonto ruokkii mielikuvitusta ja tarjoaa kokemuksia toisesta maailmasta.²⁷⁴ Sairaaloissa taide ja ympäristösuunnittelu voivat edistää sairaalakäyttäjien yhteyden tunnetta paikkaan ja aikaan. Taide ja ympäristösuunnittelu voivat tarjota tietoa luonnontieteistä, luonnon- ja sairaalaympäristön historiasta. Taiteen avulla voidaan herätellä myös mielikuvitusta ja kertoa tarinoita, -satuja tai uskomuksia luonnosta. Tarinoiden ja ympäristötietojen avulla on sairaaloissa mahdollista hakea kokemuksia toisesta maailmasta tai suurempaan kokonaisuuteen liittymisestä.

Ympäristösuunnittelussa ja taiteessa esiintyvien paikkasidonnaisten aiheiden, kuten keskisuomalaisten kansallispuistojen ja arkisten aiheiden avulla voidaan pyrkiä lisäämään sairaalakäyttäjien yhteyden tunnetta ympäristöön ja arkeen. Historiallista ulottuvuutta, aikaan ja paikkaan kuuluvuuden tunnetta on mahdollista hakea säilyttämällä vanhoja rakennuksia tai muita ympäristön vanhoja elementtejä, kuten Mikkelissä ollaan tehty. Yhteistyö paikallisten museoiden kanssa on mahdollista. Museoilta voidaan saada lainaan erilaisia ympäristöön ja sairaalaan liittyviä kokoelmia ja esineitä, jotka voivat lisätä sairaalakäyttäjien yhteyden tunnetta ympäristöön.

Elvyttävään luontokokemukseen liittyy tunne siirtymästä. Luonnossa elpymisen tunne kasvaa, kun luontokohteen saavuttamisen eteen on nähty vaivaa.²⁷⁵ Sairaaloissa siirtymä voi olla fyysinen, mutta myös rituaalinen tai symbolinen. Erilaiset portit tai sillan kaltaiset ylityskohdat välittävät tunteen toiseen tilaan siirtymisestä. Kokijan kykyjen mukaiset henkiset ja fyysiset ponnistukset lisäävät onnistumisen tuntemuksia ja voivat edistää elpymistä myös sairaaloissa. Useaan sairaalaan on suunniteltu erilaisia taide- ja kuntoutuspolkuja, jotka kuljettavat sairaalakäyttäjiä teokselta teokselle. Luonnonvarakeskuksen julkaisussa on maininta terveyttä edistävästä metsäpoluista ja harjoitteista, joita poluilla voidaan suorittaa. Harjoitteiden tarkoituksena on opastaa poluilla kulkijoi-

²⁷⁴ Kaplan & Kaplan 1989.

²⁷⁵ Leppänen, Pajunen 2017, 31.

ta, jotta he saisivat luonnosta entistä enemmän irti.²⁷⁶ Sairaaloiden taidepolut tarjoavat sairaalakäyttäjille fyysisiä siirtymiä sairaalan sisällä. Poluilla voidaan käyttää oppaita tai ohjaajia, jotka auttavat sairaalakäyttäjiä keskittymään taiteeseen. Oppaat voivat toimia keskustelukumppaneina ja auttaa sairaaloiden käyttäjiä löytämään taiteesta tai ympäristöstä uusia ulottuvuuksia.

Taidepoluille on mahdollista lisätä kirjallisia opastuksia, tehtäviä tai tarjota puhelimeen ladattavia opastuksia. Tehtävät voivat olla yksinkertaisia tietoiskuja sairaalan historiaa, luonnosta, taiteesta tai ne voivat kehottaa kohtaamaan taiteen tai ympäristön tiettyllä tavalla. Tehtävät voivat auttaa sairaaloiden käyttäjiä visualisoimaan omia mieli- paikkojaan tai ne voivat kehottaa heitä pysähtymään, hengittämään syvään tai hiljentymään hetkeksi.

5.1.4 Moniaistisuus ja osallisuus

Miellyttävät ja mahdollisemman monia aisteja herättelevät kokemukset ovat keskeisessä osassa esteettisesti laadukkaan ympäristön ja elvyttävän tunnelman suunnittelussa. Vaikka kuvataide on sairaaloissa edelleen suuressa suosiossa, samaan aikaan on havaittavissa selvä kiinnostus ja halu tarjota sairaaloiden käyttäjille laajempia ja moniaistisempia kokemuksia.

Luonnonvärit, vuodenajat, äänimaailmat ja tuoksut lisäävät luontokokemuksen moniaistisuutta. Luonnossa elpymiskokemuksen on todettu olevan vahvempi, kun kokijan on mahdollista päästä vesielementin äärelle. Vesi tuo ympäristöön moniaistisuutta erilaisten äänien ja näköhavaintojen kautta. Muita tärkeitä elvyttävän luonnonympäristön ominaisuuksia ovat ilman puhtaus, miellyttävä lämpötila ja valoisuus.²⁷⁷ Sairaaloissa on mahdollista huomioida enemmän ympäristön valaistusta, lämpötilaa ja kosteutta sekä niiden muutoksia. Myös varjoihin ja hämääriin tiloihin on mahdollista kiinnittää enemmän huomiota. Vesielementtejä on mahdollista hyödyntää sairaaloiden ympäristösuunnittelussa erilaisten taideteosten, suihkulähteiden, vesisumun tai höyryn avulla, kuten Sammakkosumu teoksessa. Valaistuksella, varjoilla ja valotaiteella

²⁷⁶ Tyrväinen, Savonen, Simkin 2017.

²⁷⁷ Mt.

päästään vaikuttamaan sairaalan tunnelmaan. Tunnelmaa päästään muokkaamaan entistä kokonaisvaltaisemmin, kun valaistus yhdistetään esimerkiksi äänimaisemaan.

Sairaalan moniaistisuuden ja osallisuuden lisääminen tulisi olla osana sairaalahankkeen suunnittelua alusta lähtien. Kuitenkin sairaaloiden tulee olla toteutuksessa joustavia. Vaikka edistystä on näkyvässä, niin vielä on paljon asioita, jotka haastavat erityisesti moniaistisen ja osallistavan taiteen, sekä joidenkin materiaalien tuomisen sairaalaan. Haasteisiin on kuitenkin mahdollista kehittää erilaisia ratkaisuja. Teoksia ja haastavia materiaaleja voidaan esimerkiksi asettaa korkealle, jossa ne eivät altistu suurelle kulukselle. Tämä vähentää teosten huoltokustannuksia ja hygieniariskiä.²⁷⁸

Tulevaisuuden innovaatiot ja teknologian kehitys voivat tarjota vastauksia sairaaloiden taidehankkeiden haasteisiin. Tulevaisuudessa virtuaalitodellisuuslasit voivat aukaista sänkypotilaille mahdollisuuksia luontovaelluksille tai museovierailuille. Hyvä esimerkki on turkulaisten pianistien Pauli Karin ja Maria Männikön kokeilu, jossa he ovat lähettäneet kotoaan konsertteja virtuaalisesti T-sairaalaan sänkypotilaille.²⁷⁹ Myös biomimiikka, jossa ratkaisuja haasteisiin pyritään löytämään luonnosta ja luonnon ominaisuuksista,²⁸⁰ voi tarjota ratkaisuja sairaalahankkeiden haasteisiin. Biomimiikan avulla sairaaloihin on kenties mahdollista tuoda lisää monipuolisuutta ja moniaistisuutta niin, että sairaaloiden hygienia- ja turvallisuusrajoitteet säilyvät.

Haasteita pystytään ratkaisemaan soveltavan ja osallistavan taiteen avulla. Valmiisiin teoksiin voidaan tuoda myöhemmin moniaistisuutta ja osallisuutta erilaisten työpajojen avulla. Moniaistisuutta ja osallisuutta voidaan tuoda sairaalaympäristöihin myös liikkeen avulla. Sairaaloissa liike voi tulla esiin interaktiivisissa teoksissa, jotka ”heräävät henkiin” niitä lähestyttäessä. KYSin *Sammakkosumu* -teos on hyvä esimerkki teoksesta, jossa yhdistyvät moniaistisuus, osallisuus ja liike.

²⁷⁸ Mt.

²⁷⁹ Koivuranta 2017.

²⁸⁰ Isometsä 2015.

Erilaiset moniaistiset ja osallistavat taidemuodot tulevat luultavasti lisääntymään tulevaisuuden sairaaloissa. Toteutuksessa kannattaa kuitenkin pohtia, kuinka paljon sairaalakäyttäjät jaksavat ja ehtivät osallistumaan moniaistiseen ja osallistavaan taidetoimintaan. Sairaaloissa ei saisi olla liian monimutkaisia ja voimakkaita aistiärsykeitä, jotka voivat aiheuttaa sairaalakäyttäjille stressiä. Ympäristön kokonaisuuden pitää olla selkeä ja tasapainoinen. Ympäristön moniaistisuutta ja kiinnostavuutta on kuitenkin mahdollista lisätä hienovaraisesti niin, että harmoninen ja tasapainoinen tunnelma säilyvät. Tasapainoisen ympäristön rytmin luominen onnistuu toistolla. Toisto voi tulla esiin esimerkiksi ympäristön muodoissa, äänimaailmoissa tai taideteoksien teemoissa. Tasapainoista rytmiä kannattaa kuitenkin rikkoa harkitusti, jotta ympäristöön saadaan lisää eloa ja kiinnostavuutta.²⁸¹

5.1.5 Sosiaalinen ulottuvuus – kohtaamisia, rauhaa ja hiljaisuutta

Rauhoittava ja aktivoiva ympäristö, joka tarjoaa hiljaisia ja yksinäisyyden mahdollistavia tiloja sekä toimintaa yhdessä, edistää ympäristön sosiaalista ulottuvuutta. Sairaalan sosiaalista ulottuvuutta suunnitellessa tulee ottaa huomioon potilaiden lisäksi sairaalan henkilökunta ja vierailijat.

Sairaaloissa ollaan kiinnostuneita hiljentymisen merkityksestä sairaalaympäristöissä. Myös terveystieteiden tärkeä elementti on, että metsään päästään rauhoittumaan yksin.²⁸² Hiljainen äänimaisema voidaan tuoda sairaalaan taideteosten ja sairaalaympäristön teemojen kautta, kuten Hyvinkään sairaalassa on tehty. Sairaaloissa hiljaiset tilat ja yhden hengen potilashuoneet ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten luonnosta haettava hiljentymistä ja rauhoittumista on sovellettu sairaalaympäristöihin. Sairaalassa rauhaa voivat tarjota erilaiset rakennelmat ja teokset, jotka mahdollistavat suojan katseilta ja käytäviltä kantautuvilta ääniltä. Sairaalan laitteiden ja käytävien äänien minimoiminen onnistuu myös erilaisilla kuvitetuilla akustolevyillä. Hiljaisuuden ei tarvitse aina tarkoittaa täyttä hiljaisuutta. Rauhoittavia luonnonääniä, kuten tuulen huminaa tai lintujen laulua on mahdollista tuoda esimerkiksi odotustiloihin tai hisseihin. Aina

²⁸¹ Nousiainen, Lindroos, Heino 2015.

²⁸² Leppänen & Pajunen 2017.

äänien ei tarvitse olla luonnonääniä. Myös musiikki voi luoda luonnontunnelmaa ja synnyttää mielikuvia luonnosta.

Yksinäisyyden ja rauhan lisäksi yhdessä koetut kokemukset ovat elvyttäviä ja niitä tarvitaan sekä luonnossa että sairaaloissa. Yhdessä koettu metsäkokemus lisää yhteenkuuluvuutta ja antaa mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen.²⁸³ Sairaaloissa osallistavat taidemuodot, kuten pelit, sanataulut ja esitystaide mahdollistavat sairaaläkäyttäjien kohtaamisia ja yhdessäoloa lisäten yhteenkuuluvuuden tunnetta.

5.1.6 Tarpeiden ja toiveiden kohtaaminen

Elvyttävä ympäristö on tasapainossa käyttäjien toiveiden ja tarpeiden kanssa.²⁸⁴ Sairaalakäyttäjien toiveet ja tarpeet huomioidaan sairaaloissa käyttäjälähtöisellä suunnittelulla. Myös sairaalan sosiaalista ulottuvuutta on mahdollista tukea käyttäjälähtöisellä suunnittelulla. Käyttäjälähtöisen suunnittelun avulla ympäristöstä ja taidekokoelmista pystytään räätälöimään tietyille käyttäjäryhmille sopivia kokonaisuuksia. Sairaalakäyttäjien osallistaminen suunnitteluun ja heidän mielipiteidensä huomioiminen on tärkeää elvyttävän sairaalaympäristön suunnittelussa.

Luonnonretkipaikkojen rakennelmat ja palvelut, kuten laavut ja tulentekopaikat voivat edistää luonnonympäristön elvyttävää tunnelmaa. Rakennelmat tarjoavat suojaa ja palvelut luovat kokijalle tervetulleen olon. Rakennelmat helpottavat luontomatkan tauottamista ja auttavat jaksamaan. Samalla ne houkuttelevat ja motivoivat luontoretelle lähtemiseen.²⁸⁵ Samoin sairaaloissa erilaiset sairaalakäyttäjille suunnitellut rakennelmat, kuten odotustilat, hiljaiset huoneet ja esiintymistilat, sekä erilaiset palvelut, kuten kahvilat ja taidelainaamot voivat edistää elvyttävää ympäristökokemusta ja tunnelmaa. Rakennelmat tarjoavat sairaaloissa lepo- ja rauhoittumispaikkoja. Niiden avulla voidaan motivoida potilaita liikkumaan sairaalassa. Lisäksi rakennelmat voivat muodostaa kohtaamisia mahdollistavia miellyttäviä tiloja perinteisten odotustilojen ja pitkien käytävien sijaan.

²⁸³ Tyrväinen, Savonen, Simkin 2017.

²⁸⁴ Tyrväinen, Savonen, Simkin 2017. & Kaplan & Kaplan 1989.

²⁸⁵ Leppänen, Pajunen 2017, 244-246.

5.2 Tutkielman luotettavuus ja ehdotukset jatkotutkimuksiin

Olen pyrkinyt tutkimusta tehdessäni tarkkuuteen ja huolellisuuteen. Tutkielman luotettavuutta lisää se, että haastattelemani alan ammattilaiset ovat saaneet lukea tutkielman ja korjata mahdolliset asiavirheet ennen tutkielman julkaisua.

Tutkielmasta on mahdollista nostaa useita jatkotutkimusaiheita. Jatkotutkimukset voivat keskittyä esimerkiksi esiin nousseisiin taidehankkeiden haasteisiin tai sairaaloiden mielikuvamuutokseen. Koska useimmat tutkielmaan osallistuneista sairaaloista ovat vielä rakennusvaiheessa, tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa jatkaa tutkielmaa näiden sairaaloiden valmistuttua ja selvittää, miten sairaalat ovat onnistuneet tavoitteissaan.

5.3 Lopuksi

Toivon, että tutkielman luettuaan lukija ymmärtää elvyttävän ympäristökokemuksen kokonaisuutena. Toivon tutkielman lisäävän lukijan ymmärrystä ympäristön elvyttävisistä ominaisuuksista, joista kokonaisuus muodostuu sairaaloissa. Jotta sairaaloita voidaan nimittää ”hyvinvointikeitaiksi”, tulee niiden suunnittelussa huomioida useita ympäristön elvyttäviä ominaisuuksia. Tällaisen kokonaisuuden suunnittelussa tulee ymmärtää, miten ympäristön eri ominaisuudet ovat yhteydessä toisiinsa. Suunnittelu vaatii taitoa ymmärtää sairaaloiden käyttäjiä ja sitä, miten he kokevat ympäristön ja sen tunnelman. Lisäksi toivon, että lukija tiedostaa, kuinka monimuotoisesti luonto ja taide voivat olla mukana rakentamassa tulevaisuuden esteettisesti laadukkaita ja elvyttäviä sairaalaympäristöjä.

Vaikka esteettisesti laadukasta ja elvyttävää ympäristöä sekä sen tunnelmaa voidaan suunnitella, täytyy kuitenkin muistaa, ettei halutun kokemuksen ja tunnelman saavuttaminen ole täysin varmaa. Esteettisen kokemuksen ja elvyttävän tunnelman muodostuminen on yhtä epävarmaa kuin taidekokemuksen – lopulta jokainen muodostuu henkilökohtaisesti.

LÄHTEET

Aalto, Maija. Tällainen on Espoon uljas uusi sairaala: Yksityishuoneita, uima-allas, tuhat parkkipaikkaa ja satoja taideteoksia. Helsingin sanomat. Viitattu 10.11.2017:

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005088159.html>

Alén, Karita & Hirvonen, Auli & Koski, Katriina & Veteli, Hannale. 2015. 10 syytä valita Green Care -palveluja. Kouvola: Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaisten Agrisociale -hanke.

Berleant, Arnold. 1992. The Aesthetics of Environment. Philadelphia: Temple University Press.

Böhme, Gernot. 2014. Urban Atmospheres : Charting New Directions for Architecture and Urban Planning. Teoksessa Architectural Atmospheres : On the Experience and Politics of Architecture. Toim. Borch, Christian. Basel: Birkhäuser.

Cork, Richard. 2012. The Healing Presence of Art : A History of Western Art in Hospital. New Haven: Yale University Press.

Espoon modernin taiteen museon www-sivu. "Kuvataide Espoon sairaalassa". Viitattu 20.9.2017: http://www.emma.museum/emma.museum/espoo_sairaalan_taide

Espoon kaupungin www-sivu. 14.12.2015. "Taide tukee hyvinvointia Espoon uudessa sairaalassa". Viitattu 10.9.2017: http://www.espoo.fi/fi-FI/Taide_tukee_hyvinvointia_Espoon_uudessa_

Espoon sairaala – toiminnallinen suunnitelma. 2015. Versio 1.0. Viitattu 16.11.2017: <http://docplayer.fi/8256918-Espoon-sairaala-toiminnallinen-suunnitelma.html>

Etelä-Savon sosiaali –ja terveysten palvelujen kuntayhtymän www-sivu. 16.08.2016.

“Keskussairaalan Perhetalon taiteilijat esittäytyvät syyskuussa”. Viitattu 20.9.2017:
<http://www.esper.fi/index.php/tiedotteet/56-keskussairaalan-perhetalon-taiteilijat-esittaytyvat-syyskuussa>

Etelä-Savon sairaanhoitopiiri. 2015. ESPER hankesuunnitelma. Viitattu 16.11.2017:
http://www.esper.fi/images/Dokumentit/ESPER_hankesuunnitelma.pdf

Feder-Alford, Elaine. 2006. Only Peace of Meat. One Patient’s Reflections on Her Eight-Day Hospital Experience. Sage Publications.

Forss, Anne-Mari. 2007. Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Helsinki: Yliopistopaino.

Huhtala, Paula. 01.03.2017. Uudessa Espoon sairaalassa halutaan kohdella kaikkia VIP-asiakkaina. Viitattu 10.9.2017: <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/vip-asiakkaat-tayttavat-pian-espoon-uuden-sairaalan>

Hyvinkään kaupungin www-sivu. 25.09.2017. ”Sairaalamäen hanke”. Viitattu 10.10.2017: <http://www.hyvinkaa.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/terveyspalvelut/sairaalanmaen-hanke/>

Hyvinkään Sairaalamäen uudisrakennuksen taidesuunnitelma. Luonto, taide ja terveys. Viitattu 10.9.2017:
http://sairaalanmaki.opencurat.com/files/Taidesuunnitelma_portfolio.pdf

Isohauta, Teija. 2017. Keski-Suomen sairaala Nova / taideohjelma.

Isometsä, Pekka. 29.9.2015. Biomimiikka inspiroituu luonnon ratkaisuksista. Luova – tiedettä ja teknologiaa. Viitattu 9.1.2018: <https://www.eluova.fi/index.php?id=2065>

Kalajo, Reetta. 2017. Taide yhteisen kokemuksen ja elämyksen lähteenä – iloa ja empatiaa Espoon sairaalassa. Toipuminen ja taide Espoon sairaalassa. Viitattu 28.11.2017:

https://issuu.com/emmamuseum/docs/espoon_sairaala_issuu?utm_source=conversion_success&utm_campaign=Transactional&utm_medium=email

Kaplan, Stephen & Kaplan, Rachel. 1989. The experience of nature. A psychological perspective. Cambridge: Cambridge University Press.

Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Uusi sairaala hanke 2020. Esite.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin www-sivu. Sairaanhoitopiiri. Muu toiminta. ”Sairaalamuseo”. Viitattu 24.10.2017: http://www.ksshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Muu_toiminta/Sairaalamuseo

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin www-sivu. ”Vaativan kuntoutuksen vuodeosaston ideakilpailu”. Viitattu 29.1.2018: http://www.ksshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Uusi_sairaala_projekti/Taide/Vaativan_kuntoutuksen_vuodeosaston_ideakilpailu

Kirjonen, Juhani. 1992. Leikisti tosissaan: ihmisen, luonnon ja liikunnan suhteen tarkastelua. Teoksessa: Ihminen, luonto, liikunta. 1992. Toim. Lyytinen, Tuija Vuolle, Pauli. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy.

Kivimäki, Petri. 17.9.2107. Voiko tämä olla sairaala? – Valtava uudisrakennus onkin kuin suoraan värikartasta. YLE Uutiset. Viitattu 10.10.2017: <https://yle.fi/uutiset/3-9834043>

Koivuranta, Riitta 2.1.2018. Helsingin Sanomat. Kun pianisti Pauli Kari loukkaantui alppionnettomuudessa, hän keksi ajatuksen sairaaloihin lähetettävistä virtuaalikonserteista – Musiikin odotetaan kuntouttavan akuuttivaiheen potilaita. Viitattu 3.12.2017: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005509480.html>

Kuopion yliopistollinen sairaala. 2013. Tahdomme parantaa. Esite. Viitattu 16.11.2017:
https://www.psshp.fi/documents/7796350/7870465/KYSesite_2013.pdf/d83a0906-5b0e-4352-b28b-c6afe0636cc6

Kuopion yliopistollisen sairaalan www-sivu. KYS uudistuu. ”Uusi Sydän”. Viitattu 10.10.2017: <https://www.psshp.fi/sairaanhoitopiiri/kys-uudistuu/uusi-sydan>

Laitinen, Lasse. 13.10.2016. Mikkelin keskussairaala on kohta nimeltään Mikkelin hyvinvointikeskus – myös terveystieteiden nimet vaihtuvat. Länsi-Savo. Viitattu 10.10.2017: <https://lansi-savo.fi/uutiset/lahella/bd5b26e7-d551-437d-8c95-3b2bf9c9f090>

Leppänen, Marko & Pajunen, Adela. 2017. Terveysmetsä – Tunnista ja koe elvyttävä luonto. Keuruu: Gummerus kustannus Oy.

Liikanen, Hanna-Liisa. 2003. Taide kohtaa elämän : Arts in Hospital -hanke ja kulttuuri-toiminta itäsuomalaisen hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Luonnonvarakeskuksen www-sivu. Suomen metsät 2012: Kriteeri 6 Yhteiskunnallinen ja taloudellinen merkitys. ”Kulttuuriset ja henkiset arvot”. Viitattu 9.9.2017: <http://www.metla.fi/metinfo/kestavyys/c6-cultural-and-spiritual.htm>

Länsiväylä. 22.8.2016. Espoon sairaalan käyttöönotto siirtyy maaliskuulle - valtuusto kiukutteli kustannusten kasvusta. Puheenaihe. Viitattu 10.9.2017: <http://www.lansivayla.fi/artikkeli/425393-espoo-sairaalan-kayttoonotto-siirtyy-maaliskuulle-valtuusto-kiukutteli>

Meeker, James W. 1972. Ekologinen estetiikka. Teoksessa: Alligaattorin hymy. Ympäristöestetiikan uusi aalto. Toim. Sepänmaa, Yrjö. 1994. Helsinki: Helsingin Yliopistopaino.

Mielenterveystalon www-sivu. Aikuiset. Omahaito ja oppaat. Oppaat. Tietoa sairastuneen läheiselle. "Tietoa sairaalahoidosta." Viitattu 11.10.2017:

https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/omaiset/Pages/tietoa_sairalahoidosta.aspx

Museovirasto Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Paimion parantola. Viitattu 21.2.2018:

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1795

Naukkariinen, Ossi. 2015. Esteettisen jalanjäljen jäljillä. Teoksessa: Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi. Toim. Haapala, Arto & Puolakka, Kalle & Rannisto, Tarja. Vantaa: Hansaprint Oy.

Nikanne, Elina. 2017. Keski-Suomen sairaala Nova / taideohjelma.

Niskanen, Mirkka-Maaria. 1996. Mielen ympäristö. Teoksessa: Ympäristöestetiikan polkuja. Toim. Von Bonsdorff, Pauline. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nousiainen, Marjut & Lindroos, Heikki & Heino, Petri. 2015. Restoratiivisen ympäristön suunnittelu. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.1.2018:

https://issuu.com/restorativeenvironment/docs/restoratiivisen_ymp_riist_n_suunni

Nykopp, Lauri. 2017. Koivupuisto. Etelä-Savon keskussairaala, Perhe-talon julkisivut. Presentaatio.

Ollikainen, Paula. 2013. Taide sairaalassa. T-sairaalan taidekokoelmat. Taiteilijat ja teokset. Viitattu 19.10.2017: <http://www.vsshp.fi/fi/sairaanhoitopiiri/media-tiedotteet-viestinta/julkaisut/Documents/Taide%20sairaalassa.pdf>

Paasio, Laura & Tallgren, Minna & Valtonen, Mika & Keski-Kaari, Kari. 2013. Sairaala-kierroksella. Viitattu 18.10.2017:

http://www.finnanest.fi/files/paasio_tallgren_valtonen_keski-saari_sairaalakierroksella.pdf

Pallasmaa, Juhani. 2016. Ihon silmät – arkkitehtuuri ja aistit. Suomentaja Heininen-Blomsted, Kirsi. Norderstedt: BoD –Book on demand.

Pallasmaa, Juhani. 2014. Space, Place and Atmosphere: Peripheral Perception in Existential Experience. Teoksessa Architectural Atmospheres: On the Experience and Politics of Architecture. Toim. Borch, Christian. Basel: Birkhäuser.

Prosenttiperiaate www-sivu. Kyselytutkimus: Julkista taidetta arvostetaan eniten Oulussa ja pääkaupunkiseudulla. Viitattu 19.11.2017:
<http://prosenttiperiaate.fi/tutkimus2016/>

Rannisto, Tarja. 2007. Luonnon estetiikka. Helsinki: Multikustannus.

Rappe, Erja. 2005. Elvyttävä ympäristö ja sen suunnittelu. Teoksessa: Puisto puutarha ja hyvinvointi. Toim. Rappe, Erja & Lindén, Leena & Koivunen, Taina. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Saito, Yuriko. 2007. Everyday Aesthetics. New York: Oxford University Press Inc.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sarkiola, Pyry. 14.12. 2012. Tyksin T-sairaala ei näytä sairaalalta. Viitattu 20.10.2017:
<https://yle.fi/uutiset/3-6415710>

Sawson, David A. 1987. Secret teachings in the art of Japanese Gardens – Design principles aesthetic values. Tokyo: Kodansha International.

Sieppi, Julia. 17.11. 2017. 400 000 euroa Kainuun uuden sairaalan taiteeseen – somessa suututtiin, taiteilijat innoissaan. YLE Uutiset. Viitattu 19.11.2017:

<https://yle.fi/uutiset/3-9930763>

Silvennoinen, Martti. 1992. Metsä vai kaupunki – näkökulmia luontoliikunnan pedagogikalle. Teoksessa: Ihminen, luonto, liikunta. 1992. Toim. Lyytinen, Tuija Vuolle, Pauli. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy.

Suomen Mielenterveysseuran www-sivu. Mielenterveys. Hyvinvointi. ”Ympäristö vaikuttaa mieleen.” Viitattu 11.10.2017:

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/hyvinvointi/ymp%C3%A4rist%C3%B6-vaikuttaa-mieleen>

Tainio, Matti. 2013. Taide sairaalassa. T-sairaalan taidekokoelmat. Viitattu 19.10.2017:

<http://www.vsshp.fi/fi/sairaanhoidopiiri/media-tiedotteet-viestinta/julkaisut/Documents/Taide%20sairaalassa.pdf>

Teittinen, Jorma. 2017. Kuntoutuminen on fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kokonaisuus. Toipuminen ja taide Espoon sairaalassa. Viitattu 28.11.2017:

https://issuu.com/emmamuseum/docs/espoon_sairaala_issuu?utm_source=conversion_success&utm_campaign=Transactional&utm_medium=email

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivu. Hyvinvointi ja terveyserot. ”Hyvinvointi”. Viitattu 4.10.2017: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Tyrväinen, Liisa, Savonen, Eira-Maija, Simkin, Jenni. 2017. Kohti suomalaista terveysmetsän mallia. Luke luonnonvarakeskus. Viitattu 4.1.2018:

https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/538373/luke-luobio_11_2017.pdf?sequence=1

Ulrich, Robert. S. 2001. Effects of healthcare environmental design on medical out-

comes. Viitattu 14.8.2017: <http://www.capch.org/wp-content/uploads/2012/10/Roger-Ulrich-WCDH2000.pdf>

Ulrich, Robert. S. 2002. Health Benefits of Gardens in Hospitals. Texas A & M University. Viitattu 11.10.2017: <http://thenewchildrenshospital.ie/wp-content/uploads/2011/09/HealthSettingsUlrich.pdf>

Ulrich, Robert. S. 1984. View through a window may influence recovery from surgery. American Association for the Advancement of Science. Viitattu 14.8.2017: http://www.natureandforesttherapy.org/uploads/8/1/4/4/8144400/view_through_a_window_may_influence_recovery_from_surgery.ulrich.pdf

Vattulainen, Kirsi. 2013. Hyvää oloa voimametsästä : tutkimus psykologisia harjoitteita sisältävästä luontoreitistä. Pro gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 21.1.2018: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84812/gradu06901.pdf?sequence=1>

Von Bonsdorff, Pauline. 1998. The Human Habitat. Aesthetic and Axiological Perspectives. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

HAASTATTELUT

ESPER. Huovinen, Heini & Hytönen, Mari & Moisander, Riitta & Pukkila, Emma & Rajaniemi, Tuulia. 2017. Mikkelin keskussairaala. 22.6.2017. Turku. Miia Heikkilä.

Isohauta, Teija. 2017. Taidekoordinaattori. Keski-Suomen sairaala Nova. 18.9.2017. Jyväskylä. Miia Heikkilä.

Kinnunen, Juha. 2017. Sairaalapiirin johtaja. Keski-Suomen sairaala Nova. 8.8.2017. Jyväskylä. Miia Heikkilä.

Lapio, Pauliina. 2017. Taiteen ja hyvinvoinnin läänintaiteilija. Keski-Suomen sairaala Nova. 8.8.2017. Jyväskylä. Miia Heikkilä.

Mäki-Opas, Eveliina. 2017. Arkkitehtistudio Kujala & Kolehmainen Oy. Hyvinkään sairaala. 20.6.2017. Turku. Miia Heikkilä.

Nikanne, Elina. 2017. Taidehankkeen puheenjohtaja ja kehittäjäylilääkäri. Keski-Suomen sairaala Nova. 8.8.2017. Jyväskylä. Miia Heikkilä.

Partanen, Jaana. 2017. Partanen & Lamusuo Oy. Kuopion yliopistollinen sairaala. 19.9.2017. Jyväskylä. Miia Heikkilä.

Paunu, Henna. 2017. Espoon modernin taiteen museon taideintendentti. Espoon sairaala. 15.6.2017. Espoo. Miia Heikkilä.

Rautjoki, Ville-Matti. 2017. Hyvinkään taidemuseon museojohtaja. Hyvinkään sairaala. 27.6.2017. Turku. Miia Heikkilä.

Tainio, Matti. 2017. Taidekoordinaattori. Turun yliopistollinen keskussairaala, T-sairaala. 17.10.2017. Turku. Miia Heikkilä.

Valkeapää, Tiina. 2017. Taidekoordinaattori. Hyvinkään sairaala. 3.7.2017. Turku. Miia Heikkilä.

Kirjallinen vastaus:

Hakkarainen, Maarit. 2017. Taideasiantuntija. Kuopion Puijon sairaalan päivystyspoli-
klinikka.

LIITTEET

Liite 1.

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Maisterintutkimus
Miia Heikkilä

Hanke

Taustatiedot: aloitus, valmistuminen

Suunnittelutiimin kokoonpano:

Mikä on ollut hankkeen lähtökohtana ja tavoitteena?

Mistä hankeidea lähti?

Mikä on ollut suunnittelun hallitseva tekijä?

Taide

- Mikä on taiteen merkitys hankkeessa? Miksi?
- Millaisia taideteoksia sairaalaan tulee? Miksi?
- Miten taide valittiin?
- Millaisiin paikkoihin taide sijoitetaan?
- Millaisia teemoja on otettu mukaan ja mitä jätetty pois?

Luonto

- Miten luonto näkyy suunnittelussa/ taiteessa?
 - Tulevatko jotkut luontoelementit erityisesti esiin suunnittelussa/ taiteessa?
 - Mikä on luonnon merkitys hankkeessa?
-
- Suunnittelun haasteet:
 - Toiveet:
 - Vapaasana:

Liite 2.**SOPIMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA**

Annan luvan Miia Heikkilän (Jyväskylän yliopisto, Taiteen-, musiikin- ja kulttuurinlaitos, kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelma, taidekasvatus) haastatella minua sairaalahankkeiden taiteeseen ja luontoon liittyvistä teemoista.

Annan luvan äänittää haastattelun. Miia Heikkilä saa käyttää aineistoa pro gradu -tutkimuksessaan.

Aineistoa säilytetään huolellisesti ja tallennetaan Jyväskylän yliopiston tietokantaan tai hävitetään haastateltavan näin halutessa. Tutkimusraportissa ei yksittäisen vastaajan henkilöllisyys tule esille, jos näin ei haluta.

Jos tutkimuksen analysointivaiheessa tutkija haluaa tarkentaa jotain sanomaani, he voivat ottaa minuun yhteyttä.

Kyllä _____

Ei _____

Paikka ja aika

Allekirjoitus, nimenselvennys, organisaatio